

Smanjenje regionalnih nejednakosti: analiza hrvatskih županija

Bakić, Kristina

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management / Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:191:213115>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Tourism and Hospitality Management - Repository of students works of the Faculty of Tourism and Hospitality Management](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Sveučilišni diplomski studij

KRISTINA BAKIĆ

Smanjenje regionalnih nejednakosti: analiza hrvatskih županija

Reducing regional inequalities: analysis of Croatian counties

Diplomski rad

Opatija, 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Sveučilišni diplomski studij
Marketing u turizmu

Smanjenje regionalnih nejednakosti: analiza hrvatskih županija

Reducing regional inequalities: analysis of Croatian counties

Diplomski rad

Kolegij: **Nacionalna ekonomija**

Student: **Kristina BAKIĆ**

Mentor: Prof. dr. sc. **Marinela KRSTINIĆ**
NIŽIĆ

Matični broj: **3704/22**

Komentor: Dr. sc. **Maša TRINAJSTIĆ**

Opatija, rujan 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI UNIVERSITY OF RIJEKA
FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU
FACULTY OF TOURISM AND HOSPITALITY MANAGEMENT
OPATIJA, HRVATSKA CROATIA

IZJAVA O AUTORSTVU RADA I O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG DIPLOMSKOG RADA

Kristina Bakić

(ime i prezime studenta)

3704/22

(matični broj studenta)

Smanjenje regionalnih nejednakosti: analiza hrvatskih županija

(naslov rada)

Izjavljujem da sam ovaj rad samostalno izradila/o, te da su svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, Internet stranice, zakoni i sl. u radu jasno označeni kao takvi, te navedeni u popisu literature.

Izjavljujem da kao student–autor diplomskog rada, dozvoljavam Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci.

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa diplomskim radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog mog diplomskog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije CC BY Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>.

U Opatiji, rujan 2024.

K. Bakić

Potpis studenta

SAŽETAK

U radu se govori o mogućnostima smanjenja regionalnih nejednakosti, koji su njihovi razlozi nastajanja te se analiziraju čimbenici i faktori razvoja u svim hrvatskim županijama. Velike razvojne raznolikosti među hrvatskim statističkim regijama NUTS2 i NUTS3 kvalifikacije, temelje se analizom socio-ekonomskih i demografskih činitelja. Prikazan je velik udio Grada Zagreba s nadprosječnim pokazateljima u razvijenosti što govori o monocentričnom gospodarstvu države, kao i velika važnost županija Jadranske Hrvatska za nacionalno gospodarstvo. S druge strane, ukazani su problemi razvoja u ruralnim područjima koja znatno zaostaju u razvoju, koja se očituju kroz migracije, zastarjelu infrastrukturu, manjak inovacija i broja poduzetničkih aktivnosti, ulaganja i investiranja i to pretežito na području Panonske Hrvatske.

Ključne riječi: regionalna nejednakost, županije, razvijenost, razlike

Sadržaj

Uvod	1
1. Regionalna podjela Republike Hrvatske	4
1.1. Vrste regija i položaj regija Republike Hrvatske	4
1.2. Kriterij za definiranje veličine regije	7
1.2.1. NUTS klasifikacija	8
1.3. Gospodarska regionalna struktura	11
1.4. Županije Republike Hrvatske	14
2. Problematika regionalne nejednakosti	17
2.1. Definiranje regionalnih nejednakosti	17
2.2. Razlozi nastanka regionalne nejednakosti	18
2.3. Analiza čimbenika regionalne nejednakosti	20
2.4. Pregled politika i strategija suzbijanja nejednakosti među regijama	28
2.5. Uloga EU fondova u regionalnom razvoju	34
3. Regionalni pokazatelji razvijenosti	39
3.1. Teorije međuregionalne konvergencije i divergencije	40
3.2. Lokalne jedinice i decentralizacija	43
3.3. Ekonomski pokazatelji	45
3.3.1. BDP	46
3.3.2. Tržište rada	50
3.3.3. Inozemna izravna ulaganja	55
3.3.4. Robna razmjena	58
3.3.5. Turizam	62
3.4. Demografski pokazatelji	64
4. Analiza regionalne nejednakosti među hrvatskim županijama	68
4.1. Ključni čimbenici nejednakosti	68
4.2. Podjela županija prema razinama i trendovima razvoja	69
4.3. Prostorna analiza regionalne nejednakosti županija	72
4.4. Usporedba najrazvijenijih i najmanje razvijenih županija u Republici Hrvatskoj	74
4.5. Identifikacija ključnih problema regionalnih nejednakosti	80

Zaključak	82
Bibliografija	84
Popis ilustracija	88

Uvod

Razvijenost Republike Hrvatske očituje se kroz sam razvoj njenih regija, a koje su podjeljene prema svojim povijesnim, funkcionalnim, urbanim, geografskim, društvenim i ostalim činiteljima te se svaka sastoji od nekoliko županija kao administrativnim uporištima. Stoga je svaka županija Republike Hrvatske karakteristična u svojoj srži i određena prema valjanim kriterijima te je karakteristična po svom urbanom centralnom središtu odnosno gradu. Nejednakosti u regijama i županijama Hrvatske očite su prvotno svojim geografskim položajem, a s obzirom na raznolikosti i neujednačenosti samih geografskih činitelja pa tako, popratno i gospodarstvenih, stvara se neujednačena slika razvijenosti same države. Glavni uporišni problemi dolaze od same centralizacije, ali i visoke sezonalnosti države. Kroz godine te samim ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju, nastoje se riješiti, točnije smanjiti međuregionalne razlike pa se tako kroz razne programe i potpore nastoji ujednačiti i poboljšati stanje slabije razvijenih regija, ne bi li se iskoristio puni potencijal geografskog, kulturnog i društvenog nasljeđa Republike Hrvatske.

Problem i predmet istraživanja

S obzirom na tematiku regionalne nerazvijenosti može se predstaviti problem i predmet istraživanja, gdje se problem ističe kroz pitanje koji su glavni čimbenici same regionalne nerazvijenosti te kako ih smanjiti. Predmetom istraživanja smatra se analiza hrvatskih županija i njihov pojedinačni utjecaj na razvijenost regije odnosno države.

Sukladno odrednicama problema i predmeta istraživanja postavlja se pomoćna i radna hipoteza: **Radna H.:** Istraživanje utjecaja raznih čimbenika omogućit će identifikaciju ključnih instrumenata za smanjenje regionalnih nejednakosti.

Pomoćna H.: Jačanje lokalnih ekonomija i implementacija poticajnih gospodarskih mjera i razvojnih programa u slabije razvijenim županijama doprinijet će smanjenju regionalnih nejednakosti.

Svrha i cilj istraživanja

Svrha i cilj istraživanja ovog diplomskog rada je ukazati na čimbenike nejednake regionalne razvijenosti, a koji su usko vezani uz analizu hrvatskih županija. Uz to je cilj i prikazati što predstavlja najveći problem ove tematike, te kako ga ublažiti. Nadalje, nastoji se i prikazati poticajne politike i programe koji omogućuju razvoj slabije razvijenih županija te i mogućnosti koje pružaju takve županije u svrhu jačanja regija pa i same države.

Dosadašnja istraživanja

Temeljem ključnih termina: regionalna ekonomija, subnacionalni ustroj, regionalna nejednakost, pokazatelji razvijenosti, županije i slično, na zadanu temu a koja se spominju i u nekim prijašnjim sličnim istraživanjima, brojni autori dolaze do raznih zaključaka. Tako je na primjer u preglednom radu *Prate li plaće rast produktivnosti? Pregled stanja u Republici Hrvatskoj na županijskoj razini* autora Vladimira Gnipaiz iz 2023. godine, među važnijim zaključcima navedeno da postoji znatan jaz između produktivnosti i plaća unatoč brojnim politikama za rast i razvoj Hrvatske prilikom ulaska u Europsku uniju. Uviđa se dakle da su pojedine županije znatno u zaostajanju što se tiče produktivnosti za samim prosjekom Republike Hrvatske, a i one županije koje su iznad prosjeka po produktivnosti i dalje bilježe znatnu razliku između produktivnosti i plaća, a koji su značajni pokazatelji razvijenosti pojedinih županija pa tako i države u cijelosti. U važnom znanstvenom pregledu *Optimizacija organizacije subnacionalne razine Republike Hrvatske – prilog smjernicama za institucionalne reforme* au autora Davora Žmegača iz 2022. godine, govori se o stavljanju fokusa na na financijsku održivost županija, gradova i općina putem fiskalne decentralizacije te traženje najboljih mogućih opcija za unapređenje institucionalnog okvira na subnacionalnoj razini, a koja se tiče fiskalne redistribucije potrebne za odgovarajuće prinose te brže utjecaje na smanjivanje očitih regionalnih nejednakosti. On u svome radu potiče istraživače za traženje optimalnog dizajna subnacionalne razine s obzirom na demografske, ekonomske i prostorno-infrastrukturne pokazatelje Republike Hrvatske. Točnije, želi naglasiti koja je važnost županija u postojećem obliku te poticati održive reforme na načelima defragmentacije odnosno amalgamiranja sustava, ne bi li se stavio naglasak na jačanje gradova i općina dok bi se županije usmjeravale ka planskim i koordinacijskim

zadacima u okviru subnacionalne države s obzirom na to da su učinkovitost i kompetitivnost subnacionalne razine temelj konkurentnosti države. U svome djelu *The theoretical explication of the factors of regional growth and the economic convergence (divergence) of the region* autora Danijele Despotović i Slobodana Cvetanovića iz 2017. godine, istražuju se ključni faktori regionalnog rasta, a koji se ogleda u odnosu između gospodarskog rasta zemlje i regionalnih nejednakosti. U radu se došlo do zaključka da su gledišta regionalne ekonomije posebno promatrana te da među faktorima regionalnog rasta dominiraju nematerijalni faktori, a da razvojna divergencija regija korespondira privrednim rastom promatrane zemlje.

Znanstvene metode

U svrhu obrade teme diplomskog rada i provedenog istraživanja, korištene su (opće i posebne) metode uključujući obradu statističkih podataka i izvješća, metode analize i sinteze, induktivna i deduktivna metoda zaključivanja, kao i metode komparacije, deskripcije i klasifikacije.

Struktura diplomskog rada

Diplomski rad je komponiran u četiri zasebne cjeline ne uključujući uvod i zaključak. U uvodu se navodi predmet, svrha i ciljevi rada, hipoteze te metodologija samoga rada. Prvi naslov govori o podjeli regija Republike Hrvatske i njihovoj klasifikaciji kroz županije. Drugi naslov sadrži analizu problematike regionalne nejednakosti. U trećemu se dijelu govori o pokazateljima regionalne (ne)razvijenosti. U zadnjem je naslovu sadržana analiza hrvatskih županija s naglaskom na njihove razlike. Zaključak donosi sumiranu analizu obrade samoga rada te glavna zapažanja i zaključke do kojih se došlo prilikom analize.

1. Regionalna podjela Republike Hrvatske

Regionalna organizacijska Struktura Republike Hrvatske specifična je u svojoj biti. Naime, ona se može na nekoliko načina podijeliti u regije. Pod time se smatraju povijesne regije, geografske regije, regije s obzirom na centralne gradove županija te urbane regije. Svaka je od regija karakteristična prema svojim geografskim, društvenim, kulturnim i urbanim činiteljima a načinjene su od nekoliko županija. Pojam regija nastao je prema latinskom pojmu „regio“, a što znači kraj, dio, područje, okružje, pokrajina i slično. Regija se stoga definira kao značajan prostor odnosno područje unutar nekog većeg teritorija. Ona može biti promatrana u užem smislu kao prostor unutar nacionalnih granica ili u širem smislu kao svaki prostor koji je u svojoj biti širi od nacionalnog prostora prema svojim određenim karakterističnim obilježjima. Nastanak regija može se odvijati planski ili stihijski odnosno spontano kroz vrijeme.

1.1. Vrste regija i položaj regija Republike Hrvatske

Republika Hrvatska svoj položaj u geografsko-administrativnom prostoru ostvaruje prema svojim prirodnim obilježjima pa je tako smještena gotovo u središtu europskog kontinenta. Tako površina kopna i mora Republike Hrvatske iznosi 89.810 km², čiji površinski dio kopna čini 65% dok 35% otpada na morsku površinu. Ukupan broj stanovnika, a prema zadnjem popisu iz 2021. godine iznosi 3,871.833 stanovnika, a prosječna gustoća naseljenosti je 68,7/km² stanovnika/ km². Obala Hrvatske broji 1.246 otoka, od kojih je 67 nastanjeno. Zaštićeno je 9,1% kopna od kojeg 78% pokrivaju nacionalni parkovi i parkovi prirode. Smještena je na dodiru četiri značajne i velike europske cjeline: Mediteran, Panonija, Dinaridi i predalpski prostor. S obzirom na reljef, klimu, vegetaciju i ostala prirodna obilježja uviđaju se razlike među navedenim cjelinama. Tako po istoj osnovi možemo podijeliti i Hrvatsku na 3 glavne regije:

- panonsko-peripanonsku regiju (istočna i središnja Hrvatska)

- planinsku odnosno gorsko-kotlinsku regiju
- jadransku ili primorsku regiju (sjeverno i južno hrvatsko primorje)

Slika 1. Regionalna podjela Hrvatske

Izvor: https://croatia.eu/images/01-07/regije_danas.png (preuzeto 20.03.2024.)

Podjela regija može se ogledati i u funkcionalnom kontekstu, stoga poznajemo četiri makroregije:

- zagrebačka makroregija -uključuje središnju Hrvatsku
- osječka makroregija - uključuje istočnu Hrvatsku
- riječka makroregija - uključuje sjeverno hrvatsko primorje
- splitska makroregija - uključuje južno hrvatsko primorje.

Bitno je i naglasiti kako dio gorske Hrvatske nema usposavljeno vlastito makroregionalno središte pa su njeni pojedini dijelovi gravitiraju prema Zagrebu, Rijeci i Splitu.

Moderna regionalna podjela u osnovi slijedi topografsku podjelu zemlje. Sjever države uglavnom je nizinsko područje, podijeljeno na istočnu i središnju Hrvatsku. Istočna Hrvatska obuhvaća tradicionalna područja Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema, pravu nizinsku

regiju Panonske nizine, omeđenu najvećim rijekama Savom, Dravom i Dunavom. Glavno regionalno središte je Osijek, luka na rijeci Dravi. Veći gradovi su Vinkovci, najveća rijeka u zemlji i jedina luka na Dunavu-Vukovar, kao i Slavonski Brod, Požega i Đakovo. Središnja Hrvatska obuhvaća najudaljenije dijelove Panonske nizine i peripanonske regije Hrvatskog zagorja, Međimurja, Pokuplja i Banovine. To je demografsko i gospodarsko gravitacijsko središte države s glavnim gradom Zagrebom. Ostali veći gradovi i regionalna središta su Varaždin, Čakovec i Krapina na sjeveru regije, Karlovac i Sisak na jugu te Bjelovar i Koprivnica na istoku.

Gorska Hrvatska je ujedno i najrijeđe naseljena i najmanja regija Hrvatske, koja obuhvaća planinsko područje zemlje. Čine ga manje cjeline, šumoviti Gorski kotar, Ogulinsko-plašćanska kotlina i Lika. Zbog reljefa i klimatskih razloga, obradive površine su male, a uzgajaju se samo kulture koje mogu podnijeti oštre klimatske uvjete. Šumarstvo se temelji na lokalnim resursima kao vodeća gospodarska grana. Gradovi su manji nego u ostatku zemlje, a regionalna središta su Delnice, Ogulin i Gospić.

Obalna područja zemlje tradicionalno su podijeljena na sjeverni i južni dio. Sjeverna hrvatska obala obuhvaća Istarski poluotok, turistički najrazvijenije područje, kao i usko kvvarnersko i podvelebitsko primorje i njima pridružene otoke. Regionalno središte je Rijeka, ujedno i najveća hrvatska luka. Veći gradovi Istre su Pula i Poreč, tu se može navesti i Senj na Velebitskoj obali. Rovinj i Opatija, zajedno s glavnim otocima ovoga područja poput Krka, Raba i Malog Lošinja posebno su atraktivni za turistička putovanja.

Južno primorje Hrvatske čini povijesna regija Dalmacija. To je mediteranska regija jedinstvene klime, krajolika i kulture, podijeljena na tri paralelna područja: otoke, obalu i zaleđe. Regionalno središte je Split, drugi po veličini grad u Hrvatskoj i najveći grad na obali. Važna regionalna i gospodarska središta su i obalni gradovi Zadar, Šibenik i Dubrovnik te gradovi u unutrašnjosti Knin i Sinj.

Područje Hrvatske podijeljeno je na 21 županiju zajedno s Gradom Zagrebom. Ustavom iz 1990. godine propisano je da teritorij svake županije mora činiti dio nacionalnog prostora, odražavajući skupinu čimbenika koji ga određuju (povijesni, društveni, gospodarski, prometna povezanost i drugi), što čini županiju prirodnom autonomnom cjelinom unutar teritorija Republike Hrvatske. Prema važećem Teritorijalnom zakonu županija, gradova i općina Republike Hrvatske iz 1997. godine (Narodne novine 10/97) hrvatski državni teritorij podijeljen je na 20 županija i teritorij grada Zagreba kao posebne političko-teritorijalne

jedinice sa statusom županije. Prema Ustavu Republike Hrvatske općine i gradovi su jedinice lokalne samouprave.

Područje Republike Hrvatske administrativno je podijeljeno na 128 gradova i 428 općina. Općine i gradovi u Hrvatskoj su najniža razina samouprave i temeljne su ustrojstvene jedinice. Županije su više jedinice područne (regionalne) samouprave koje se sastoje od općina i gradova. Ovisno o svojim propisima i propisima županije, pojedini poslovi autonomnih djelokruga općina i gradova mogu se prenijeti i na županiju. U hrvatskom zakonodavstvu grad je svako gusto naseljeno mjesto koje je urbana, povijesna, prirodna, gospodarska i društvena cjelina i ima više od deset tisuća stanovnika ili je sjedište županije. Grad je jedinica lokalne samouprave koja se sastoji od više naselja povezanih zajedničkim interesima stanovništva jednog kraja i prirodna je, gospodarska i društvena cjelina. Naselje je mjesto u kojem ljudi stalno ili privremeno žive radi proizvodnih i drugih aktivnosti te osobnog i društvenog života. Dije se na urbana ili gradska te ruralna ili seoska¹

1.2. Kriterij za definiranje veličine regije

Kao što je i navedeno vrste regija mogu se definirati prema različitim kriterijima, a regionalizacija nacionalnog prostora ključna je za usmjeravanje i rješavanja unutarnjih i međuregionalnih gospodarskih nesklada i ostalih političkih i socijalnih razlika. Regionalizacija prostora u Hrvatskoj karakteristična je dugi niz godina, a uglavnom se provodila poštujući tri klasična kriterija regionalizacije²:

- Kriterij homogenosti - regionalizacija se u ovome slučaju vrši temeljem nekoga obilježja koje je značajno za određeno područje (npr. sličnost gospodarske strukture, zemljopisnih značajki, demografskoga, povijesnoga ili nekoga drugog obilježja).
- Kriterij gravitacije - aktivnosti područja su usmjerene prema većem urbanom centru koji se još naziva i žarište rasta.

¹ zakon.hr: *Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi* (preuzeto 20.03.2024.)

² Bogunović, A. (2011). Regionalna ekonomika i politika, Zagreb: *Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu*, 16.

- Kriterij funkcionalnosti - regija je funkcionalno integrirana prema unutra u smislu da je kreiranje rada, kapitala i dobara češće unutar regije nego s drugom regijom.

Regije se mogu razlikovati prema definiciji i teritoriju. Kriteriji na osnovu kojih se teritoriji mogu podijeliti u regije najčešće svrstavamo u dvije vrste regije, a one su:

- Normativne regije – kao takve nastaju političkim djelovanjem i one su u svojoj biti mjesta na kojem se obnašaju ovlasti određenih razina vlasti, a koje se tiču regionalne politike.
- Analitičke odnosno funkcionalne regije – određuju se su analitičkim parametrima te nastaju grupiranjem po geografskim kriterijima i socio- ekonomskim kriterijima.

1.2.1. NUTS klasifikacija

Klasifikacija NUTS (Nomenklatura prostornih jedinica za statistiku) službeno je uvedena u hrvatski statistički sustav 9. prosinca 2013., kada je donesena Uredba Komisije br. 1319/2013 o izmjeni priloga Uredbi (EZ) br. 1059/2003 Europskog parlamenta i Vijeća od 26. svibnja 2003. o uspostavi zajedničke klasifikacije prostornih jedinica za statistiku (NUTS) zbog pristupanja Republike Hrvatske Europskoj uniji. Klasifikacija NUTS primjenjuje se od ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju i podudara se s Nacionalnom klasifikacijom prostornih jedinica za statistiku (NKPJS 2012.)³

NKPJS je hijerarhijska klasifikacija koja se koristi za uspostavu prostornih jedinica za statistiku na 1., 2. i 3. razini. Prema njoj se teritorij Republike Hrvatske raščlanjuje za potrebe regionalne statistike.

NUTS klasifikacija uključuje tri hijerarhijske razine⁴:

- NUTS 1 razina: glavne socio-ekonomske regije (98 NUTS 1 regija u Europskoj uniji)
- NUTS 2 razina: osnovne regije za primjenu regionalnih politika (276 NUTS 2 regija)
- NUTS 3 razina: male regije za dijagnozu specifičnih problema (1.342 NUTS 3 regija).

³ dzs.gov.hr (preuzeto 20.03.2024.)

⁴ Obadić, A., & Tica, J. (2016). *Gospodarstvo Hrvatske. Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb*, 283.

Glavni faktor za utvrđivanje određene razine klasifikacije NUTSa jest brojnost stanovništva, čime je reguliran minimalan i maksimalan broj stanovnika za spomenute NUTS razine, s time da granice nisu striktno postavljene i moguća su određena odstupanja, a što se može i vidjeti u Tablici 1.

Tablica 1 Kriterij za određivanje NUTS razine prema broju stanovnika

Razina	Minimum broja stanovnika	Maksimum broja stanovnika
NUTS1	3 milijuna	7 milijuna
NUTS2	800 tisuća	3 milijuna
NUTS3	159 tisuća	800 tisuća

Izvor: obrada autora prema - Obadić A. i Tica J. (2016). *Gospodarstvo Hrvatske, Zagreb, Ekonomski fakultet u Zagrebu*, 341.

U daljnjem prikazu navedena je Tablica 2. s nacionalnom klasifikacijom statističkih regija iz 2021. godine s pripadajućim razinama i oznakama.

Tablica 2. Klasifikacija NUTS u Republici Hrvatskoj

HR NUTS1	HR NUTS2	HR NUTS3 (županije)	OZNAKA
Hrvatska			HR0
	Panonska Hrvatska		HR02
		Bjelovarsko-bilogorska	HR021
		Virovitičko-podravska	HR022
		Požeško-slavonska	HR023
		Brodsko-posavska	HR024
		Osječko-baranjska	HR025
		Vukovarsko-srijemska	HR026
		Karlovačka županija	HR027
		Sisačko-moslavačka	HR028
	Jadranska Hrvatska		HR03
		Primorsko-goranska	HR031
		Ličko-senjska	HR032
		Zadarska	HR033
		Šibensko-kninska	HR034
		Splitsko-dalmatinska	HR035

		Istarska	HR036
		Dubrovačko-neretvanska	HR037
	Grad Zagreb		HR050
	Sjeverna Hrvatska		HR06
		Međimurska	2HR061
		Varaždinska	HR062
		Koprivničko-križevačka	HR063
		Krapinsko-zagorska	HR064
		Zagrebačka	HR065

Izvor: dzs.gov.hr (<https://dzs.gov.hr/istaknute-teme-162/prostorne-klasifikacije-i-subnacionalne-statistike-2/klasifikacija-nuts-u-republici-hrvatskoj/450>), (preuzeto 20.03.2024.)

- Statistička regija 1. razine (HR NUTS 1) jest Republika Hrvatska kao upravna jedinica.
- Statistička regija 2. razine (HR NUTS 2) sastoji se od četiri neupravne jedinice nastale grupiranjem županija kao upravnih jedinica niže razine.
- Statistička regija 3. razine (NUTS 3) sastoji se od 21 upravne jedinice (20 županija i Grad Zagreb).

U početku je Hrvatska bila podijeljena na tri NUTS2 regije, a to su bile Sjeverozapadna Hrvatska- HR01, Središnja i Panonska Hrvatska- HR02 i Jadranska Hrvatska- HR03. Ova je klasifikacija vrijedila od 2007. do 2012. Zbog općeg nezadovoljstva ovakvom podjelom i mogućih nepovoljnih financijskih učinaka za županije Sjeverozapadne Hrvatske, s obzirom na visoki BDP-a per capita Grada Zagreba, dolazi do manjih iznosa dostupnih sredstava, državnih potpora za gospodarstvo i sl. Iz tog je razloga 2012. godine provedena nova podjela Republike Hrvatske na dvije NUTS 2 regije a to su Jadranska i Kontinentalna Hrvatska. Ovakva se podjela smatrala neadekvatnom jer je Grad Zagreb, kao dio Kontinentalne Hrvatske, udvostručavao BDP po glavi stanovnika, s time da se potpore između Grada Zagreba i najslabije razvijenih županija nisu razlikovale, što je imalo izrazito loš utjecaj na gospodarstvo.

Od 2020. godine na snazi je nova Nacionalna klasifikacija statističkih regija 2021. Njezinim uvođenjem dolazi do nove podjele statističkih regija: Panonska Hrvatska, Jadranska Hrvatska, Grad Zagreb i Sjeverna Hrvatska.

Ovom se podjelom, najslabije razvijenim županijama pruža mogućnost i pravo na najveći stupanj regionalnih potpora. Stoga bi se pravednom podjelom između razvijenijih i slabije razvijenih područja pridonijelo i boljem vođenju regionalne politike.

1.3. Gospodarska regionalna struktura

Neophodan faktor gospodarskog razvoja neke države svakako je politika regionalnog razvoja. Različitosti među regijama prema njihovim prirodnim i društvenima činiteljima čine upravo geografska, demografska, kulturna, ekonomska i brojna druga obilježja. Uzimajući u obzir navedene posebnosti u razlikama regija od velikog su značaja za njihov razvoj pojedinačno, no jednako tako i za ukupan razvoj gospodarstva Republike Hrvatske. Može se time zaključiti da uvažavanjem ovih bitnih čimbenika gospodarskog rasta i razvoja na regionalnoj razini omogućuje i pospješuje bolje stanje u razvitku države u cjelosti. Regionalnim razvojem u povijesti su dominirali u velikom dijelu ekonomski problemi, točnije oni koji se težinski odnose na rast, dohodak i zaposlenost, pa tako sam pojam regionalnog razvoja uglavnom se odnosi na ekonomski razvoj. Može se reći da razvijenost i blagostanje regije ovise o održivome povećanju zaposlenosti, dohotka i produktivnosti.⁵

Karakteristično je za gospodarsku aktivnost da ona nije često ravnomjerno raspoređena u prostoru promatrane zemlje. Tako je za pojedine gospodarske djelatnosti svojstvena izrazita prostorna koncentracija, dok je u drugom slučaju to prostorna disperzija. Samim time kroz raspored gospodarskih aktivnosti prema geografskom položaju može se objasniti djelovanjem centripetalnih i centrifugalnih sila. Centripetalne sile odnose se na aglomeraciju-koncentraciju gospodarskih aktivnosti. Gospodarske djelatnosti koncentriraju se u blizini sirovina, izvora energije, u blizini potrošača i slično, ali na prostornu koncentraciju mogu utjecati i neki drugi čimbenici. Tako je postojeća gospodarska struktura Republike Hrvatske oblikovana procesima tranzicije te utjecajem centralizacije države u kojoj je ograničena samostalnost županijskih i lokalnih vlasti, a čime se produbljuje sama regionalna nejednakost i razlike. Posljedica toga jest koncentracija gospodarskih aktivnosti i subjekata u jezgri regije Grada Zagreba i Zagrebačke županije. Do promjena u strukturi

⁵ Obadić, A., & Tica, J. (2016). *Gospodarstvo Hrvatske. Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb*, 273.

regionalnog razvoja dolazi i zbog globalnih utjecaja, poput kriza i ratova, no i sam ulazak Hrvatske u Europsku uniju.

S druge pak strane, centrifugalne sile suzbijaju koncentraciju gospodarskog djelovanja na određeneom prostoru te ih vuku ili premještaju prema periferiji, one decentraliziraju i teže raspodjeli gospodarskih aktivnosti na okolni prostor. Neke od centripetalnih sila autor *Krugman* navodi učinke veličine i gustoće tržišta rada te čiste eksterne ekonomije. U centrifugalne sile ubrajaju se imobilni proizvodni faktori, zemljišne rente te čiste eksterne disekonomije.⁶ Usklađivanje pozitivnih i negativnih učinaka eksterne ekonomije i eksterne disekonomije u procesu investicijske aktivnosti prometne infrastrukture jedno je od značajnih pitanja vođenja racionalne gospodarske politike.⁷

Regionalni BDP pokazatelj je proizvodnje regije i stoga se može primjenjivati za mjerenje i uspoređivanje stupnja gospodarske aktivnosti različitih regija. Važno je i napomenuti kako regionalni BDP nije mjerilo regionalnog blagostanja ili regionalnog dohotka. Stupanj razvijenosti prema BDPu po regijama Hrvatske može se iščitati iz podataka prikazanih u Tablici 3., a koji ukazuje na veliku koncentraciju istoga u napomenutoj regiji, točnije županiji Grada Zagreba.

Tablica 3. Bruto domaći proizvod za Republiku Hrvatsku na razini klasifikacije HR NUTS 2021. – HR NUTS 2.

	Republika Hrvatska	Panonska Hrvatska	Jadranska Hrvatska	Grad Zagreb	Sjeverna Hrvatska
BDP, mil. Eura					
2013.	44.563	8.577	14.122	15.029	6.834
2014.	44.109	8.238	14.161	15.004	6.707
2015.	45.385	8.479	14.524	15.467	6.915
2016.	47.474	8.799	15.280	16.114	7.281
2017.	50.121	9.022	16.256	17.097	7.746
2018.	52.906	9.414	17.081	18.155	8.256
2019.	55.805	9.906	17.836	19.264	8.800
2020.	50.579	9.338	15.181	17.699	8.360
2021.	58.488	10.744	18.184	20.053	9.508

⁶ Braičić, Z., & Lončar, J. (2018). Prostorna koncentracija i regionalna raspodjela gospodarskih djelatnosti u Republici Hrvatskoj. *Croatian Geographical Bulletin*, 80(2), 34.

⁷ Šimulčik, D. (1991). Eksterna ekonomija i disekonomija u investicijama prometne infrastrukture. *Promet-Traffic&Transportation*, 3(2), 93-96., 882.

BDP po stanovniku prema SKM-u (EU 27=100)					
2013.	61,3	41,8	58,7	110,5	46,9
2014.	59,6	39,8	57,8	107,6	45,3
2015.	60,5	40,8	58,2	108,3	46,0
2016.	62,4	42,2	60,3	110,2	47,8
2017.	64,5	43,0	62,4	113,0	49,7
2018.	65,9	44,0	63,2	114,8	51,3
2019.	67,8	45,8	64,1	117,8	53,3
2020.	64,6	45,9	57,2	113,1	53,2
2021.	70,1	49,4	64,6	120,5	56,3

Izvor: obrada autora prema dzs.hr: (<https://podaci.dzs.hr/2024/hr/77029>), (preuzeto 3.04.2024.)

Napomena: BDP po stanovniku prema standardu kupovne moći pokazatelj je kojim se mjeri gospodarska razvijenost regija EU-a kao postotak prosjeka EU-a (EU-27 = 100). Pokazuje opću razinu ekonomske razvijenosti pojedine regije. Iskazuje se prema standardu kupovne moći, što je umjetna valutna jedinica koja eliminira razlike između razina cijena između zemalja.

Ono što se da zaključiti prema promatranim statističkim podacima o BDP-u u regijama i po stanovniku, u promatranome razdoblju od 2013. do 2021. godine, a prema prosjeku ukupnog stanovništva Republike Hrvatske na temelju procjene broja stanovnika iz podataka Popisa 2011. godine jest, uočljivost trenda rasta BDP u svim promatranim regijama kroz godine. S naglaskom da najveći BDP ostvaruje Grad Zagreb u iznosu od 20.053 milijuna eura (za 2021.godinu) te 120,5 po stanovniku, a što je ujedno i najveći ostvareni BDP s obzirom na ostale regije u ukupnom udjelu BDP-a Republike Hrvatske. S druge strane, najniži BDP ostvaruje regija Sjeverna Hrvatske.

Nadalje analizom i obradom statističkih podataka, prema Nacionalnoj klasifikaciji statističkih regija 2021. statističkih regija 2. razine i njihovim bruto dodanim vrijednostima za Republiku Hrvatsku mogu se učiti bitne regionalne razlike i neujednačenosti, a koje se tiču samih gospodarskih aktivnosti prema područjima djelatnosti zabilježenih u 2021. Godini. Tako je regija Grad Zagreb ostvarila najveći udio BDVa u ukupnom postotku države u iznosu od 34,3%, slijedi ju Jadranska Hrvatska s nešto nižim BDVom u iznosu od 31%, zatim Panonska Hrvatska čiji je BDV iznosio 18,4 % te na posljednjem mjestu je Sjeverna Hrvatska s postotkom BDVa od 16,3.

Detaljnijim uvidom u statistička obilježja kretanja bruto dodane vrijednosti za Republiku Hrvatsku na razini klasifikacije HR_NUTS 2021. – HR NUTS 2, možemo uočiti da na razni područja djelatnosti najveću BDV ostvaruje Republika Hrvatska u području trgovine na veliko i na malo, prijevozu i skladištenju dobara i usluga te uslužnim djelatnostima te javnoj upravi i obrani, zdravstvenoj zaštiti i socijalnoj skrbi, a što upućuje na većinski udio tercijarnog i kvartarnog sektora. Najmanji udio BDV čini primarni sektor, točnije

poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo kao i umjetnost, zabava i ostale uslužne djelatnosti. Sjeverna i Jadranska Hrvatska kao i Grad Zagreb velike postotke BDVa ostvaruju u tercijarnom sektoru također, kao i Panonska Hrvatska, s time da je u ovoj regiji od velikog značaja i prerađivačka industrija. Također Sjeverna Hrvatska najvećim dijelom BDV ostvaruje kroz industriju, a koja se ogleda u sekundarnome sektoru. Izuzev Panonske Hrvatske, najmanje zastupljeno područje gospodarske djelatnosti po regijama jesu poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo, zatim slijede umjetnost, zabava i ostale uslužne djelatnosti. U Panonskoj Hrvatskoj niske stope BDVa bilježe i financijske i osiguravačke djelatnosti. Također mali udio BDVa čine i informacijsko-komunikacijske djelatnosti. Točniji statistički podatci pojedinih regija prema BDV izračunima dostupni su u Tablici 4.

Tablica 4. Bruto dodana vrijednost za Republiku Hrvatsku na razini klasifikacije HR_NUTS 2021. – HR NUTS 2

	Najveća BDV u iznosu na ukupni (po području djelatnosti)	Najmanja BDV u iznosu na ukupni (po području djelatnosti)
Republika Hrvatska	G,H,I 21,6%	R,S,T,U 3,4%
	O,P,Q 18,4%	A 4%
Panonska Hrvatska	O,P,Q 22,8%	K 2,5%
	C 17,1%	R,S,T,U 2,8%
Jadranska Hrvatska	G,H,I 26,2%	A 2,2%
	O,P,Q 17,5%	J 3,4%
Sjeverna Hrvatska	B,C,D,E 28,8%	R,S,T,U 2,1%
	G,H,I 19,9%	J 2,4%
Grad Zagreb	G,H,I 22,3%	A 0,2%
	O,P,Q 18,2%	F 3,3%

Izvor: obrada autora prema dzs.hr: (<https://podaci.dzs.hr/2024/hr/77029>), (preuzeto 3.04.2024.)

1.4. Županije Republike Hrvatske

Sami početci nastajanja županija datiraju još iz 10. stoljeća, a prema postojanju starohrvatskih župa kao središta vlasti. Kroz povijest status županija se mijenjao prema svojem djelokrugu posla kao i prema političkim, teritorijalnim i pravnim upravljanjem.

Prema zakonu o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi, pojam županije definiran je kao jedinica područne odnosno regionalne samouprave, područje koje je predstavljeno svojom prirodnom, povijesnom, gospodarskom, prometnom, društvenom te samoupravnim cjelinom. Pod svojim ustrojstvom obavlja sve poslove vezane za područne odnosno regionalne interese.⁸ Takvi poslovi nerijetko se tiču obrazovanja, zdravstva, gospodarskog razvoja, prometne infrastrukture, prostornog planiranja, izdavanja raznih dozvola i potpora građanima kao i poslovnim subjektima i slično. Djelokrug županije može biti samoupravni, ali i povjereni od strane državne uprave, a koji su kao takvi preneseni iz tijela državne uprave na županije, a čiji se troškovi financiraju iz državnog proračuna.

Županije danas obuhvaćaju više prostorno povezanih općina i gradova na svom području. Tako je područje Republike Hrvatske podijeljeno je na dvadeset županija i Grad Zagreb. Zagreb ujedno i glavni grad Hrvatske ima položaj grada, a samim položajem grada čini i poseban status županije. *Zakonom o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj* određuju se nazivi županija. Polazišna točka pri određivanju jest sam naziv naselja u čijem je sjedište županijske skupštine. Naziv županije može biti određen i prema povijesnom ili geografskom obilježju. Županije u Hrvatskoj mogu biti određene simbolom grba i zastave. Grb i zastava uređuju se statutom ili statutarnom odlukom uz prethodno odobrenje Središnjeg državnog ureda za upravu. U Tablici 5. prikazane su brojčane karakteristike županija Hrvatske.

Tablica 5. Županije, površina, stanovništvo, gradovi, općine i naselja prema popisu iz 2021. godine

ŽUPANIJA	GRADSKO SJEDIŠTE	POVRŠINA, KM ²	BROJ STANOVNIKA	BROJ STANOVNIKA PO KM ²	BROJ GRADOVA	BROJ OPĆINA	BROJ NASELJA
Republika Hrvatska	<i>Republic of Croatia</i>	56.594	3.871.833	68,41	128	428	6.757
Zagrebačka	<i>Zagreb</i>	3.060	299.985	98,03	9	25	694
Krapinsko-zagorska	<i>Krapina</i>	1.229	120.702	98,21	7	25	422
Sisačko-moslavačka	<i>Sisak</i>	4.468	139.603	31,25	7	12	455
Karlovačka	<i>Karlovac</i>	3.626	112.195	30,94	5	17	648
Varaždinska	<i>Varaždin</i>	1.262	159.487	126,38	6	22	303
Koprivničko-križevačka	<i>Koprivnica-Križevci</i>	1.748	101.221	57,91	3	22	264

⁸ Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi. (2020.), članak 6.

Bjelovarsko-bilogorska	<i>Bjelovar</i>	2.640	101.879	38,59	5	18	323
Primorsko-goranska	<i>Rijeka</i>	3.588	265.419	73,97	14	22	509
Ličko-senjska	<i>Gospić</i>	5.353	42.748	7,99	4	8	258
Virovitičko-podravsko	<i>Virovitica</i>	2.024	70.368	34,77	3	13	188
Požeško-slavonska	<i>Požega</i>	1.823	64.084	35,15	5	5	277
Brodsko-posavska	<i>Slavonski Brod</i>	2.030	130.267	64,17	2	26	185
Zadarska	<i>Zadar</i>	3.646	159.766	43,82	6	28	234
Osječko-baranjska	<i>Osijek</i>	4.155	258.026	62,10	7	35	263
Šibensko-kninska	<i>Šibenik</i>	2.984	96.381	32,30	5	15	199
Vukovarsko-srijemska	<i>Vukovar</i>	2.454	143.113	58,32	5	26	85
Splitsko-dalmatinska	<i>Split</i>	4.540	423.407	93,26	16	39	382
Istarska	<i>Pazin</i>	2.813	195.237	69,41	10	31	639
Dubrovačko-neretvanska	<i>Dubrovnik</i>	1.781	115.564	64,89	5	17	230
Međimurska	<i>Čakovec</i>	729	105.250	144,38	3	22	131
Grad Zagreb	<i>Zagreb</i>	641	767.131	1.196,77	1	-	68

Izvor: Obrada autora prema podacima Državnog zavoda za statistiku iz popisa stanovništva 2021.

Sljedeći prikaz tablice izrađen po najnovijim podacima iz popisa stanovništva 2021. godine, prikazuje popis županija s njihovim pripadajućim brojkama. Tako su najveće brojke označene i podebljane crvenom bojom, dok su najniže podebljane crnom bojom. Ono što je bitno za istaknuti je da Grad Zagreb, površinom najmanji, kao jedinica regionalne samouprave (županija) ima najmanju površinu, ali i najveći broj stanovnika po km², ali i općenito u državi, također bilježi i najmanji broj naselja. Međimurska županija je također površinom mala, no s velikom gustoćom naseljenosti. Ličko-senjska županija je s druge strane površinom i najveća no bilježi najmanji broj stanovnika s najmanjom gustoćom naseljenosti u državi. Pod pretpostavkom utjecaja turizma i razvijanja gradova na obali Jadrana, najveći broj gradova upravo se nalazi na obali Splitsko-dalmatinske, Primorsko-goranske i Istarske županije.

2. Problematika regionalne nejednakosti

S obzirom na raznolikost i bogatstvo resursa, kulture i stanovništva Republike Hrvatske, nije šokantno za naslutiti da su samim time imale kroz povijest, a i danas, bitne razlike i nejednakosti u rastu i razvitku. Raznolikosti i nejednakosti su prihvaćene, ukoliko ne ugrožavaju cjelokupni rast i razvoj, stanje i mogućnosti nacije. Regionalna nejednakost u Hrvatskoj najčešće znači i odnosi se upravo na velike razlike među regijama, odnosno nedostatak razvijenosti regija i bitan jaz među njima. Pa tako te razlike ili sputavaju ili ograničavaju stanovništvo manje razvijenih regija, dolazi do neiskorištavanja resursa ili pak degradacije, no i do visoke stope iseljavanja stanovništva, kako u razvijenije krajeve koji gravitiraju prema urbanim sredinama, a tako i van zemlje. Bitan razlog u problematici nejednakog razvoja Republike Hrvatske čini i trend sezonalnosti. Nejednakosti među regijama bogate zemlje, kao što je Hrvatska, ne bi trebala značiti ništa više nego li razlika koja se tiče bogatsva u kulturi i prirodi koja okružuje pojedinu regiju, no problematika vezana za regionalnu nejednakost seže dublje te se širi kao temelj bitnih problema u ekonomskom, gospodarstvenom i društvenom aspektu.

2.1. Definiranje regionalnih nejednakosti

Kako bi se definirao pojam nejednakosti, one vezano za regije, nužno je uključiti i pojam regionalni razvoj. On obuhvaća širok spektar dugoročnih procesa koji putem identificiranja, poticanja i upravljanja potencijalima određenog područja poboljšavaju održivi gospodarski i društveni rast i razvitak. Politika regionalnog razvoja podrazumijeva skup ciljeva, prioriteta, mjera i aktivnosti koje su usmjerene na poticanje dugoročnog gospodarskog rasta i povećanje kvalitete života, a koji su cjeloviti i usklađeni.⁹

Zbog različitih povijesnih, prirodnih, gospodarskih i društvenih razloga dolazi do različitosti u razini razvijenosti pojedinih područja, kako u Hrvatskoj tako i u ostalim suvremenim zemljama. Ciljevi regionalne politike u većini su država definirane na isti način.

⁹ Družić I. (1998). Hrvatsko gospodarstvo. Zagreb. *Politička kultura*. 74.

Politika regionalnog razvoja bavi se prepoznavanjem vlastitih potencijala, potreba i mogućnosti, kao i izazova pojedinih regija. S ciljem pružanja potpore regijama u nižem stupnju razvoja te onima koje se suočavaju s određenim problemima i poteškoćama. Bitno je naglasiti da se kroz politike razvoja u posljednje vrijeme sve više stavlja naglasak na održivi razvoj.

Regionalni razvoj Hrvatske ima dugu tradiciju, no mogao bi se podijeliti na dva razdoblja. Razdoblje u kojem Hrvatska bila federalna jedinica bivše SFR Jugoslavije (1990.-tih godina) te razdoblje kada je postala samostalnom državom, dakle od 1991. do danas. Karakteristična je bila i tada za Hrvatsku nerazvijenost regija, gdje su se dobivala sredstva iz Fondova za razvoj nedovoljno razvijenih krajeva u Hrvatskoj, ali i u bivšoj Federaciji, što je rezultiralo i očekivanim posljedicama, od kojih se mogu navesti glavni: neravnomjeran razvoj, depopulacija i velike razlike između regija.¹⁰ Problematika regionalnog razvoja i regionalne nejednakosti u Republici Hrvatskoj seže dalje u povijest u samim svojim počecima nastajanja. Kroz godine Hrvatska nastoji smanjiti jaz među regijama te unaprijediti kvalitetu života u slabije razvijenim regijama, no i dalje je vidan problem nejednakosti među istima.

2.2. Razlozi nastanka regionalne nejednakosti

Prema sljedbenicima intervencionizma slobodno tržište može utjecati na povećanje regionalnih nejednakosti umjesto da ih smanjuje. Tako prilikom pada proizvodnje i zaposlenosti u regiji, dolazi do migracije stanovništva, posebice mladih obrazovanih ljudi u razvijenije dijelove, a što je utjecaj smanjenja regionalnog tržišta. Tako se dodatno degradira regija, koja postaje sve manje produktivna jer je naseljena starim stanovništvom, a čime se gubi produktivnost i dugoročnost u rastu i razvoju. Samim time logično je i zaključiti da poslodavci svoju djelatnost odbijaju smjestiti u takve regije, iako bi to značilo niže troškove rada, jer je produktivnost daleko važnija od nižih troškova rada. To naslućuje i smanjenje

¹⁰ Čavrak V. (2011.). *Gospodarstvo Hrvatske*. Zagreb. *Politička kultura*, 332

proizvodnje, a samim time i zaposlenosti koji utječu na smanjenje prihoda koji usporavaju očuvanje regionalne infrastrukture i javnih dobara.

Još jedan izrazito bitan razlog u nastajanju nejednakosti među regijama jest i centralizirano gospodarstvo u glavnome gradu Zagrebu, a zatim i u ostatku regionalnih gospodarskih centara. Takvo gospodarstvo predstavlja model monocentričnog razvoja s jednim glavnim gospodarskim centrom. U centru tog modela (Gradu Zagrebu), najveća je koncentracija tvrtki, financijskog i bankarskog sektora, kao i ljudskog kapitala.¹¹ Decentralizacija se definira kao prenošenje nadležnosti i ovlasti s viših razina vlasti, točnije države, na niže razine vlasti odnosno jedinice lokalne i regionalne samouprave.

Sektorska podijeljenost među regijama također naglašava razlike u razvijenosti kao i prostorna, geografska različitost, koje su usko povezane s proizvodnim faktorom, zaposlenosti i iskorištavanja resursa te bitno utječu jedni na druge u vidu nejednakosti.

I danas su regije nedovoljno razvijene, razlog tomu su nedostatna investiranja kao i niske stope BDP-a (bruto domaćeg proizvoda) te visoka nezaposlenost i velik udio neaktivnog stanovništva. A može se reći da je razlog tomu i odraz teške ekonomske krize iz 2008. godine, kao drastičnih posljedica Domovinskog rata. Teško je reći da će se događaji koji su prethodili današnjem stanju brzo popraviti ako se ne promijeni struktura poslovanja i ne poduzmu neke značajnije i dugoročnije mjere. Vrlo je važno sagledati mogući razvoj pojedinih regija tj. kakav doprinos i boljitak one mogu dati napretku države u cjelini, a angažman i suradnja među regija uvelike će pomoći efikasnijem i ekonomičnijem razvoju.

¹¹ Družić I. (1998.), Hrvatski gospodarski razvoj. Zagreb. *Politička kultura*, 127.

2.3. Analiza čimbenika regionalne nejednakosti

Konkurentnost regije ovisi i puno čimbenika koji utječu na njen stupanj razvijenosti. Bitno je istaknuti neke od važnijih, a to su temeljni ili makro-čimbenicima regionalnog razvoja¹²:

- produktivnost i zaposlenost
- investicije
- izvozna orijentiranost
- obrazovanost

Uz nabrojane čimbenike, postoji i niz drugih čimbenika koji su vrlo često subjekti pri analizama regionalnog rasta, a to su i¹³:

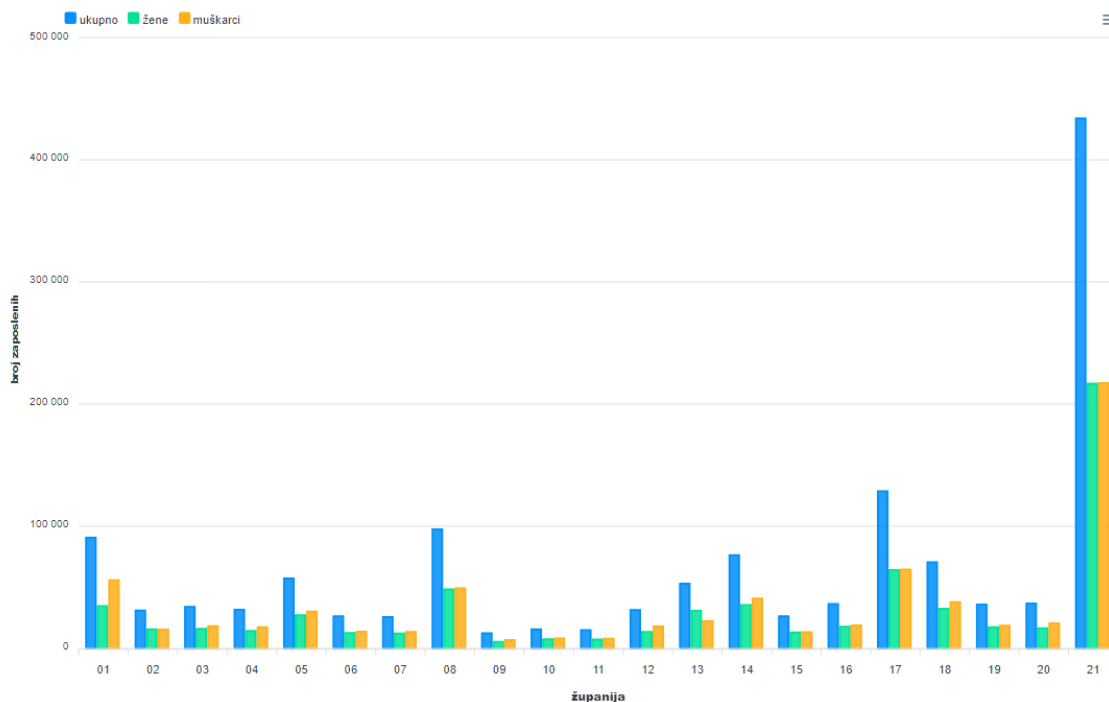
- poduzetnička kultura
- dugoročno održiva industrija
- prometna i urbana infrastruktura
- održavanje srednjih i malih poduzeća
- lokalno bogatstvo i kultura
- pozicioniranje regije
- strateški položaj regije

Položaj same regije bitno utječe i na njenu razvijenost što prati i lokalnu kulturu i bogatstva unutar iste, koji nerijetko žive i ovisе o njezinom stanovništvu, a koje pak koristi te resurse ili s njima radi, pospješuje ih i oživljava. Na to bitno utječe industrija koja obitava u pojedinim regijama kao i velika važnost srednjih i malih poduzeća koji su od izrazitog značaja za lokalno stanovništvo, koje koristi njihovu ponudu u vidu proizvoda i usluga, ili često kao ponudu na tržištu rada. Naglasak je na prometnoj dostupnosti i stupnju urbanosti regije te samom pozicioniranju, točnije dostupnost i prepoznatljivost navedenog kako u lokalnom i regionalnom tako i u globalnijem smislu. Važno je istaknuti kako su naprednije regije orijentirane na vlastite inovacijske strategije s pripadajućim istraživačkim centrima, a u kojima sinergijski djeluju javni, privatni i istraživački sektor čije je djelovanje snažno i

¹² Puljiz. J. (2009.), Čimbenici regionalnog razvoja i regionalnih nejednakosti u Republici Hrvatskoj. Sveučilište u Splitu. *Ekonomski fakultet.*, 66.

¹³ Op.cit. 51.

neprestano se usavršava. Samim time procesi privređivanja i znanja u takvim regijama su daleko efikasniji i napredniji nego u slabo razvijenima, čiji je među ostalima i osnovni problem loša prometna infrastruktura.

Slika 2. Zaposleni po županijama i prema spolu (ožujak 2023.)

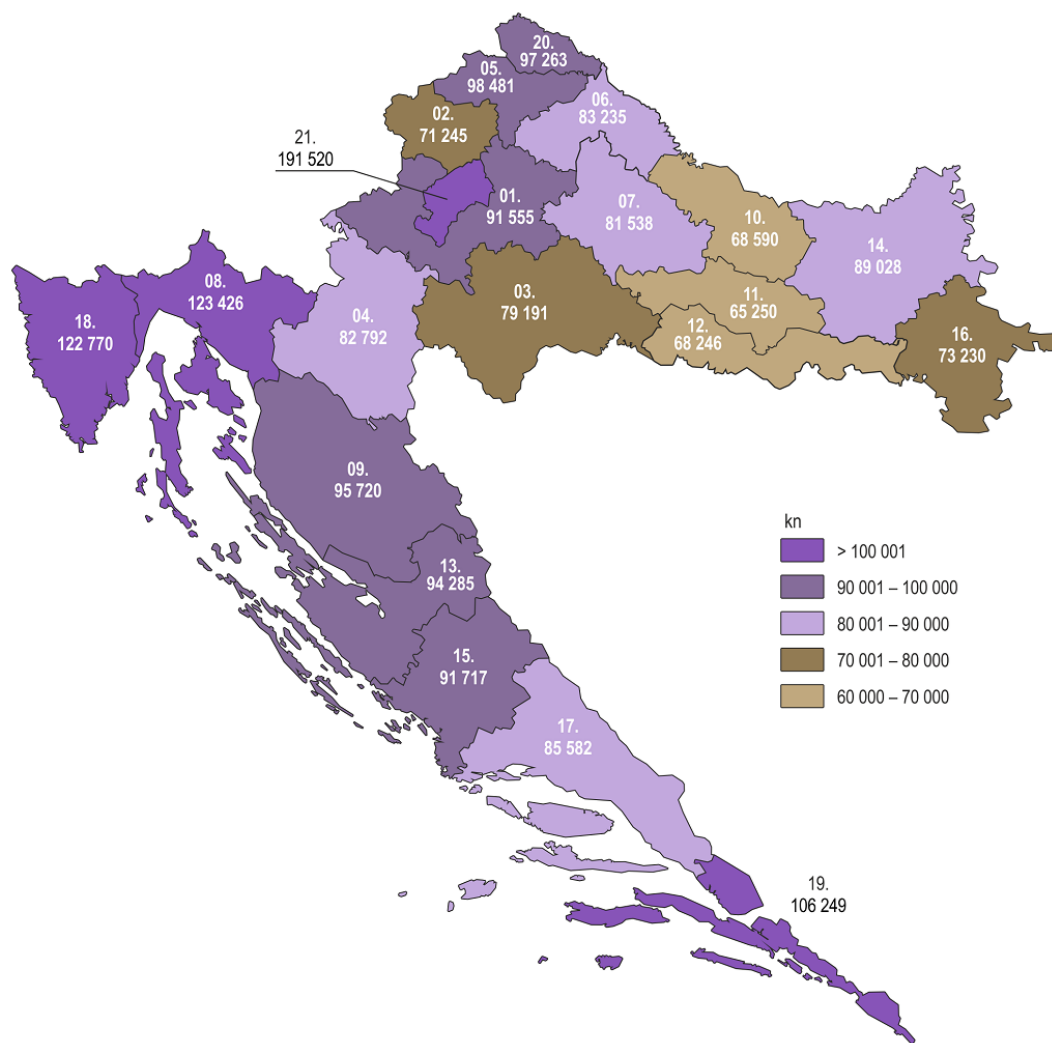
Izvor: dzs.hr, [RAD-2023-2-4 Zaposleni prema područjima djelatnosti i po županijama, stanje 31. ožujka 2023. | Državni zavod za statistiku \(dzs.hr\)](#), (preuzeto 10.04.2024.)

Slika 2. Prikazuje drastično odstupanje u broju zaposlenih Grada Zagreba koji bilježi više od 400.000 zaposlenih u podjednakom omjeru žena i muškaraca, a čiji je broj dvostruko veći od sljedeće županije po broju zaposlenih, a to je Splitsko-dalmatinska županija s nešto više od 100.000 zaposlenih (također podjednak broj žena i muškaraca). Blizu 100.000 zaposlenih su i Primorsko-goranska te Zagrebačka županija. Osim glavnog središta Središnje hrvatske uz zagrebačku makroregiju, dominiraju po broju zaposlenih i riječka te splitska makroregija, što je i logično zaključiti za Hrvatsku prema koncentraciji stanovništva u glavnome gradu kao i djelatnosti koje se obavljaju na sjevernom i južnom hrvatskome primorju uslijed turističkih kretanja i djelovanja.

S druge strane, najmanji je broj zaposlenih u Ličko-senjskoj, Virovitičko-podravskoj te Požeško-slavonskoj županiji što najvećim dijelom možemo pripisati maloj gustoći naseljenosti te iseljavanju mladog-obrazovanog stanovništva iz tih krajeva.

Prema izračunu Državnog zavoda za statistiku, trend u porastu broja zaposlenih u pravnim osobama po županijama u godini 2023. u odnosu na 2022., parti 17 županija. Najveći porast broja zaposlenih evidentiran je u Zadarskoj županiji (21,3%), Ličko-senjskoj (6,4%) te Dubrovačko-neretvanskoj (5,3%). Broj zaposlenih u pravnim osobama bio je u padu u 4 županije, a to su Sisačko-moslavačka (2,8%), Virovitičko-podravska (1,7%), Bjelovarsko-bilogorska (1,5%) te Požeško-slavonska (0,5%).

K-1. BRUTO DOMAĆI PROIZVOD PO STANOVNIKU U 2021.

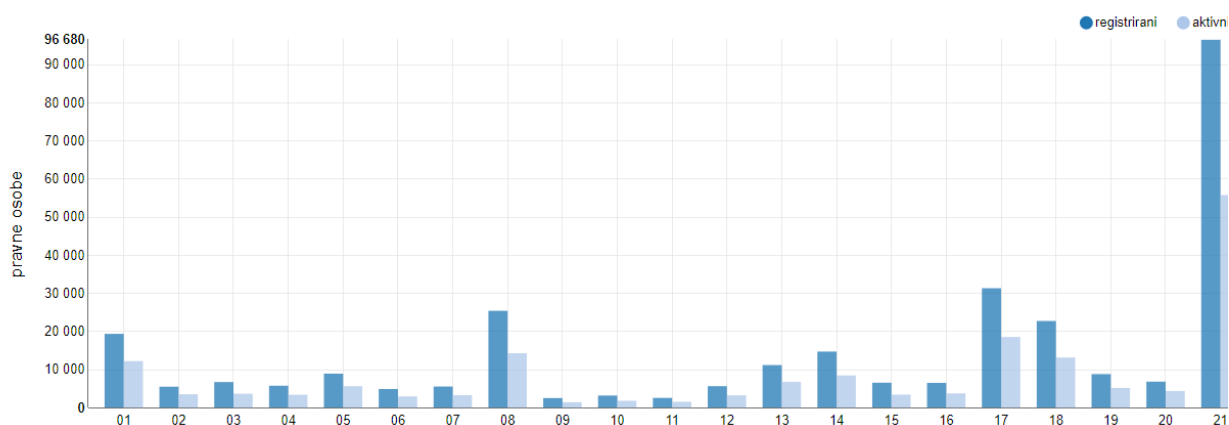

Slika 3. BDP per capita po županijama 2021. (u kunama)

Izvor: dzs.hr (preuzeto 10.4.2024.)

Najveći BDP po stanovniku u 2021. godini, prema izvješćima Državnog zavoda za statistiku ostvaruju Grad Zagreb te riječka makroregija (Istarska i Primorsko-goranska

županija) i Dubrovačko-neretvanska županija s više od 100.000 kuna. Najmanji udio BDP per capita u Hrvatskoj ostvaruju Krapinsko-zagorska, Sisačko-moslavačka te Vukovarsko-srijemska županija. Može se zaključiti da najveće prihode uz Grad Zagreb, ostvaruju županije sjevernog i južnog primorja.

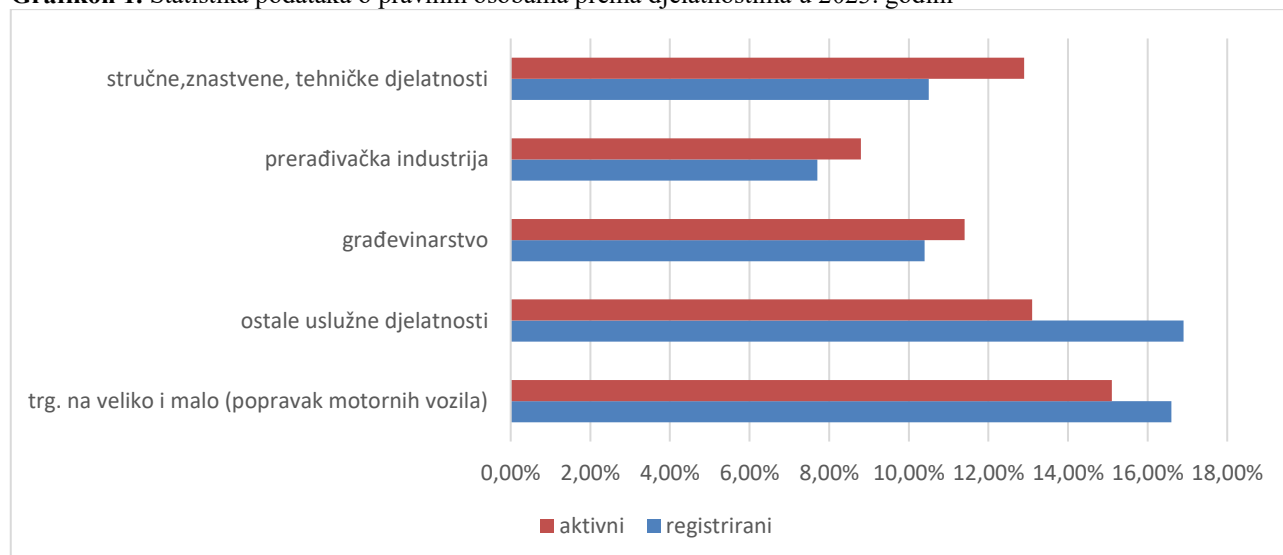

Slika 4. Struktura aktivnih pravnih osoba po županijama 2023. godine

Izvor: dzs.hr, <https://podaci.dzs.hr/2023/hr/58277>, preuzeto 10.4.2024.

Podaci o teritorijalnoj raspoređenosti registriranih pravnih osoba na županijskoj razini pokazuju da se jedna trećina pravnih osoba nalazi u Gradu Zagrebu, te u Splitsko-dalmatinskoj županiji s udjelom od 10,4% i u Primorsko-goranskoj županiji s 8,4%.

Grafikon 1. Statistika podataka o pravnim osobama prema djelatnostima u 2023. godini

Izvor: obrada autora prema dzs.hr

Statistika podataka o pravnim osobama prema djelatnostima u 2023. godini pokazuje postotak aktivnih i registriranih subjekata, koji su najzastupljeniji u navedenim područjima

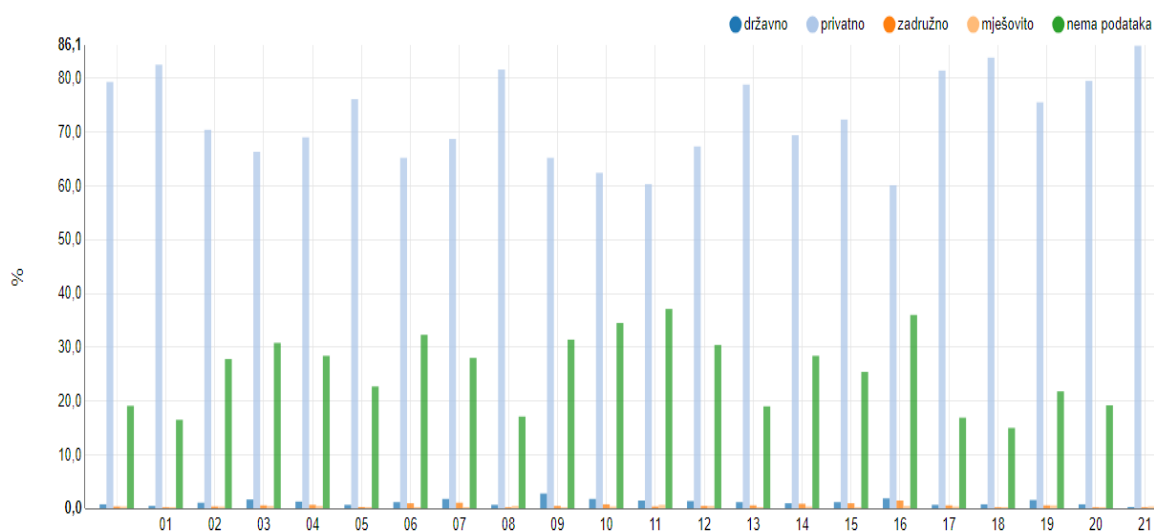
djelatnosti: trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikla (registriranih 16,6%, aktivnih 15,1%), ostale uslužne djelatnosti, (registriranih 16,9%, aktivnih 13,1%), građevinarstvo (registriranih 10,4%, aktivnih 11,4%), prerađivačka industrija (7,7% i aktivnih od 8,8%), te stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti (registriranih 10,5%, aktivnih 12,9%).

Županija	Pravne osobe – ukupno		Trgovačka društva		Zadruga		Ustanove, tijela, udruge, fondovi i organizacije		Obrt i slobodna zanimanja
	registrirane	aktivne	registrirana	aktivna	registrirane	aktivne	registrirani	aktivni	
Republika Hrvatska	302 518	177 576	224 065	142 103	3 367	673	75 086	34 800	98 848
Zagrebačka	19 422	12 277	15 110	10 184	131	21	4 181	2 072	5 470
Krapinsko-zagorska	5 559	3 581	3 651	2 539	71	13	1 837	1 029	2 568
Sisačko-moslavačka	6 784	3 720	4 010	2 527	150	22	2 624	1 171	2 310
Karlovačka	5 812	3 443	3 655	2 421	121	24	2 036	998	1 934
Varaždinska	8 982	5 698	6 341	4 347	90	17	2 551	1 334	2 960
Koprivničko-križevačka	4 955	3 007	3 037	1 983	189	30	1 729	994	1 670
Bjelovarsko-bilogorska	5 606	3 336	3 546	2 337	203	38	1 857	961	1 331
Primorsko-goranska	25 464	14 340	19 838	11 802	146	26	5 480	2 512	10 467
Ličko-senjska	2 580	1 479	1 520	996	72	7	988	476	993
Virovitičko-podravska	3 241	1 871	1 809	1 187	108	15	1 324	669	1 183
Požeško-slavonska	2 621	1 615	1 410	996	49	7	1 162	612	1 170
Brodsko-posavska	5 701	3 301	3 517	2 260	85	18	2 099	1 023	2 340
Zadarska	11 235	6 812	8 257	5 434	207	41	2 771	1 337	5 550
Osječko-baranjska	14 775	8 518	8 982	5 977	261	73	5 532	2 468	4 953
Šibensko-kninska	6 604	3 488	4 284	2 555	199	34	2 121	899	3 317
Vukovarsko-srijemska	6 559	3 798	3 540	2 336	206	56	2 813	1 406	2 442
Splitsko-dalmatinska	31 393	18 598	23 550	15 263	413	108	7 430	3 227	14 320
Istarska	22 796	13 220	18 779	11 179	107	14	3 910	2 027	8 969
Dubrovačko-neretvanska	8 864	5 231	6 033	4 040	97	30	2 734	1 161	4 538
Međimurska	6 885	4 435	5 208	3 542	47	8	1 630	885	1 426
Grad Zagreb	96 680	55 808	77 988	48 198	415	71	18 277	7 539	18 937

Slika 5. Poslovni objekti po županijama 2023.

Izvor: dzs.hr, https://podaci.dzs.hr/media/0hhngi0a/posl-2023-1-2_1-broj-i-struktura-poslovnih-subjekata-u-2023-po-%C5%BEupanijama.pdf, preuzeto 10.04.2024.

S obzirom na teritorijalnu raspoređenost poslovnih subjekata na županijskoj razini, evidentno je da je oko trećine ukupno registriranih i aktivnih poslovnih subjekata odnosno pravnih osoba smješteno u Gradu Zagrebu s više od 30%, s time da su subjekti obrta i slobodnih zanimanja u manjem postotku od 19,2%. Zatim slijede Splitsko-dalmatinska županija s udjelom oko 10 % pravnih osoba. A tri županije bilježe više od 5% udjela registriranih pravnih osoba: Primorsko-goranska (8,4%), Istarska (7,5%) i Zagrebačka (6,4%). Isti je redoslijed tih županija i u broju fizičkih osoba. Teritorijalna struktura aktivnih trgovačkih društava različita je od strukture registriranih. Tako je npr. udio Grada Zagreba u registriranim subjektima 34,8%, a u aktivnima 33,9%. Udio po brojnosti druge županije, Splitsko-dalmatinske, u registriranim je subjektima 10,5%, a u aktivnima 10,7%.

Slika 6. Struktura aktivnih pravnih osoba prema oblicima vlasništva 2023. godine
Izvor: dzs.hr, preuzeto 10.04.2024.

U strukturi aktivnih pravnih osoba prema oblicima vlasništva najčešće je privatno vlasništvo, od kojih je 79,3% subjekata, dok je državno vlasništvo svega 0,8% subjekata, a mješovito 0,4% subjekata. U zadružnom je vlasništvu 0,4% subjekata, dok je visok postotak pravnih osoba o čijem vlasništvu nema podataka od čak 19%. Struktura vlasništva na razini županija pokazuje da su subjekti privatnog vlasništva najzastupljeniji u Gradu Zagrebu i čine 86,1%, u Istarskoj županiji 83,8% te u Zagrebačkoj županiji 82,5% i u Primorsko-goranskoj s udjelom od 81,6%.

Tablica 6. Bruto investicije u novu dugotrajnu imovinu prema lokaciji investicijskih objekata i vrstama imovine u 2022. Godini (u tisućama kuna)

	Investicije u novu dugotrajnu imovinu, ukupno	Od toga				
		građevinski objekti, prostori i građevine	postrojenja i oprema s montažom	transportna imovina	biološka imovina	intelektualna imovina
Republika Hrvatska	67 545 247	32 498 158	21 308 442	7 824 769	625 423	3 816 238
Zagrebačka	4 887 805	2 901 360	1 411 991	322 454	30 510	116 497
Krapinsko-zagorska	1 232 086	649 381	444 386	78 464	4 453	19 180
Sisačko-moslavačka	2 000 383	1 250 595	568 812	97 006	54 344	16 071
Karlovačka	1 809 321	1 177 053	441 147	92 454	31 059	22 024
Varaždinska	2 008 184	922 642	829 102	178 101	41 696	19 717
Koprivničko-križevačka	2 029 307	1 400 808	467 869	55 909	25 569	52 786
Bjelovarsko-bilogorska	1 197 173	641 763	310 202	150 302	50 270	32 662
Primorsko-goranska	5 989 105	2 779 177	2 631 876	351 871	24 848	104 861
Ličko-senjska	827 916	577 522	158 248	26 326	38 708	21 893
Virovitičko-podravska	625 738	373 433	194 596	23 897	23 876	2 680
Požeško-slavonska	609 829	344 804	193 027	22 665	21 958	3 696
Brodsko-posavska	1 081 567	656 965	319 378	64 279	22 294	7 327
Zadarska	2 841 285	1 589 766	857 076	292 546	20 023	32 542
Osječko-baranjska	4 199 381	2 646 017	1 172 283	221 760	95 825	40 127
Šibensko-kninska	1 800 953	899 412	656 194	178 726	19 048	17 780
Vukovarsko-srijemska	1 460 843	892 142	366 891	58 296	48 417	80 991
Splitsko-dalmatinska	6 045 370	3 444 898	1 571 698	741 211	35 208	137 525
Istarska	4 068 122	2 259 141	1 423 969	209 767	19 329	99 702
Dubrovačko-neretvanska	2 185 980	1 674 426	352 617	83 099	7 918	14 888
Međimurska	1 334 059	625 314	588 900	84 960	5 025	16 281
Grad Zagreb	18 811 637	4 544 125	6 162 177	4 488 375	5 045	2 919 524
Neraspoređeno	499 203	247 414	186 003	2 301	-	37 484

Izvor: dzs.hr, <https://podaci.dzs.hr/2023/hr/58261>, preuzeto (20.04.2023.)

Još jedan od pokazatelja uspješnosti županija jesu i investicije odnosno ulaganja. Bruto investicije u novu dugotrajnu imovinu odnose se na izgradnju i nabavu nove domaće i uvozne dugotrajne imovine te poboljšanja postojeće dugotrajne imovine ili uvezene rabljene dugotrajne imovine, koja se tretira kao nova jer utječe na porast nacionalnog bogatstva zemlje. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, najveći udio u stjecanju investicija u dugotrajnu imovinu imaju vlastita sredstva i zajednička ulaganja s 49,4%. Prema

djelatnosti investitora, najveći udio u bruto investicijama u novu i rabljenu dugotrajnu imovinu imaju područja: prerađivačka industrija → 16,9% i javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje → 13,1%, dok se prema skupinama vrsta imovine najveći dio ovih investicija → 46,6%, odnosi na građevinske objekte, prostore i građevine. Od ukupnih investicija, 90,9% jesu investicije u novu dugotrajnu imovinu. Najviše investicija u 2022. stječe Grad Zagreb sa približno 19 milijuna kuna, a slijede ga Splitsko-dalmatinska i Primorsko-goranska županija sa oko 6 milijuna kuna, najmanje je ulaganja u Požeško-slavonskoj, Virovitičko-podravskoj te Ličko senjskoj županiji sa tek nešto više od pola milijuna kuna. Najveći dio dugotrajnih investicija opada na građevinske objekte, prostor te građevine.

Među županijama, pokazuje statistička tablica DZS-a, veći izvoz od uvoza imalo je 12 županija – Krapinsko-zagorska županija, Sisačko-moslavačka, Karlovačka, Koprivničko-križevačka, Ličko-senjska, Virovitičko-podravsko, Požeško-slavonska, Brodsko-posavska, Zadarska, Vukovarsko-srijemska, Dubrovačko-neretvanska i Međimurska županija. Najveću vrijednost izvoza bilježe Zagrebačka županija (1,5 milijardu eura), Varaždinska županija (1,3 milijarde eura), s time da je uvoz u ovoj županiji bio i dalje veći od izvoza, zatim Međimurska (1 milijardu eura), Primorsko-goranska županija (985,3 milijuna) te Osječko-baranjska županija (810,8 milijuna eura). U postocima, izvoz u odnosu na uvoz bio je najveći u Ličko-senjskoj županiji sa 158%, Dubrovačko-neretvanskoj sa 124%, Virovitičko-podravskoj županiji sa 46% te Požeško-slavonskoj 41%.¹⁴

Što se tiče strukture obrazovanja, najveći udio stanovništva s visokim obrazovanjem u 2021. imali su Grad Zagreb (39,1%), Primorsko-goranska županija (28,1%) i Dubrovačko-neretvanska županija (26,8%), a najmanji Virovitičko-podravsko (13,1%), Bjelovarsko-bilogorska (14,5%) i Brodsko-posavska županija (14,9%). U visokoobrazovanom stanovništvu dominiraju žene u gotovo svim dobnim skupinama, osim u dobnim skupinama iznad 60 godina, u kojima je veći udio muškaraca.

¹⁴ Zupan.hr, (2024.). <https://zupan.hr/aktualno/u-2023-godini-12-je-zupanija-imalo-veci-izvoz-od-uvoza-evo-gdje-i-najveci/>

2.4. Pregled politika i strategija suzbijanja nejednakosti među regijama

Republika Hrvatska je kroz godine donosila brojne zakone kako bi što adekvatnije poboljšala stanje u nedovoljno razvijenim krajevima. Dugi niz godina, regionalna politika bavila se obnavljanjem ratom razrušenih područja kao i ka stvaranju moderne politike koja je potiče ravnomjerniji regionalni razvoj. To je podrazumijevalo planiranje, provođenje i koordinaciju aktivnosti regionalne razvojne politike. Tako je 2009. godine donesen je prvi Zakon o regionalnom razvoju kao temelj upravljanja politikom regionalnog razvoja.¹⁵

Prema Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, socio-ekonomski razvoj države s održivim načelima u stvaranju povoljnih uvjeta za sve dijelove i regije zemlje u svrhu jačanja konkurentnosti i realizaciji razvojnih potencijala, navodi se kao opći cilj ukupnog regionalnog razvoja, a koji osigurava povezivanje lokalnih s regionalnim potrebama u skladu s ciljevima kohezijske politike europske unije. Također pomoć slabo razvijenim područjima uz učinkovito iskorištavanje sredstava europskih investicijskih i strukturnih fondova za regionalni i urbani razvoj. Tako su obvezna sufinanciranja, za pripremu i realizaciju projekata razvoja u potpomognutim regijama/područjima, a prema proračunskim mogućnostima, uvedena, ne bi li se potaknulo korištenje fondova u zaostalim regijama Republike Hrvatske.

2014. godine ponovno se donosi Zakon o regionalnom razvoju, na čije donošenje je utjecalo i sudjelovanje Hrvatske u kohezijskoj politici europske unije. To je uvelike i rezultiralo snaženju lokalnih i regionalnih sudionika. Kroz taj se zakon daju potpore slabije razvijenim područjima, potiču se ravnomjeran i održiv razvoj za jedinice lokalne i regionalne samouprave, teritorijalne suradnje kao i korištenje potpora iz fondova Europske Unije, uz povezivanje lokalnih i regionalnih razvojnih potreba.

Vlada Republike Hrvatske je 2010. godine usvojila i Strategiju regionalnog razvoja za razdoblje od 2011. do 2013. godine. Tim su dokumentom definirani ciljevi za razvoj države,

¹⁵ Kersan – Škabić I. (2015). Ekonomija Europske Unije. Pula. *Fakultet ekonomije i turizma Dr. Mijo Mirković*, 204.

a koji su orijentirani prema smanjenju regionalnih nejednakosti i jačanju zaostalih u razvoju dijelova zemlje. Kroz Strategiju se provlače tri strateška cilja:¹⁶

- Razvoj županija i statističkih regija
Ovim se ciljem želi postići bolja povezanost lokalnih i regionalnih razvojnih potreba s nacionalnim razvojnim prioritetima. Time pružiti osnovu za strateško planiranje te izradu razvojnih programa na županijskoj i lokalnoj razini statističkih regija kroz uključivanje partnera gdje se zastupaju sve interesne skupine koje su suglasne razvojnim prioritetima na središnjoj razini.
- Razvoj potpomognutih područja
Ovaj cilj osigurava potporu onim područjima koje imaju društveno-gospodarske razvojne teškoće. Želi se povećati i optimizirati korištenje njihovog razvojnog potencijala te time pridonijeti ravnomjernijem regionalnom razvoju kroz pomoć potpomognutim područjima kako bi ostvarili brži društveno-gospodarski razvoj i ujedno smanjili zaostajanje za razvijenijim područjima Republike Hrvatske.
- Razvoj pograničnih područja
Služi kao podloga u razvoju koordinirane, sustavne i strateški usmjerene suradnje na lokalnoj, regionalnoj i središnjoj državnoj razini, uključujući partnere susjednih zemalja te ostalih regija Europske Unije, a u svrhu smanjenja negativnih utjecaja granica uz stvaranje društveno-gospodarske kohezije u pograničnim područjima. Cilj se ostvaruje kroz jačanje prekogranične, transnacionalne i međuregionalne suradnje, uključivanjem zajedničkih lokalnih i regionalnih inicijativa.

Strategija je načinjena od vodećih cjelina:

- analiza stanja → sažeti prikaz makroekonomskog stanja i razvojnih trendova, analiza regionalnih razlika i razvojnih potencijala na NUTS 2 i NUTS 3 razini, analiza razvijenosti potpomognutih područja (prema indeksu razvijenosti), analiza stanja na otocima koji su Ustavom definirana područja posebne zaštite uz identifikaciju i analizu ostalih područja s razvojnim posebnostima.

¹⁶ Razvoj.gov.hr. (2010). Strategija regionalnog razvoja republike hrvatske, 2011. – 2013. godine https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages//arhiva//STRATEGIJA_REGIONALNOG_RAZVOJA.pdf. 1.

- SWOT analizu lokalnih i regionalnih razvojnih potencijala i problema u razvojnim područjima vezanih za društvo, prostor, okoliš i gospodarstvo za NUTS 2 statističke regije kao i na razini države
- koncepcije i perspektive za lokalni i regionalni razvoj u Republici Hrvatskoj
- strateške ciljeve, prioritete i mjere regionalnog razvoja u Republici Hrvatskoj
- mehanizme za provedbu strategije, a koji uključuju razine odgovornosti i institucionalne strukture za upravljanje politikom regionalnog razvoja, financijski okvir, akcijski plan, sustav praćenja, izvještavanja i vrednovanja te informiranje i promidžbu

Osim Strategije, koja se izrađuje za područje NUTS1 → Republike Hrvatske, izrađen je i strateški dokument na razini županija → NUTS3, pod nazivom *Županijske razvojne strategije*, a koji detaljno opisuje načine i smjernice za vođenje i upravljanje na županijskoj razini, što bi omogućilo njihov razvoj i prepoznalo bitne problematične stavke u stagnaciji.

Bitno je napomenuti i strateški dokument vezan za integrirane teritorijalne strategije specifičnih područja, a koja uključuju, primjerice ratno stradala područja, brdsko-planinske predjele, otoke i slično. Takve su strategije i preduvjet za korištenje EU sredstava. Također i strategije integriranog održivog urbanog razvoja te strategija za razvoj lokalnih zajednica, poznata kao i CLLD strategija.

CLLD (Community Led Local Development) odnosno lokalni razvoj pod vodstvom zajednice jest metoda koja uključuje predstavnike civilnog društva i lokalne gospodarske dionike, a koji pomažu pri kreiranju i provedbi integrirane lokalne strategije. Takva strategija pomaže i usmjerava lokalna područja da naprave pomak prema gospodarskom razvoju i održivoj budućnosti. Ona je fokusirana na određeno sub-regionalno područje, vođena zajednicom, točnije lokalnom akcijskom grupom (LAG). Glavni cilj CLLD –podržati učinkovitu potporu inovacijama u lokalnom upravljanju. Uz ostale važne ciljeve poput poboljšanja i praćenja evaluacije lokalnog razvoja, jačanje uloge lokalnih razvojnih strategija, jačanje slobode lokalne alokacijske grupe i njezinih tijela pri odabiru i provođenju projekata te jasna podjela njihovih zadaća, jačanje partnerskog pristupa, umrežavanje nacionalnih LAG i europskih suradnji za provedbu potpomaganja specifičnim područjima i drugo.

Zatim, godine 2017 izrađena je i Strategija regionalnog razvoja do kraja 2020. Godine, uz glavne strateške ciljeve:¹⁷

- Povećanje kvalitete života i poticanje održivog teritorijalnog razvoja.
Znači sinergiju raznih aspekata u razvoju društva, prostora i okoliša. Objedinjava s mjere vezane uz unaprjeđenje regionalnih i lokalnih razvojnih kapaciteta uz podizanje razine znanja i sposobnosti za poboljšanje same kvalitete života te mjere za osiguranje i unapređenje osnovne lokalne i regionalne infrastrukture. Cilj predstavlja i nastavnu provedbu specifičnih politika razvoja potpomognutih područja te područja koja su u svome razvojnom procesu specifična.
- Povećanje konkurentnosti regionalnog gospodarstva i zaposlenosti.
Cilj nastoji podržati razvoj regionalnog i lokalnog gospodarstva kroz unaprjeđenje gospodarske infrastrukture te stvaranje poticajnog poslovnog okruženja uz jačanje ljudskih resursa i obrazovanja, a koja su usko vezana za potrebe gospodarstva na regionalnoj i lokalnoj razini.
- Sustavno upravljanje regionalnim razvojem.
Sadržan je kroz različita gledišta regionalnog razvojnog upravljanja. Ona su usmjerena na pružanje adekvatnog institucionalnog okruženja i potpore razvoju odgovarajućih tematskih područja. Usmjeren je na uređenje procesa planiranja, provedbe, praćenja i vrednovanja provedbe razvojnih politika na svim razinama upravljanja. Također usklađuje javne politike i zakone na nacionalnoj i regionalnoj razini kroz sve sektore. Pruža i mogućnosti jačanja financijskih i administrativnih sposobnosti dionika na lokalnoj i regionalnoj razini.

2018. godine, Vlada je započela i s izradom Nacionalne razvojne strategije do 2030. godine. Ona čini sveobuhvatni akt strateškog planiranja. Taj je akt usmjeren na dugoročni razvoj društva i gospodarstva na svim važnim razinama razvoja Republike Hrvatske. Strategija je temeljena na konkurentskim gospodarskim prednostima Hrvatske uz prepoznavanje razvojnih izazova na regionalnoj, nacionalnoj, europskoj i globalnoj razini. Elementi ovog strateškog okvira jesu vizija, razvojni smjerovi te strateški ciljevi za Hrvatsku

¹⁷Razvoj.gov.hr. (2017). Strategija regionalnog razvoja republike hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/razvojne%20strategije/Strategija%20regionalnog%20razvoja%20Republike%20Hrvatske%20za%20razdoblje%20do%20kraja%202020.HS.pdf>, 1,2.

u narednom desetljeću, ne bi li se uz sve izazove i prepreke, ali i prilike i mogućnosti, osiguralo poboljšanje kvalitete života hrvatskih građana.

Tako je na temelju članka 11. *Zakona o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske* («Narodne novine», br. 123/17.) Hrvatski sabor, na sjednici, 5. veljače 2021., donio *Nacionalnu razvojnu strategiju Republike hrvatske do 2030. godine*. Za postizanje ciljeva ovom strategijom, kroz kreiranje Hrvatske do 2030. godine, u središte se stavlja čovjeka kao i zajedničko djelovanje svih dionika društva. Vizija je da Hrvatska bude u 2030. godini konkurentna, inovativna i sigurna zemlja prepoznatljivog identiteta i kulture, zemlja očuvanih resursa, kvalitetnih životnih uvjeta i jednakih prilika za sve. Kako bi se ostvarila navedena vizija, postavljeni su strateški ciljevi usklađeni u svrh provedbene politike u četiri razvojna smjera, a na čije je definiranje prvenstveno utjecala novonastala globalna kriza uzrokovana pandemijom koronavirusa SARS-CoV-2, koja se snažno odrazila na hrvatsko gospodarstvo kao i na sve segmente društva.

Slika 7. Razvojni ciljevi Nacionalne razvojne strategije Republike hrvatske do 2030. Godine
Izvor: <https://hrvatska2030.hr/>, (preuzeto 20.04.2024.)

Kroz utvrđivanje razvojnih smjerova i strateških ciljeva pridonosi se tome da Hrvatska što bolje iskoristi svoje potencijale te otkloni gospodarske i društvene štete prouzročene globalnom krizom i da se potakne što brži oporavak. Ciljevi su uzeti u obzir i postavljeni su u okviru Europskog zelenog plana te Europskog teritorijalnog programa 2030., kao temelj održivom, učinkovitom i inovativnom razvoju Hrvatske, uz postizanje otpornosti društva i gospodarstva na globalne krize.

Kroz 4. razvojni smjer, odnosno Ravnomjieran regionalni razvoj, u strategiji je izuzetno važna stavka za održivi i trajni rast i razvoj te ključan za demografski oporavak i smanjivanje socijalnih razlika. Značajnost manje razvijenih područja koja se suočavaju s preprekama u razvoju kao i država u cjelini, ali koja imaju snažan i vidljiv učinak na socio-ekonomske rezultate stanja u društvu i naciji. Kroz ovaj se strateški dio omogućava podupiranje teritorijalnih strategija pod vodstvom regionalne razine za ravnomjerniji razvoj i razvitak, ne bi li se pridonio što bolji standard u kvaliteti života, takvih ali i i svih dijelova Hrvatske.

Kroz strategiju se potiče razvoj potpomognutih područja i područja s razvojnim specifičnostima (otoci, ruralna, brdsko-planinska područja i sl.) s naglaskom na poticanje razvoja pametnih i održivih otoka. Jačanje regionalne konkurentnosti te jačanje uloge velikih gradova u policentričnom razvoju urbanih područja, čija su prioritetna područja javnih politika pametna specijalizacija i jačanje pozicije regionalnog gospodarstva u globalnim lancima vrijednosti kao i razvoj pametnih i održivih gradova.

Uloga primjerenih politika i strategija regionalnog razvoja od nužne je važnosti za izgradnju povoljne klime u državi. Točnije, stabilnost u gospodarskom smislu kao i društveni status i blagostanje cjelokupne nacije odnosno države moguće je postići ravnomjernom raspodjelom resursa, gdje se suzbijaju nejednakosti među regijama, koje su u Hrvatskoj prilično naglašene. Primjenom navedenih politika i strategija ukazuje se na važnost regionalne nejednakosti kao specifične problematike, koja se kroz godine nastoji ublažiti pokretanjem novih projekata, posebno kroz potpore potrebitim područjima, ne bi li se naposljetku stabilizirao i unaprijedio državni status i blagostanje.

2.5. Uloga EU fondova u regionalnom razvoju

Poznato je da su EU fondovi važna stavka u proračunu Republike Hrvatske. Naime, gospodarstvo i infrastruktura države uvelike ovise, u svojim dugoročno planiranim projektima i kapitalnim ulaganjima, od sredstava prikupljenih iz fondova Europske unije, gdje je važnu ulogu pridonijelo osnivanje Ministarstva regionalnog razvoja. Sredstava EU fondova uvelike su pomogla oporavku hrvatskog gospodarstva, neposredno osiguravajući brojne natječaje te potaknula poduzetnike, poljoprivrednike i druge obrtnike za prikupljanje nedostatnih sredstava koje nije bilo moguće ostvariti privatno ili iz državnog proračuna. Hrvatskoj je u velikoj mjeri pružena gospodarska pomoć te se može pohvaliti stvaranjem raznih beneficija koje je stekla kroz iskorištavanje fondova, iako je i dalje još prisutna nedovoljna iskorištenost osiguranih sredstava iz EU fondova.

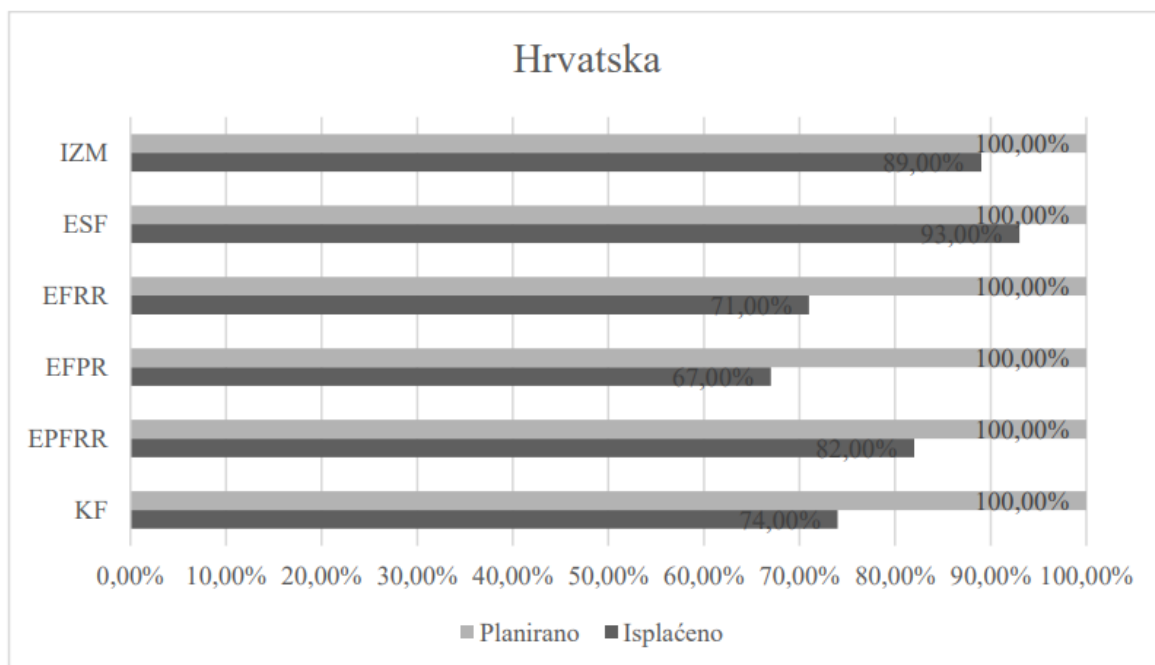
ESI fondovi, ili izvori sredstava iz europskih strukturnih i investicijskih fondova najznačajniji su za proračun Republike Hrvatske. Namijenjeni su za pomoć pri financiranju za provedbu strateških ciljeva i operativnih politika i programa koje su definirane u određenom proračunskom razdoblju. ESI fondovi obuhvaćaju¹⁸:

- Europski socijalni fond (ESF)
- Kohezijski fond (KF)
- Europski fond za regionalni razvoj (EFRR)
- Europski fond za pomorstvo i ribarstvo (EFPR)
- Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR).

Sredstva iz europskih fondova dodjeljuju se kroz sedmogodišnje financijsko razdoblje. Početak zadnjeg financijskog razdoblja započeo je 2021. i traje sve do 2027. godine. U proračunu europske unije, u ovome se razdoblju dodjeljuje najveći broj sredstava do sada u iznosu od 1824,3 milijarde eura. Republika Hrvatska ima u tom proračun na raspolaganju više od 25 milijardi eura u tekućim cijenama. Dostupna sredstva za države članice dodjeljuju se iz dva izvora. Jedan je Višegodišnji financijskim okvir (VFO) koji se programira za sedmogodišnje razdoblje, a drugi je novonastali koji proizlazi iz potreba uzrokovanih koronavirusom, a on se naziva fondom EU sljedeće generacije (*Next Generation EU* ili

¹⁸ Europski strukturni i investicijski fondovi. <https://strukturnifondovi.hr/eu-fondovi/>

NGEU). Tako sredstva dodijeljena Republici Hrvatskoj za financijsko razdoblje 2021.-2027. iznose više od 14 milijardi eura iz VFO-a te nešto više od 11 milijardi eura iz NGEU.¹⁹

Slika 8. Iskorištenost strukturne pomoći u Hrvatskoj

Izvor: Mudrovčić B. (2023). Implikacije strukturne pomoći EU zemljama Središnje i Istočne Europe na regionalne razlike. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet. Osijek. 36.

Na slici 8. prikazani su postotci iskorištenih sredstva iz ESI fondova u razdoblju od 2014. do 2020. godine u Republici Hrvatskoj. Vidljivo je kako je najveći dio sredstava iskorišten iz Europskog socijalnog fonda - 93%, a najmanji postotak iskorištenosti je u Europskom fondu za pomorstvo i ribarstvo (67%). U promatranom financijskom razdoblju vidljiva je nedovoljna iskorištenost fondova, samo jedan fond prelazi 90% iskorištenosti sredstava. Prema izvješćima Europske komisije, najviše sredstava Hrvatska je imala iz Europskog fonda za regionalni razvoj, za čiji je fond i iskoristila je 3,43 mlrd. Eura, od planiranih 4,83 mlrd. eura. Iz Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo iskorišteno je najmanje sredstva u iznosu od 0,17 mlrd. Eura od planiranih 0,25 mlrd. eura.

Europski fond za regionalni razvoj (European Regional Development Fund → EFRR/ERDF. Europski fond za regionalni razvoj reguliran je sektorskom Uredbom (EU) 2021/1058 Europskog parlamenta i Vijeća od 24. lipnja 2021. o Europskom fondu za

¹⁹ EU fondovi 2021.-2027. <https://strukturnifondovi.hr/eu-fondovi/eu-fondovi-2021-2027/>

regionalni razvoj i Kohezijskom fondu. EFRR sufinancira potrebe koje doprinose smanjenju razlika među razinama razvijenosti različitih regija kao i poboljšanju razvoja zaostalih regija u nepovoljnome položaj. Poseban naglasak je za regije koje su izložene ozbiljnim i dugotrajnim prirodnim ili demografskim problemima, poput regija s vrlo niskom gustoćom naseljenosti, otočnih, pograničnih i planinskih regija. Sredstva iz EFRR-a podupiru ulaganje u infrastrukturu, istraživanja i inovacije kroz eksperimentalne i studijske aktivnosti, ulaganja u mala, mikro i srednja poduzeća za očuvanje aktualnih i otvaranje novih radnih mjesta, ulaganja u softver, opremu i ostalu nematerijalnu imovinu, informacije, komunikacije i tehničku pomoć kao i umrežavanja i suradnje među inovacijskim klasterima i poduzećima te istraživačkim organizacijama i javnim vlastima. Ulaganja mogu biti i posredna u poduzeća koja nisu MSP klasifikacije, ukoliko su uključena u istraživačke i inovacijske aktivnosti kao dio suradnje s MPS-ovima, ili primjerice ako se njima podupiru mjere energetske učinkovitosti.

EFRR ima dva glavna cilja, a to su:

- jačanje tržišta rada i regionalnog gospodarstva kroz ulaganje za rast i zapošljavanje
- jačanje prekogranične, transnacionalne i međuregionalne suradnje unutar Europske unije odnosno jačanje europske teritorijalne suradnje

U razdoblju 2021. – 2027. Fond omogućuje ulaganja kako bi europske države i njihove regije:²⁰

- postale konkurentnije i pametnije zahvaljujući inovacijama i potpori malim i srednjim poduzećima (MSP-ovi) kroz naglasak na digitalizaciju i digitalnu povezanost
- postale održivije i otpornije
- jačale mobilnost i povezanost

²⁰ Hrvatski zavod za javno zdravstvo. <https://www.hzjz.hr/programi/europski-fond-za-regionalni-razvoj-efrr/>. (preuzeto 20.04.2024.)

- imale osiguranu veću socijalnu potporu u području djelatnog zapošljavanja, obrazovanja, vještina, socijalne uključenosti i jednakog pristupa zdravstvenoj skrbi, kao i u jačanju uloge kulture i održivog turizma
- bili bliži građanima uz podupiranje lokalnog razvoja te održivog urbanog razvoja unutar Europske unije

Izvori iz EFR-a ili Europskog fonda za regionalni razvoj, dakle, omogućuju financiranje za ulaganja u infrastrukturu, točnije istraživanje i inovacije, produktivna ulaganja u MSP-ove (mala, mikro i srednja poduzeća), kao i ulaganja usmjerena na očuvanje postojećih i otvaranje novih radnih mjesta, opremu, softver i ostalu nematerijalnu imovinu te u umrežavanje, suradnju i iskustvenu razmjenu.

Važno je za istaknuti i glavne projekte koji doprinose razvoju Hrvatske, a financirani su sredstvima Europske Unije, poput:

- Pelješki most → najveći je projekt s 2,73 milijarde kuna iz EU fondova
- Zračna luka Dubrovnik → 729,77 milijuna kuna iz EU fonda
- Most otok Čiovo-Trogir → 100 milijuna kuna iz EU fondova
- Željeznička pruga Dugo Selo → 1,27 milijardi kuna iz fondova
- Željezničke pruge Vinkovci – Vukovar 516,33 milijuna kuna iz EU fondova
- Obnova osječke tramvajske infrastrukture → 199,76 milijuna kuna iz EU fondova
- Luka Osijek za izgradnju terminala za pretovar rasutih tereta → 100 milijuna kuna pomoći iz europskih fondova
- Nabava novih autobusa splitske tvrtke Promet → 75 milijuna kuna financirano iz sredstava EU
- Obnova kompleksa Benčić u Rijeci → oko 70 milijuna financirano iz sredstava EU
- Park prirode Papuk → sufinanciran je sa 65,65 milijuna kuna iz sredstava EU
- Arheološki park Vučedol → financira se 99,7 milijuna kuna iz fondova EU
- Institut za fiziku → 120 milijuna kuna bespovratnih sredstava
- Veleučilište u Šibeniku za studentski dom → oko 70 milijuna kuna
- Sveučilište u Splitu za razvoj znanstveno – istraživačke infrastrukture → financiranje s 82,87 milijuna kuna iz fondova

- Nacionalni park Krka → 71,69 milijuna kuna
- Opća bolnica Pula → iz EU fondova povlači 38,46 milijuna kuna
- Opća bolnica dr. Ivo Pedišić u Sisku → povlači 50 milijuna kuna

Od 2013. godine, pri pristupu ESI fondovima Hrvatska je pokrenula i ostvarila brojne investicijske projekte i ulaganja kroz razne natječaje i učinkovito upravljanje prikupljanja fondova. Tu je važno napomenuti angažiranje mladih poduzetnika u sektoru ekološke poljoprivrede i zapošljavanje asistenata u nastavi za učenike s poteškoćama. Problem neiskorištenosti istih dogodio se zbog manjka adekvatno kvalificiranog osoblja u skolpu projekta koji proizlaze iz područja strukturnih i investicijskih fondova. Potreban je dakle daljnji poticaj za ulaganje napora za što veću apsorpciju dostupnih sredstava za ulaganje koji će omogućiti bezbolan rast i razvoj regija i države u cijelosti.

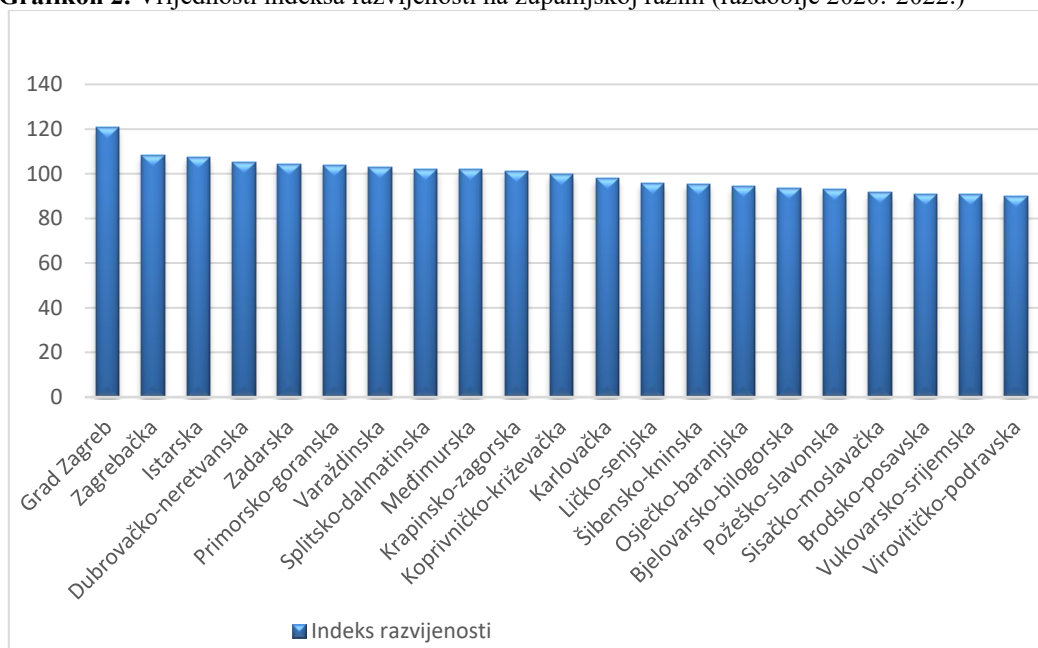
3. Regionalni pokazatelji razvijenosti

Za potrebe mjerenja regionalne razvijenosti, odnosno njezinih pokazatelja, koristi se indeks razvijenosti koji omogućava mjerenje stupnja razvijenosti jedinica lokalne odnosno regionalne samouprave (JLRS). Kategoriziranje ili razvrstavanje teritorijalnih jedinica Republike Hrvatske prema razvijenosti, provodi se prema suvremenim načelima regionalne politike, koja je u najvećoj mjeri koncentrirana na najmanje razvijena područja, ali i potiče razvoj ukupnog teritorija države. Tako kategorizacija državnih teritorijalnih jedinica pospješuje kvalitetnije uređenje temeljnog pitanja vezanih za regionalne razvojne potencijale. Prema pokazateljima razine razvijenosti i povezivanjem s regionalnim razvojnim poticajima, dolazi se do kvalitetnog okvira za poticanje razvoja svih lokalnih i županijskih jedinica, a koji su u skladu sa stupnjem razvijenosti pojedine jedinice. Ovim se pristupom analize također može uvidjeti moguće uključivanje i isključivanje jedinica iz sustava potpomognutih područja sukladno promjenama stupnja razvijenosti. Indeksi razvijenosti i pokazatelji razvijenosti na županijskoj i lokalnoj razini mjere se ekonomskim i demografskim uvidom u stanje. Kroz promatranje značajka u stupnju razvoja regija uključuju se i teorije međuregionalne konvergencije i divergencije kao i važnost lokalnih jedinica te decentralizacija njihovih funkcija.

Razlike u vrijednostima razvijenosti županija prikazuju se i kroz vrijednosti indeksa razvijenosti, kao što je već pomenuto, a koji se izračunava na temelju osnovnih pokazatelja razvoja JLSa. Indeks razvijenosti daje informaciju o međudnosu između JLS-ova odnosno JP(R)S-ova u određenom trenutku, baziranom na prosjeku vrijednosti definiranih pokazatelja u 3 godine. Pokazatelji razvoja JLSa:

- dohodak po stanovniku
- prosječni izvorni prihodi po stanovniku
- prosječna stopa nezaposlenosti
- opće kretanje stanovništva
- indeks starenja
- stupanj obrazovanja

Grafikon 2. Vrijednosti indeksa razvijenosti na županijskoj razini (razdoblje 2020.-2022.)

Izvor: razvoj.gov.hr. <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1939/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/vrijednost-indeksa-razvijenosti-i-pokazatelja-za-izracun-indeksa-razvijenosti-2024/5508>. (preuzeto 21.04.2024.)

U navedenom grafikonu prikazan je indeks razvijenosti za sve županije Republike Hrvatske u razdoblju od 2020. Do 2022. Godine. Najveći indeks imao je Grad Zagreb, Zagrebačka županija te navedene primorske županije. Najmanje indekse bilježe županije na kontinentu, točnije one u Slavoniji i Baranji. Pa tako najniži indeks razvijenosti je bio u promatranome razdoblju u Virovitičko-podravskoj županiji. Prvih deset navedenih županija jest u 4. i 3. Razvojnoj skupini, što ih čini iznadprosječnim razvijenim jedinicama lokalne/regionalne samouprave. A što i pokazuje vrijednost indeksa iznad 100. Ostale županije spadaju u potpomognuta područja, odnosno ispodprosječno razvijene jedinice lokalne/regionalne samouprave, čiji su indeksi razvijenosti ispod 100.

3.1. Teorije međuregionalne konvergencije i divergencije

Prema temeljima neoklasične teorije trgovine i teorije ekonomskoga rasta stvara se i **teorija međuregionalne konvergencije**, također poznata i kao **HOS** (Heckscher-Ohlin-Samuelson)

model ili statična verzija međuregionalne konvergencije.²¹ Ova teorija govori o specijalizaciji regija prema proizvodnji dobara koja se koriste obilnijim inputima gdje slobodnom trgovinom dolazi do izravnavanja cijena faktora proizvodnje u međuregionalnom prostoru. Prema dinamičkoj verziji međuregionalne konvergencije, temeljenoj na neoklasičnoj teoriji rasta, odnosno Solowim i Swanovim modelima, razlikujemo uvjetnu i apsolutnu konvergenciju, a ovaj model može biti primijenjen i na zemlje i na regije. Tako uvjetna konvergencija ne mora nužno voditi do izjednačavanja razine dohotka per capita među zemljama ili regijama zbog parametra rasta koju se razlikuju među njima. Kod apsolutne konvergencije parametri rasta jednaki su u svim regijama, što može značiti da nerazvijene regije rastu brže od razvijenijih te da se njihovi dohoci per capita kroz vrijeme mogu izjednačiti. No, uzmemo li u obzir da zemlje često imaju različite parametre rasta, kroz vrijeme se može osjetiti slaba verzija uvjetne konvergencije. Stoga je za regionalnu strukturu veća mogućnost za postizanje apsolutne konvergencije, upravo zato jer su parametri rasta jednaki za sve regije unutar neke zemlje kao i mobilnost faktora proizvodnje, koja je izrazito veća među regijama nego među zemljama. Što dovodi do zaključka da se s vremenom regionalne nejednakosti smanjuju te su regije sve bliže jedne prema drugima po stupnju razvijenosti.²² To može primjerice uključivati postupno smanjenje razlika u dohotku među regijama, a što je rezultat zajedničkih razvojnih politika i infrastrukturnih ulaganja, ulaganja u obrazovanje i industriju. Smanjenje dispariteta u razini nezaposlenosti putem poticajnih politika zapošljavanja i razvojem lokalnih gospodarstava, također mogu biti primjeri međuregionalne konvergencije Republike Hrvatske.

Među neoklasičnim teorijama trgovine i rasta jest i **teorija izvozne baze**²³, koja govori da je regionalni rast određen ponudom regije za egzogenu globalnu potražnju, odnosno međuregionalni izvoz. Rast se prema ovoj teoriji bilježi u izvoznom i rezidencijalnom sektoru. Rezidencijalni sektor, u ovome smislu postoji kako bi služio izvoznome i on kao takav ne sudjeluje u međuregionalnoj razmjeni dobara i usluga. Izvoz regije mogu održavati ne samo kroz industrijalizaciju nego i ostala dobra koja služe direktnom izvozu poput poljoprivrednih dobara ili indirektnom poput uslužnih dobara. Razvitkom regija razvija se i

²¹ Obadić, A., & Tica, J. (2016). *Gospodarstvo Hrvatske. Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb*, 275.

²² Ibidem

²³ Ibidem

gospodarstvo, tako rast lokalne proizvodnje uzrokuje rast dohotka te pojavu novih gospodarstava. To se nadalje odražava i na povećan izvoz, ali i na sam regionalni identitet. Kroz povećan regionalni izvoz i mobilnosti proizvodnih faktora, raspršuje se i proizvodnja među regijama te i njihovi dohodci per capita konvergiraju zajedno s ostalim razvojnim faktorima.

Kroz znanstvena i teoretička predviđanja, kritičari neoklasične teorije rasta pogovaraju međuregionalnu konvergenciju, jer nije bila primjenjiva u svim dijelovima svijeta, a posebice zbog velikih ekonomskih razlika među razvijenim i siromašnim zemljama. Tako su nastale **divergencijske teorije** u okviru postojećih teorija regionalnog rasta.

Jedna od njih je **teorija kumulativne uzročnosti**²⁴, koja govori o rastućim prinosima na obujam u koji se stvara u koncentracijom ekonomskih aktivnosti u regijama koje se prvotno orijentirane na industriju te se one brzo razvijaju i ostvaruju visoke stope rasta kroz visoku produktivnost, a čiju korist imaju i nerazvijene regije u koje se šire i difuziraju inovacije te potiču rast njihovog izvoza u razvijene regije. No s druge strane to može rezultirati i bijegom ljudskog kapitala u razvijenu regiju što neutralizira potaknut razvoj u nerazvijenim regijama. Upravo takav primjer možemo uzeti iz turizma koji se, primjerice, koristi dobrima s kontinenta te pospješuje njihovu proizvodnju i izvoz ka obali, dok se radna snaga povlači s kontinenta na sezonski rad na obalu.

Teorija pola rasta²⁵ je okvirna ideja ekonomskog razvoja koji nije ravnopravno raspoređen na cijelome teritoriju regije već je koncentriran na određenom polu rasta. Taj pol je uobičajeno neka ključna industrija oko koje se razvijaju ostale povezane djelatnosti. Takav razvoj regije može omogućiti i rast okolnome, siromašnijem okruženju, najčešće kupnjom njihovih proizvoda ili radne snage. U ekstremnim slučajevima, pol rasta može biti samo jedno poduzeće ili grupa industrija. Polarizirani razvoj može koristiti i rastućoj regiji i njezinome siromašnom okruženju.

²⁴ Ibidem, 276.

²⁵ Ibidem

3.2. Lokalne jedinice i decentralizacija

Pojam lokalne samouprave označava prava i mogućnosti da se prema unaprijed određenom zakonu upravlja javnim poslovima pripadnih državnih jedinica na vlastitu odgovornost, a koja je u interesu lokalnog stanovništva. Takav ustroj propisuje Europska povelja o lokalnoj samoupravi. U Hrvatskoj lokalna vlast podrazumijeva dvije razine vlasti a to su lokalna samouprava (općine i gradovi) i područna/regionalna samouprava (županije), propisana Ustavom Republike Hrvatske. Ustav nalaže raspodjelu državnih poslova na tijela lokalne i regionalne samouprave, a koji su u interesu građana. Općina tako predstavlja područje od skupa naseljenih mjesta te predstavlja prirodnu, gospodarsku i društvenu cjelinu koja je povezana sa zajedničkim interesima stanovništva unutar iste. Grad je, s druge strane, jedinica lokalne samouprave koja može biti sjedište županije ili drugo mjesto koje broji više od 10.000 stanovnika s urbanom, prirodnom, povijesnom i gospodarskom društvenom cjelinom. Najčešće su središta financijskih, obrazovnih, kulturnih, zdravstvenih i prometnih funkcija za šire okruženje. U Hrvatskoj se ustroj gradova i općina nije temeljio samo na broju stanovnika, što i ukazuje činjenica da je nekolicina općina, točnije njih 6 sa 10.000 stanovnika, a desetak gradova ima i manje od 10.000 stanovnika. Županijska područja osnovana su radi obavljanja poslova regionalnog interesa u širem kontekstu te obuhvaćaju zbir gradova i općina na karakterističnom području prema kojima se određuju, karakterizira ih središte najvećeg grada. Lokalne Jedinice Republike Hrvatske čini 127 gradova, 428 općina te 20 županija te Grad Zagreb čiji je status i glavnog grada i županije.

Lokalne jedinice samouprave posluju prema načelu supsidijarnosti, odnosno javne funkcije se obavljaju na što nižim razinama vlasti, dok se više razine vlasti bave poslovima koje lokalne jedinice nisu u mogućnosti obavljati. Načelo supsidijarnosti tako pruža određeni stupanj neovisnosti nižim razinama vlasti u odnosu na viša tijela lokalnih ili državnih vlasti te omogućuje raspodjelu poslova i ovlasti među razinama vlasti.

Glavne uloge lokalne samouprave mogu se ogledati kroz upravnu ulogu koja se sastoji u pružanju niza javnih usluga, političku koja služi izražavanju lokalnih interesa, socijalnu gdje se težište javnih službi sve više pomiče ka lokalnoj razini, ekonomsku koja se očituje u promicanju ekonomskog razvoja, zahvaljujući regionalnoj politici europske unije, kao i ekološku ulogu u kojoj lokalna samouprava mora poticati održiv rast i razvoj, uz zaštitu

prirodnog okoliša. Prema navedenim ulogama se postavljaju kriteriji za rast i razvoj kao i mogućnost lokalnih jedinica za adekvatno upravljanje zadacima i potrebama zajednice.

Politika fiskalnog izravnanja ključna je za nadilaženje ekonomskih razlika kao i promicanje razvojne ravnoteže među regijama u Republici Hrvatskoj. Ona obuhvaća kombinaciju ekonomskog i financijskog pristupa koji teži izjednačavanju financijskih resursa koji mogu smanjiti nejednakosti. Također potiče pravedniju raspodjelu bogatstva i rasta unutar regija. Usmjeren je na proces stvaranja novčanih sredstava, najčešće oporezivanjem na nacionalnoj razini te njihovu naknadnu preraspodjelu prema potrebitim regijama ili lokalnim vlastima.

Decentralizacijom se želi povećati učinkovitost procesa upravljanja i pružanja dobara i usluga na svim razinama vlasti te prijenos nadležnosti sa središnjih na niže razine vlasti zajedno s odgovarajućim sredstvima financiranja lokalnih jedinica kojima se dodjeljuju ovlasti. Decentralizacija ima alokacijsku funkciju u okviru ponude javnih dobara i usluga i počiva na temeljima redistribucije dohotka na razini središnje države. Jedinice lokalne i regionalne samouprave raspolažu i upravljaju vlastitim prihodima, ali i zajedničkim prihodima koji su podjeljeni između države, gradova, općina i županija, kao i sredstvima dodijeljenim iz državnog i županijskog proračuna. Glavni su pokazatelji stupnja decentralizacije stupanj decentraliziranih prihoda i rashoda, odnosno prihoda i rashoda lokalnih jedinica u državnim prihodima i rashodima kao i pomoći iz državnoga i županijskih proračuna. Uz navedene izvore financiranja, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave mogu potrebna sredstva pribaviti zaduživanjem u obliku uzimanja kredita, zajmova i izdavanjem vrijednosnih papira.²⁶

Problemi lokalnog upravljanja proizlaze iz niza izvora, koji naposljetku i dovode ka nejednakom regionalnom razvoju. Mogu se istaknuti kao glavni, neujednačena teritorijalna struktura, problem zakonske regulacije lokalnih poslova koja su nerijetko nejasna, nedovoljna kvaliteta javnih službi koje se izvode u lokalnoj održivosti, također prevelika zaduživanje lokalnih jedinica, nedovoljno znanje i neiskorištenost financiranja potreba.

Nameće se i problem neadekvatne prikladne i obrazovne radne snage na pozicijama upravljanja na lokalnoj razini, kao i nedovoljna uključenost lokalnog stanovništva. Problem je i u nedovoljnom nadzoru središnje države nad lokalnom samoupravom kao i

²⁶ Op.cit. 192.

nesudjelovanje lokalnih jedinica u razvoju nacionalnih politika. Navedeni problemi stavljaju fiskalnu decentralizaciju pod upitnik, jer iako se teži ka istoj, odvojenost lokalnih i središnje razine vlasti upravo govori da decentralizirana država ne provodi odgovarajuću politiku nad lokalnim razinama vlasti te je nedovoljno uključena pa se samim time i regionalni razvoj ograničava i stvara se kontraefekt u smislu slobode u rastu i razvoju regija.

Hrvatska, iako brojna po jedinicama lokalne i regionalne samouprave, sama po sebi ne mjeri značajnu razinu decentralizacije države i javnih poslova, iako je značajna i prisutna, nije održiva. Decentralizirani sustav u Hrvatskoj pridonosi upravo sve većim razlikama i disproporcijama te smanjuje ukupnu gospodarsku moć. To ukazuje i podatak da je udio lokalnih i regionalnih vlasti u javnim financijama niži od 10%. Fiskalna moć lokalne i regionalne samouprave izrazito je neujednačena u visini i vrsti prihoda, kao i u rashodima te njihovim udjelima u proračunu. Što je i vidljivo iz velikih razlika u BDPu na regionalnoj razini te slabom i neodrživom razvitku u gotovo svim županijama, izuzev onih koje počivaju na turističkoj djelatnosti masovnog turizma i Grada Zagreba koji čini glavno središte kapitala i moći, gospodarske i društvene sfere države.

Stoga je važno istaknuti da proces decentralizacije nije isti u svim teritorijalnim predjelima, nego on ovisi o vrsti, strukturi i značajkama naseljenih mjesta kao i ostalim važnim čimbenicima. Bolje rečeno, decentralizacija nije jednaka u primjerice velikim gradovima i u manjim mjestima, upravo zbog strukture naselja i oblika decentralizacije, tako se posebno ističu glavni gradovi, veliki gradovi, metropole i slično, samim time proces decentralizacije zahtjeva adekvatnu stručnu pripremu i veliku pažnju i posvećenost.

3.3. Ekonomski pokazatelji

Razvijenost nacionalnog gospodarstva mjeri se prema ekonomskim pokazateljima koji su vezani za BDP i BDV vrijednosti, pokazatelje na tržištu rada, stanje robne razmjene, uvoz i izvoz kao i statistiku turističkih kretanja, koja donosi veliki udio u ovim pokazateljima razvijenosti. Također, ne manje bitni su i demografski pokazatelji kretanja stanovništva, bez kojih dakako i ekonomska kretanja gube smisao obzirom da su u međusobnoj ovisnosti. Razlike u regionalnoj razvijenosti mogu se popratiti upravo ovim pokazateljima, a da su one

prisutne već dugi niz godina, a s obzirom na regionalnu različitost i očekivane, da se naslutiti i monocentričnost hrvatskog gospodarsko-socijalnog poretka u Gradu Zagrebu, kao i velik broj potpomognutih područja koje su u tranzicijskom procesu oporavka već neko vrijeme.

3.3.1. BDP

Bruto domaći proizvod (BDP), engl. *gross domestic product* (GDP) je makroekonomski indikator, odnosno pokazatelj finalnih dobara i usluga koje su proizvedene u nekoj zemlji, ili regiji tijekom godine, a izražava se u novčanim jedinicama, najčešće se promatra u stalnim cijenama ne bi li se izbjegao utjecaj inflacije na njegov rast. Ukoliko je BDP veći smatra se da to je područje gospodarski snažnije, no bitna je i relacija BDPa i broja stanovnika promatranog područja koja istinski pokazuje njegovu proizvodnu razinu razvijenosti.

ŽUPANIJE	2019.	2020.	2021.	PROSJEČNA STOPA RASTA
Republika Hrvatska	54.909.956 €	50.569.271 €	58.407.781 €	3,8%
Panonska Hrvatska	9.746.694 €	9.336.689 €	10.729.011 €	5,4%
Bjelovarsko-bilogorska županija	963.166 €	940.403 €	1.111.497 €	7,9%
Virovitičko-podravska županija	574.040 €	544.570 €	645.002 €	6,7%
Požeško-slavonska županija	540.428 €	503.609 €	555.539 €	1,7%
Brodsko-posavska županija	1.117.487 €	1.063.026 €	1.195.729 €	3,8%
Osječko-baranjska županija	2.763.673 €	2.700.594 €	3.099.479 €	6,2%
Vukovarsko-srijemska županija	1.293.195 €	1.257.410 €	1.405.284 €	4,5%
Karlovačka županija	1.089.384 €	1.065.674 €	1.238.040 €	7,0%
Sisačko-moslavačka županija	1.405.320 €	1.261.403 €	1.478.440 €	3,5%
Jadranska Hrvatska	17.549.813 €	15.178.060 €	18.158.841 €	3,1%
Primorsko-goranska županija	4.232.162 €	3.756.477 €	4.460.854 €	3,8%
Ličko-senjska županija	474.375 €	457.866 €	548.295 €	8,1%
Zadarska županija	1.916.943 €	1.779.561 €	2.049.972 €	4,0%
Šibensko-kninska županija	1.114.878 €	1.024.923 €	1.180.106 €	3,5%
Splitsko-dalmatinska županija	4.756.211 €	4.169.948 €	4.937.919 €	3,0%
Istarska županija	3.296.995 €	2.673.095 €	3.304.567 €	2,3%
Dubrovačko-neretvanska županija	1.758.249 €	1.316.190 €	1.677.128 €	1,1%
Grad Zagreb	18.954.573 €	17.695.601 €	20.025.232 €	3,3%
Grad Zagreb	18.954.573 €	17.695.601 €	20.025.232 €	3,3%
Sjeverna Hrvatska	8.658.875 €	8.358.921 €	9.494.697 €	5,1%
Međimurska županija	1.237.249 €	1.200.708 €	1.380.244 €	6,0%
Varaždinska županija	1.987.265 €	1.926.089 €	2.115.996 €	3,4%
Koprivničko-križevačka županija	1.062.420 €	1.011.676 €	1.137.174 €	3,8%
Krapinsko-zagorska županija	1.100.971 €	1.018.024 €	1.154.223 €	2,9%
Zagrebačka županija	3.270.970 €	3.202.424 €	3.707.059 €	6,8%

Slika 9. BDP Republike Hrvatske po regijama i županijama, u tis. eura prema fiksnom tečaju
Izvor: obrada autora prema podacima dzs.hr

Prema podacima BDPa po županijama Republike Hrvatske te trendovima kretanja na regionalnoj razini, koji znatno kasni za podacima na nacionalnoj razini, otkrivaju se iznimno velike razlike u proizvodnoj razini razvijenosti među regijama kao i u dinamici njihovih kretanja. Pa tako, stanje na slici 9. prikazuje glavne razlike:

- BDP Grada Zagreba, kao gospodarski najjače regije približno 40 puta veći od BDP-a Ličko-senjske županije (koja bilježi najmanji BDP kroz promatrane godine) te čini oko 34% ukupnog BDP-a Hrvatske
- Grad Zagreb, Splitsko-dalmatinska i Primorsko-goranska → gospodarski najjače županije
- Virovitičko-podravsko, Požeško-slavonska i Ličko-senjska → gospodarski najslabije županije
- BDP pet gospodarski najjačih županija gotovo deset puta veći od BDP-a pet gospodarski najslabijih županija
- Evidentno sve županije bilježe pozitivne prosječne stope rasta BDPa

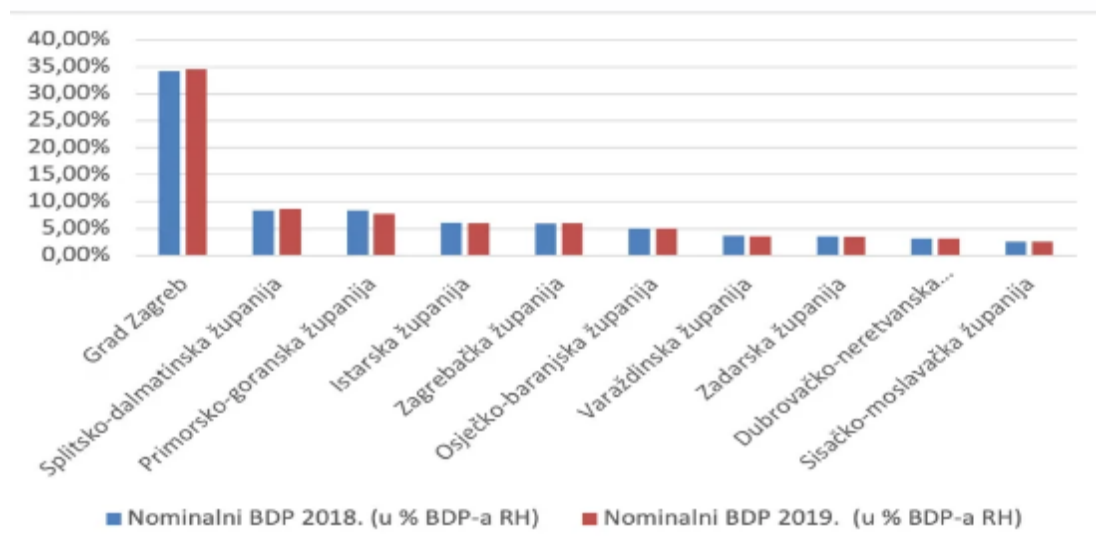
ŽUPANIJE	2019.	2020.	2021.	PROSJEČNA STOPA RASTA
Republika Hrvatska	13.501 €	12.495 €	14.789 €	5%
Panonska Hrvatska	9.115 €	8.864 €	10.417 €	7%
Bjelovarsko-bilogorska županija	9.055 €	8.966 €	10.822 €	10%
Virovitičko-podravsko županija	7.791 €	7.531 €	9.103 €	9%
Požeško-slavonska županija	8.149 €	7.731 €	8.660 €	3%
Brodsko-posavska županija	8.120 €	7.845 €	9.058 €	6%
Osječko-baranjska županija	10.125 €	10.026 €	11.816 €	8%
Vukovarsko-srijemska županija	8.565 €	8.484 €	9.719 €	7%
Karlovačka županija	9.433 €	9.326 €	10.988 €	8%
Sisačko-moslavačka županija	9.632 €	8.785 €	10.510 €	5%
Jadranska Hrvatska	12.773 €	11.067 €	13.626 €	5%
Primorsko-goranska županija	14.972 €	13.368 €	16.381 €	6%
Ličko-senjska županija	10.639 €	10.394 €	12.704 €	10%
Zadarska županija	11.407 €	10.594 €	12.514 €	5%
Šibensko-kninska županija	11.231 €	10.418 €	12.173 €	5%
Splitsko-dalmatinska županija	10.618 €	9.323 €	11.359 €	5%
Istarska županija	15.738 €	12.714 €	16.294 €	4%
Dubrovačko-neretvanska županija	14.419 €	10.739 €	14.102 €	3%
Grad Zagreb	23.465 €	21.873 €	25.419 €	5%
Grad Zagreb	23.465 €	21.873 €	25.419 €	5%
Sjeverna Hrvatska	10.610 €	10.275 €	11.885 €	6%
Međimurska županija	11.316 €	11.028 €	12.909 €	7%
Varaždinska županija	11.952 €	11.649 €	13.071 €	5%
Koprivničko-križevačka županija	9.978 €	9.595 €	11.047 €	6%
Krapinsko-zagorska županija	8.836 €	8.203 €	9.456 €	4%
Zagrebačka županija	10.570 €	10.339 €	12.151 €	8%

Slika 10. Bruto domaći proizvod po stanovniku Republike Hrvatske po regijama i županijama u EUR., prema fiksnom tečaju

Izvor: obrada autora prema podacima dzs.hr

Proizvodna razina razvijenosti pojedine zemlje ili regije pokazuje se kroz bruto domaći proizvod po stanovniku, točnije BDP *per capita*. Velike razlike u razini razvijenosti županija/regija usporedno se prikazuju i kroz ovaj bitan pokazatelj. Prema brojkama o BDP snazi na regionalnoj razini, a koje su prikazane u slici 10. vidljivo je:

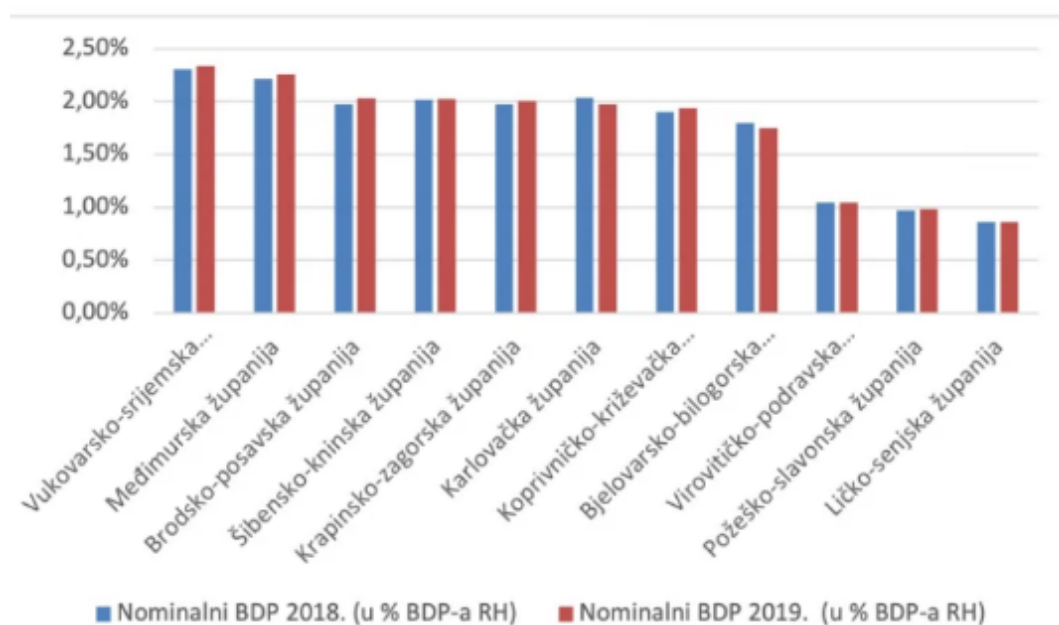
- Grad Zagreb je 2021. godine 1,7 puta razvijeniji od prosjeka države → snažan utjecaj Grada Zagreba na opću razinu razvijenosti Hrvatske.
- Najnerazvijenije su Virovitičko-podravska, Požeško-slavonska, Brodsko-posavska i Krapinsko-zagorska županija i to daleko ispod prosjeka kako Grada Zagreba tako i Hrvatske.
- 3 županije razvijenije od prosjeka RH: Grad Zagreb, Istarska županija i Primorsko-goranska županija.
- Dubrovačko-neretvanska županija blizu prosjeka države, preostale županije ispod prosjeka.
- Osim Grada Zagreba, Jadranska regija bilježi najveće ostvaraje BDP per capita
- Prosječne stope rasta evidentno pozitivne u svim županijama, visoke u nerazvijenijim županijama poput Ličko-senjske, Bjelovarsko-bilogorske i Požeško-slavonske (oko 10%)

Slika 11. Nominalni BDP za 10 najjačih županija u 2018. i 2019. godini

Izvor: ekonomskabaza.hr. <https://ekonomskabaza.hr/makro/koja-je-hrvatska-zupanija-najmocnija/> (preuzeto 3.5.2024.)

Promatrajući sliku 11. vidljivo je da udio BDP-a Grada Zagreba u 2019. godini povećan za 0,2% u odnosu na 2018. godinu te je iznosio približno 35%. Grad Zagreb je glavni grad Hrvatske te glavno industrijsko-gospodarsko središte zajedno s najvećim brojem stanovnika, najvećom zaposlenošću i najvećim prosječnim neto plaćama u državi te se diči bogatom infrastrukturom, zaključno s time i odnosi drastično veći udio BDPa od ostalih županija. Nakon Grada Zagreba slijede županije koje su pretežito turistički orijentirane, to su: Splitsko-dalmatinska županija, daleko ispod Grada Zagreba čineći 8,67% BDP-a RH, Primorsko-goranska županija s BDP-om od 7,74% te Istarska županija sa oko 6% od ukupnog BDPa Republike Hrvatske.

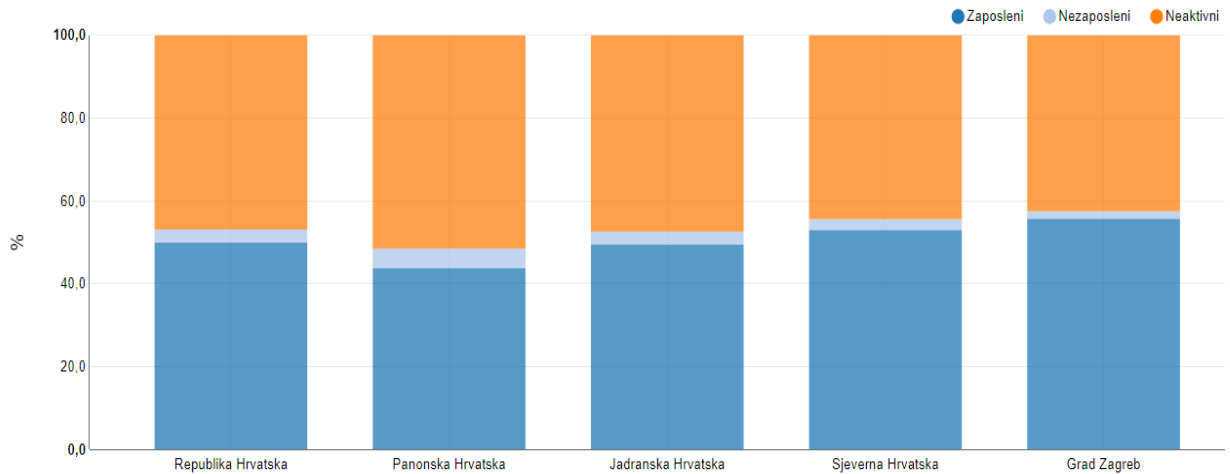

Slika 12. Nominalni BDP za 11 preostalih (manje razvijenijih) županija u 2018. i 2019. godini
Izvor: ekonomskabaza.hr. <https://ekonomskabaza.hr/makro/koja-je-hrvatska-zupanija-najmocnija/>. (preuzeto 3.5.2024.)

Na slici 12. prikazane su najslabije županije u udjelu nominalnog BDPa. To su županije panonske Hrvatske odnosno Slavonije i dijela sjeverne Hrvatske. Razlog niskog BDPa su nedvojbeno migracije, niske nadnice, nedostatna infrastruktura te slab razvoj industrije i poduzetništva s vrlo niskim razinama proizvodnosti i produktivnosti. Sve promatrane županije nalaze se od 3% i niže prema udjelu nominalnog BDP-a u BDP-u Hrvatske. Cjelokupni zbroj svih županija iznosi 20% nominalnog BDP-a RH.

3.3.2. Tržište rada

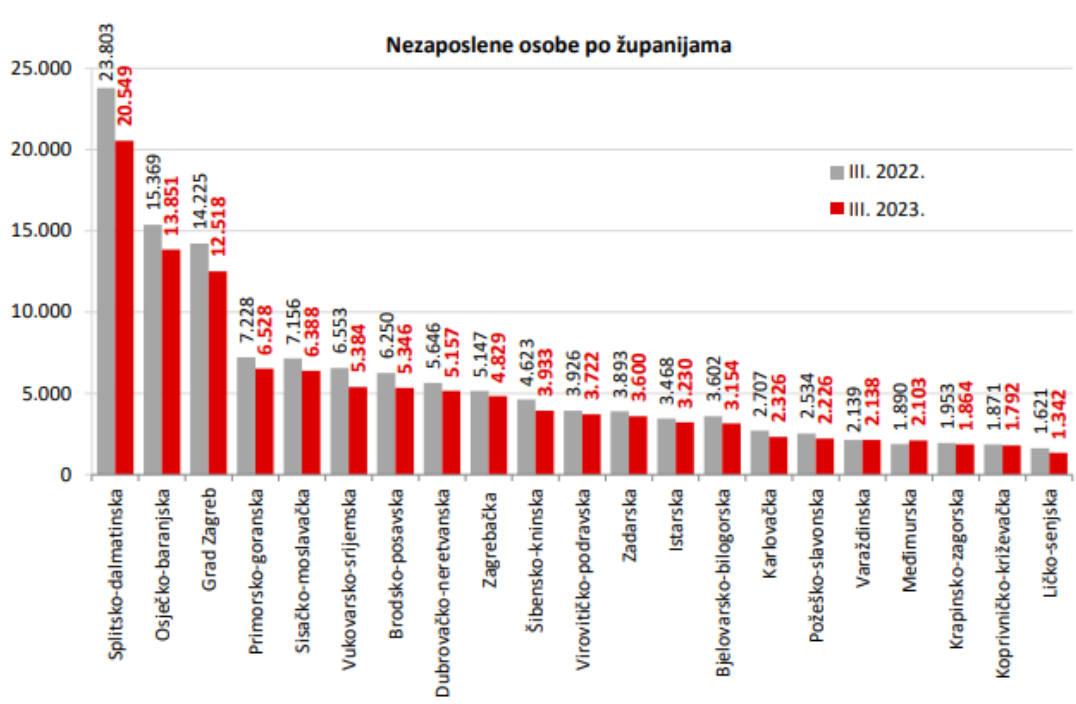
Republici Hrvatskoj je u 2023. bilo 1.616 tisuća zaposlenih osoba i 102 tisuće nezaposlenih osoba. U tome razdoblju stopa zaposlenosti za osobe u dobi od 15 do 64 godine iznosila je 66,5%, dok je stopa anketne nezaposlenosti za istu dobnu skupinu iznosila 6,0%.²⁷

Slika 13. Radno sposobno stanovništvo (15 - 89) prema aktivnosti i regijama 2023. u tisućama
Izvor: dzs.hr <https://podaci.dzs.hr/2023/hr/58055> (preuzeto 3.5.2023.)

Na slici 13. vidljiv je omjer radno sposobnog stanovništva po regijama u odnosu na Republiku Hrvatsku. Tako je najveći broj zaposlenih u Gradu Zagrebu sa oko 55.000, a najmanje zaposlenih je u Panonskoj Hrvatskoj. Panonska Hrvatska, za razliku od Grada Zagreba bilježi i najveći udio neaktivnog stanovništva. Može se zaključiti da je u Hrvatskoj velik problem broja neaktivnog stanovništva u svim regijama.

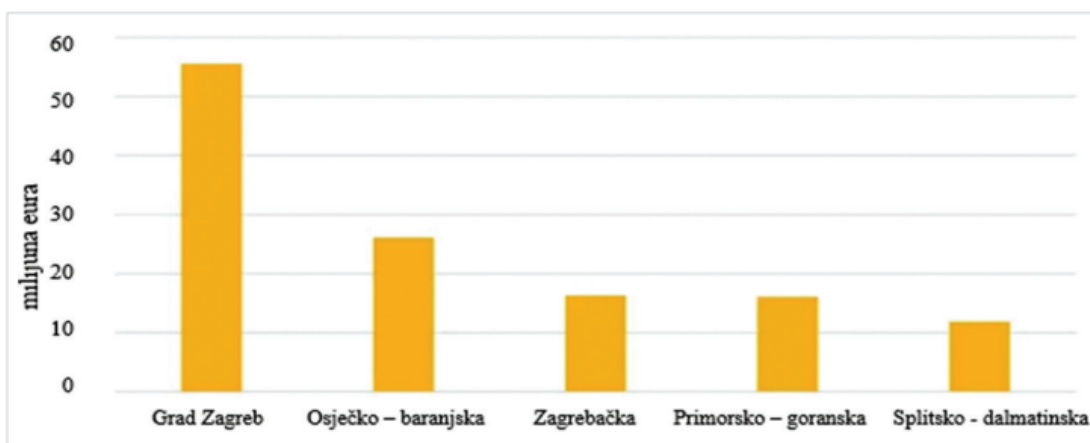
²⁷ Podaci.dzs.hr

Slika 14. Nezaposlenost po županijama (2022. i 2023.)

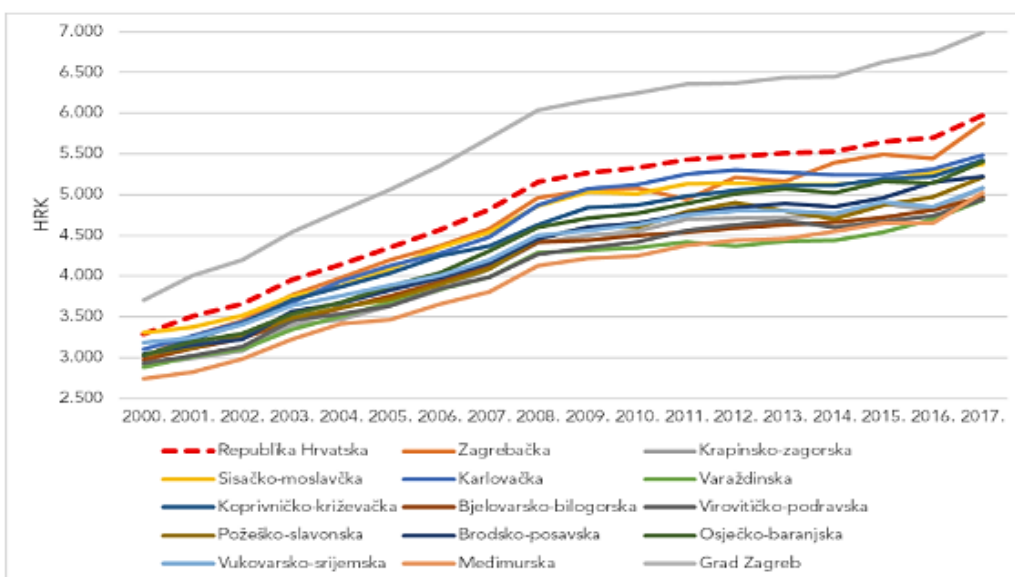
Izvor: Zupan.hr. <https://zupan.hr/aktualno/u-gotovo-svim-zupanijama-nezaposlenost-u-padu-najvise-u-vukovarsko-srijemskoj-zupaniji/>. (preuzeto 2.05.2024.)

Vezano za sliku 14. najveći broj nezaposlenih živi u županijama s najvećim gradovima i velikim brojem stanovnika, stoga je i razumljivo je da će udio nezaposlenih biti veći u županijama u kojima je i veća prisutnost stanovništva. u 2023. u odnosu na 2022. godinu, broj nezaposlenih smanjen je za oko 10 % u Republici Hrvatskoj. Pa je tako krajem ožujka 2023. evidentirano ukupno 111.980 nezaposlenih osoba. U svim županijama je vidljiv pad nezaposlenosti, osim u Varaždinskoj. Najveći pad nezaposlenosti za približno 18% zabilježen je tako u Vukovarsko-srijemskoj županiji, zatim u Ličko-senjskoj za približno isto te u Šibenskoj kninskoj za oko 15%, a slijede ih i Brodsko-posavska i Karlovačka županija. Prema politikama zapošljavanja dominirale su Splitsko-dalmatinska županija sa 16,5 % od ukupnoga broja Grad Zagreb sa 9,7 % te Osječko-baranjska županija sa 9,0 % više zaposlenih. Prema evidenciji nezaposlenih, novooporačeno je 7,2% osoba više nego u 2022. godini, s 66,4% osoba radno aktivnih, 2,8% iz redovitog obrazovanja te 30,8% iz neaktivno sposobnog radnog stanovništva.

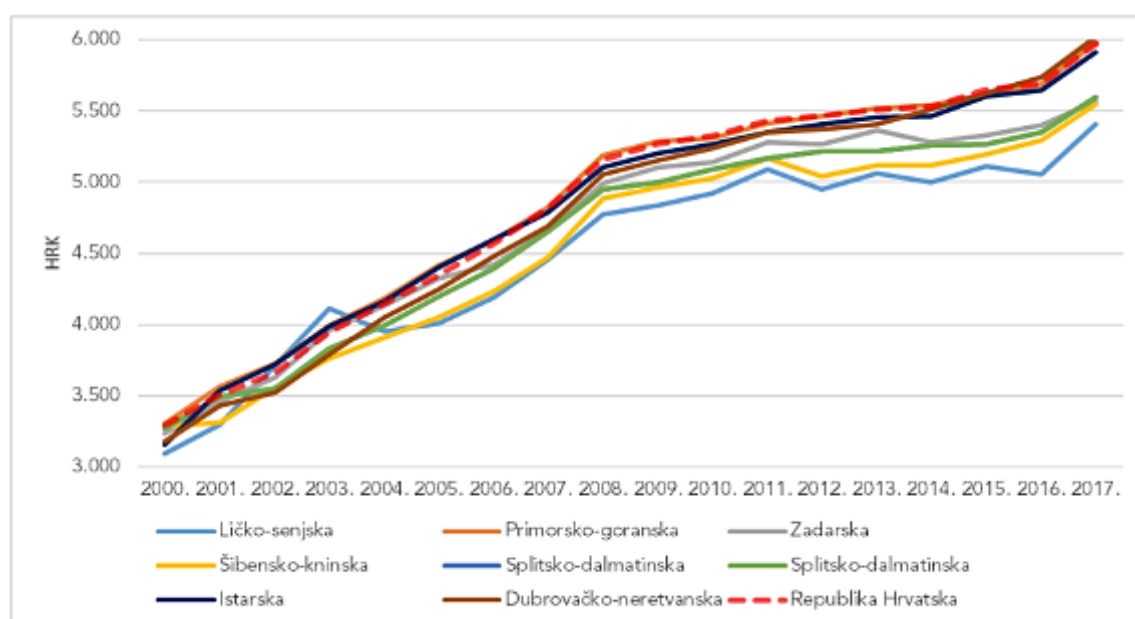
Slika 15. Županije s najviše povučenih sredstava za potpore samozapošljavanja u razdoblju 2016. – 2021
Izvor: Tušek, T., & Majić, T. (2023). Kretanja na tržištu rada Republike Hrvatske kao posljedica pandemije Covid-19. *Obrazovanje za poduzetništvo-E4E: znanstveno stručni časopis o obrazovanju za poduzetništvo*, 13(1-2), 233-247. 238.

Na slici 15. prikazano je 5 županija koje su u najvećoj mjeri koristile sredstva za potporu samozapošljavanju u razdoblju od 2016. do 2021. godine. Na prvome mjestu je Grad Zagreb koji pruža veliku podršku poduzetništvu te velik dio sredstava ulaže u otvaranje novih poduzeća koja samim time i pridonose zapošljavanju i otvaranju novih radnih mjesta. Tako je Grad Zagreb povukao je 55 milijuna eura, a što je i logično s obzirom na veliki broj stanovnika te veliku koncentraciju gospodarskih aktivnosti.

Slika 16. Kretanje neto plaće u županijama Kontinentalne Hrvatske
Izvor: dzs.hr, preuzeto 3.5.2023.

Slika 16. Prikazuje kretanje neto plaća po NUTS 2 regijama. Uočljiva je diferencijacija među županijama i Gradom Zagrebom u promatranim regijama Kontinentalne Hrvatske. Grad Zagreb pozicioniran je iznad prosjeka Hrvatske, a neto plaće u ostalim županijama kreću se sličnom dinamikom s naglaskom na pad ispod prosjeka Hrvatske. Sve županije kroz godine bilježe uglavnom rast neto plaća, zajedno s hrvatskim prosjekom, a on je najmanji u Međimurskoj županiji.

Slika 17. Kretanje neto plaće u županijama Jadranske Hrvatske
Izvor: dzs.hr, preuzeto 3.5.2023.

Neto plaće u Jadranskoj Hrvatskoj imaju različitu dinamiku kretanja od onih u Kontinentalnoj. Bliska kretanja neto plaća u promatranome razdoblju s prosjekom Hrvatske su u Istarskoj, Primorsko-goranskoj i Dubrovačko-neretvanskoj županiji, a njihove su razine plaća oscilirajuće oko prosječnih u Hrvatskoj. Devijacije oko prosjeka su najveće u Šibensko-kninskoj i Ličko-senjskoj županiji.

Prema statističkim podacima iz 2023. godine, prosječna mjesečna neto plaća zajedno s dodacima na plaću u Republici Hrvatskoj iznosila je 1139 eura, što bilježi ukupan porast od 14% u odnosu na prethodnu godinu. Tako su plaće u posljednjih pet godina rasle u svim županijama, prosječno za 29%.

Prosječna mjesečna neto plaća u EUR	2019	2020	2021	2022	2023	5 godišnji rast
Grad Zagreb	979	1011	1099	1111	1256	28%
Međimurska	829	865	845	973	1124	36%
Zagrebačka	880	901	829	980	1115	27%
Dubrovačko-neretvanska	859	888	865	931	1105	29%
Istarska	853	872	892	969	1091	28%
Primorsko-goranska	837	852	888	942	1079	29%
Varaždinska	818	865	835	933	1077	32%
Splitsko-dalmatinska	824	860	875	940	1069	30%
Karlovačka	790	830	913	909	1057	34%
Zadarska	800	822	791	914	1057	32%
Krapinsko-zagorska	788	818	920	893	1044	33%
Šibensko-kninska	786	800	759	867	1026	31%
Osječko-baranjska	807	813	860	886	1016	26%
Bjelovarsko-bilogorska	777	778	825	853	989	27%
Koprivničko-križevačka	752	763	810	872	983	31%
Brodsko-posavska	745	760	701	829	970	30%
Ličko-senjska	770	784	733	839	958	24%
Sisačko-moslavačka	761	778	736	856	950	25%
Požeško-slavonska	746	720	830	827	947	27%
Virovitičko-podravska	742	760	847	796	928	25%
Vukovarsko-srijemska	737	729	790	824	921	25%

Slika 18. Prosječna neto plaća u eurima u razdoblju 2019.-2023.

Izvor: dubrovackidnevnik.net.hr. <https://dubrovackidnevnik.net.hr/vijesti/hrvatska/kolike-su-place-po-zupanijama-i-gdje-se-najvise-isplati-zivjeti-evo-sto-kazu-strucnjaci>. (preuzeto 3.5.2024.)

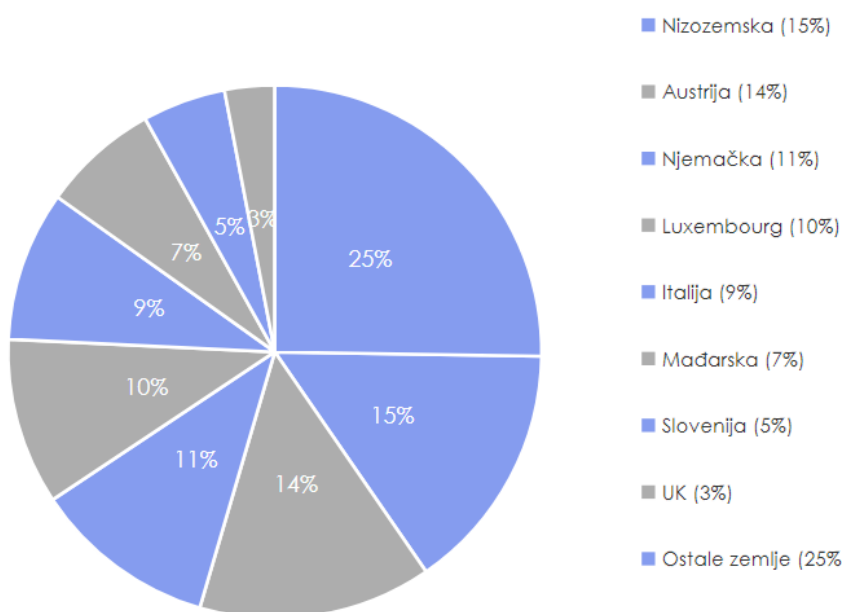
Prema podacima na slici 18. vidljivo je da je najveći porast plaća u promatranom razdoblju bio u Međimurskoj županiji s petogodišnjim rastom od 36%, zatim u Karlovačkoj s porastom od 34% te u Krapinsko-zagorskoj županiji od 33%. Najmanji porast neto plaća bio je u Ličko-senjskoj s porastom od 24% te porast od 25% u Sisačko-moslavačkoj, Virovitičko-podravskoj i Vukovarsko-srijemskoj. Generalno gledajući, najveće plaće i dalje su u Gradu Zagrebu te u priobalju dok su manje plaće karakteristične za istočni dio Hrvatske te planinska područja. Uzmemo li obzir da su regionalne jedinice u Hrvatskoj brojne i relativno male pa se pojedinačni problemi u tvrtkama u znatnoj mjeri odražavaju na gospodarstvo županije pa su tako i kretanja u razini neto plaće često diskontinuirana i oscilatorna.²⁸

²⁸ HGK. (2019). Plaće po županijama. Zagreb. 9.

3.3.3. Inozemna izravna ulaganja

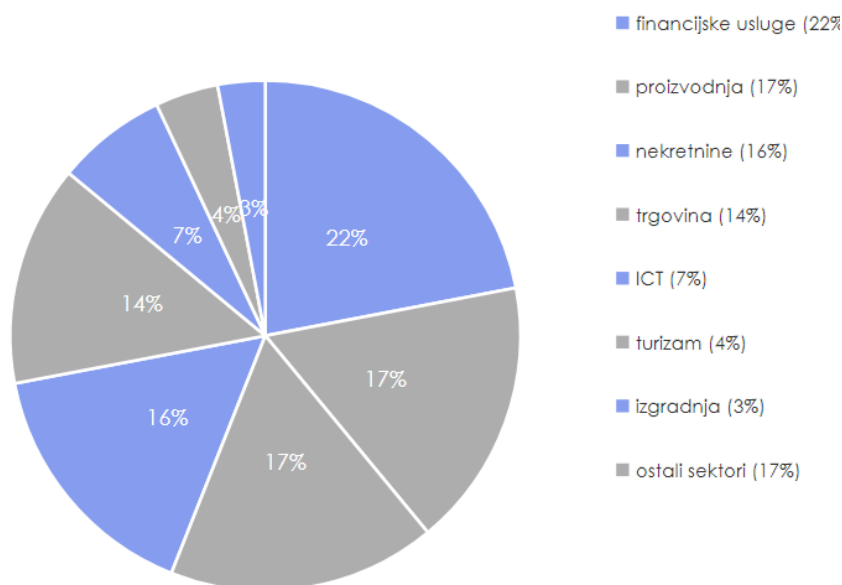
Županije Republike Hrvatske su od 1993. do 2019. godine privukle više od 30 milijardi eura izravnih inozemnih ulaganja, najveći udio opada na Grad Zagreb s više od 20 milijardi eura. Većinski dio inozemnog kapitala privlači Grad Zagreb i ostatak priobalnih županija, dok ostatak koninetalnog dijela zemlje nije privlačan stranim investitorima. Tako je za investicionalna ulaganja inozemna potražnja osim u Zagrebu, najprisutnija i u Istarskoj, Splitsko-dalmatinskoj, Primorsko-goranskoj i Zagrebačkoj županiji, a koje su do sada primile svaka više od 2 milijarde eura. U kontinentalnom dijelu zemlje investiranja su daleko manje prisutna, pa su županije s najnižim stranim investiranjima u Virovitičko-podravska, Požeško-slavonska Sisačko-moslavačka te Bjelovarsko-bilogorska s primljenim ulaganjima od 20 do 90 milijuna eura.

Izravna ulaganja po zemljama:

Slika 19. Izravna inozemna ulaganja u Hrvatskoj posljednjih 30 godina
Izvor: <https://investcroatia.gov.hr/o-hrvatskoj-2/>. (preuzeto 3.5.2023.)

Izravna ulaganja po djelatnostima:

Slika 20. Izravna inozemna ulaganja u Hrvatskoj posljednjih 30 godina
Izvor: <https://investcroatia.gov.hr/o-hrvatskoj-2/>. (preuzeto 3.5.2023.)

Slike 19. i 20. prikazuju da su od 1993. godine u Hrvatsku najviše ulagale Nizozemska, Austrija i Njemačka s najvećim udjelom svojih investicija u financijskom sektoru, proizvodnji i nekretninama.

Županija	2019., mil. EUR mln EUR	2020., mil. EUR mln EUR	County
Republika Hrvatska	3.492,8	1.182,8	Republic of Croatia
Kontinentalna Hrvatska	2.716,2	669,3	Continental Croatia
Grad Zagreb	2.478,3	582,7	City of Zagreb
Zagrebačka županija	163,9	-2,4	Zagreb County
Krapinsko-zagorska	13,9	25,5	Krapina-Zagorje
Varaždinska	54,9	10,2	Varaždin
Koprivničko-križevačka	17,2	2,8	Koprivnica-Križevci
Međimurska	15,3	40,1	Međimurje
Bjelovarsko-bilogorska	3,4	-3,8	Bjelovar-Bilogora
Virovitičko-podravska	4,8	3,7	Virovitica-Podravina
Požeško-slavonska	5,1	-3,1	Požega-Slavonia
Brodsko-posavska	10,2	-3,6	Slavonski Brod-Posavina
Osječko-baranjska	8,2	-16,8	Osijek-Baranja
Vukovarsko-srijemska	-0,3	5,2	Vukovar-Sirmium
Karlovačka	-64,6	6,1	Karlovac
Sisačko-moslavačka	5,9	22,6	Sisak-Moslavina
Jadranska Hrvatska	586,0	507,6	Adriatic Croatia
Primorsko-goranska	151,5	166,4	Primorje-Gorski kotar
Ličko-senjska	7,5	4,8	Lika-Senj
Zadarska	79,5	103,7	Zadar
Šibensko-kninska	38,4	53,3	Šibenik-Knin
Splitsko-dalmatinska	100,9	30,1	Split-Dalmatia
Istarska	126,3	127,7	Istria
Dubrovačko-neretvanska	81,8	21,6	Dubrovnik-Neretva
Nepoznata županija	190,6	6,0	Unknown

Slika 21. Inozemna izravna ulaganja (FDI) 2019. i 2020. godine
Izvor: HNB; obrada: HGK. (2021).

Iz slike 21. vidljiva je velika koncentraciju ulaganja u Gradu Zagrebu. Ta se ulaganja ostvaruju prema sjedištu tvrtke, a djelatnost se može obavljati u drugim županijama, što je i razlog velike koncentracije ulaganja u Gradu Zagrebu kao sjedištu većih i manjih korporacija. Vrijeme promatranog kretanja ulaganja je bilo zahvaćeno pandemijom Covida-19, što se može i zaključiti po padu investiranja. 2020. godine najviša vrijednost ulaganja Gradu Zagrebu iznosila je oko 50% ukupnih ulaganja u RH, a približno 90% od ulaganja u regiju Kontinentalne Hrvatske. Pad je u odnosu na 2019. godinu bio u iznosu od 77%. To je uvelike utjecalo i na ukupan pad inozemnih ulaganja u 2020.godini. U ostalim županijama ulaganja su bila znatno niža u odnosu na Grad Zagreb. Tako su najniža bila županijama Kontinentalne Hrvatske. Županije Zagrebačka, Osječko-baranjska, Brodsko-posavska, Požeško-slavonska i Bjelovarsko-bilogorska bilježe i negativno kretanje, odnosno veći odljev investicija od priljeva. Izuzev Grada Zagreba, s ulaganjima višim od 100 milijuna eura mogu se pohvaliti i županije Jadranske Hrvatske (Primorsko-goranska, Istarska i Zadarska).

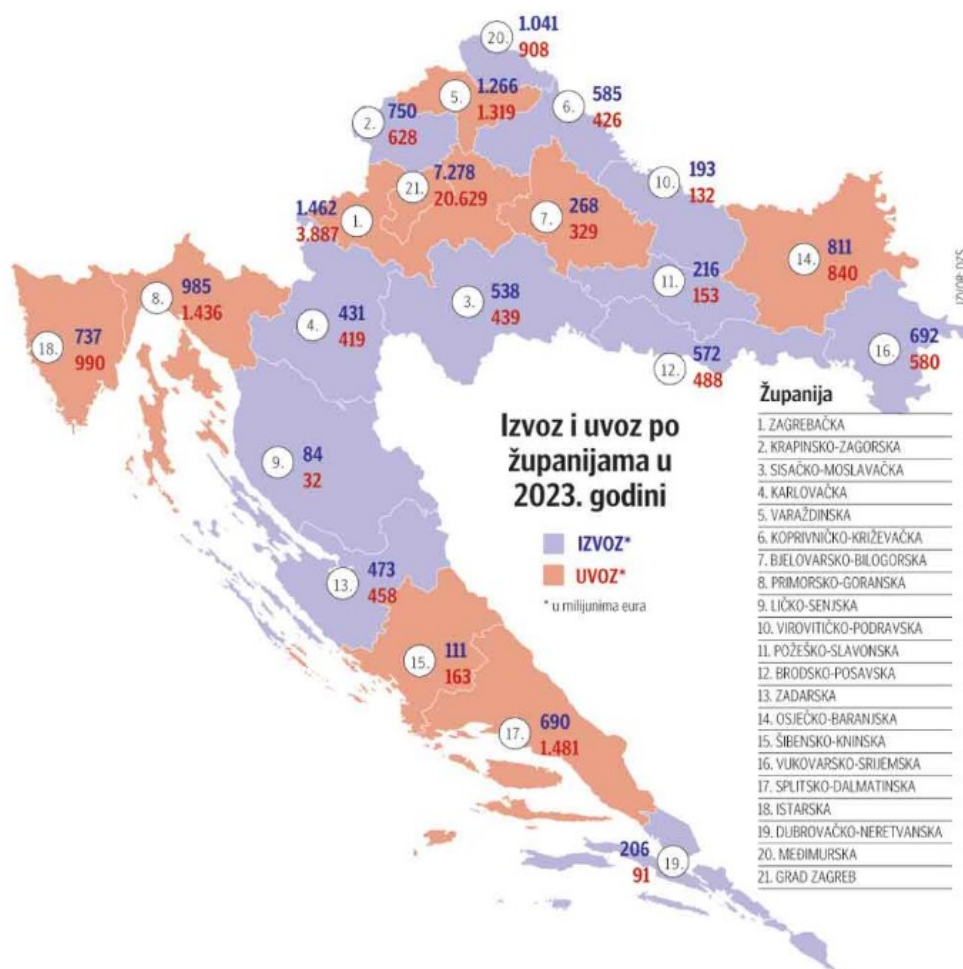
Najvažnije djelatnosti ulaganja:

- vlasnička ulaganja u nekretnine (koncentrirana u regiji Jadranske Hrvatske, Gradu Zagrebu i Zagrebačkoj županiji)
- ulaganja u djelatnost proizvodnje ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda (Istarska županija i županije Kontinentalne Hrvatske → Krapinsko-zagorska, Bjelovarsko-bilogorska, Sisačko-moslavačka i Požeško-slavonska županija)
- ulaganja u financijske uslužne djelatnosti (Grad Zagreb, Splitsko-dalmatinska i Primorsko-goranska županija) → sjedišta četiriju najvećih poslovnih banaka u Hrvatskoj (Zagrebačka banka i PBZ u Gradu Zagrebu, Erste&Steiermärkische Bank u Primorsko-goranskoj i OTP banka u Splitsko-dalmatinskoj županiji).²⁹

²⁹ HGK. (2021). ŽUPANIJE – razvojna raznolikost i gospodarski potencijali. 35.

3.3.4. Robna razmjena

Rast izvoza karakterističan je za županije u kojima su otvoreni novi industrijski pogoni. Prerađivačka industrija glavni je generator izvoza u gotovo svim županijama, izuzev Vukovarsko-srijemske i Ličko-senjske županije, gdje je glavni generator izvoza plin i rudarstvo, dok je u Dubrovačko-neretvanskoj to trgovina na veliko i malo. Specifičnost izvoza je i u Zadarskoj i Osječko-baranjskoj županiji, čija je nakon industrije, najvažnija izvozna orijentiranost ribarstvo odnosno poljoprivreda. Deficit u robnoj razmjeni sa svijetom ostavruje većina županija, a veći izvoz od uvoza u 2023. je imalo 11 županija. Udio neraspoređenog poreza raste iz godine u godinu, a on je prije ulaska u EU iznosio oko 30 milijuna eura, dok je njegova vrijednost desetak godina odmah nakon izvoza Grada Zagreba, pa je nerspoređeni izvoz tako 2022. iznosio preko 3,5 milijarde eura.

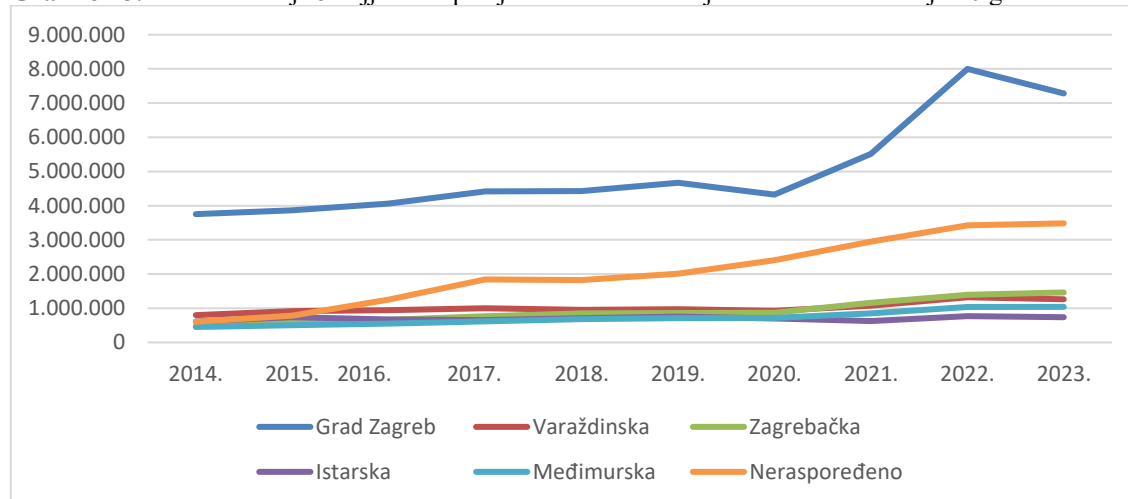
Slika 22. Vanjskotrgovinska bilance u županijama Republike Hrvatske 2023.

Izvor: poslovni.hr. <https://www.poslovni.hr/hrvatska/novi-pogoni-se-ispлатili-medimurci-u-2023-ulovili-milijardu-eura-izvoza-4433742> (preuzeto 4.5.2023.)

Na slici 22. prikazana je statistika vanjskotrgovinske bilance u županijama Republike Hrvatske. 12 županija ostvaruje veći izvoz od uvoza, dok su ostale županije u deficitu. Najveći je izvoz u Gradu Zagrebu (7,3 milijarde eura), Zagrebačkoj županiji (1,5 milijarde eura), Varaždinskoj (1,3 milijarde eura) i Međimurskoj (1 milijarda eura). Najmanji je u Ličko-senjskoj, Šibensko-kninskoj, Virovitičko-podravskoj, Požeško-slavonskoj, između 90 i 200 milijuna eura. Bitno je istaknuti i da Grad Zagreb ima više nego duplo veći uvoz od izvoza (20,7 milijardi eura), kao i Zagrebačka županija (3,9 milijardi eura), bez obzira na najveći ostvaraj izvoza.

- Izvosnost Republike Hrvatske u 2023. godini, prema privremenim podacima Državnog zavoda za statistiku, brojio je 22,9 milijardi eura dok je uvoznost bila u većem iznosu s 39,5 milijardi eura.
- Vanjskotrgovinski deficit je dakle bio u iznosu od 16,6 milijardi eura.
- Pokrivenost uvoza izvozom 2023. godine iznosila je 58%.
- Najveći trgovinski suficit u apsolutnom iznosu brojile su Koprivničko-križevačka županija oko 160 milijuna eura, Krapinsko-zagorska oko 120 mil. Eura te Vukovarsko-srijemska i Dubrovačko-neretvanska oko 115 mil. Eura.
- Najveće postotne omjere izvoza u odnosu na uvoz zabilježile su Ličko-senjska (158%), Dubrovačko-neretvanska (124%) te Virovitičko-podravska 46%.³⁰

Grafikon 3. Prikaz kretanja 5 najjačih županija u izvoznim vrijednostima u razdoblju 10 godina u tis. eura.

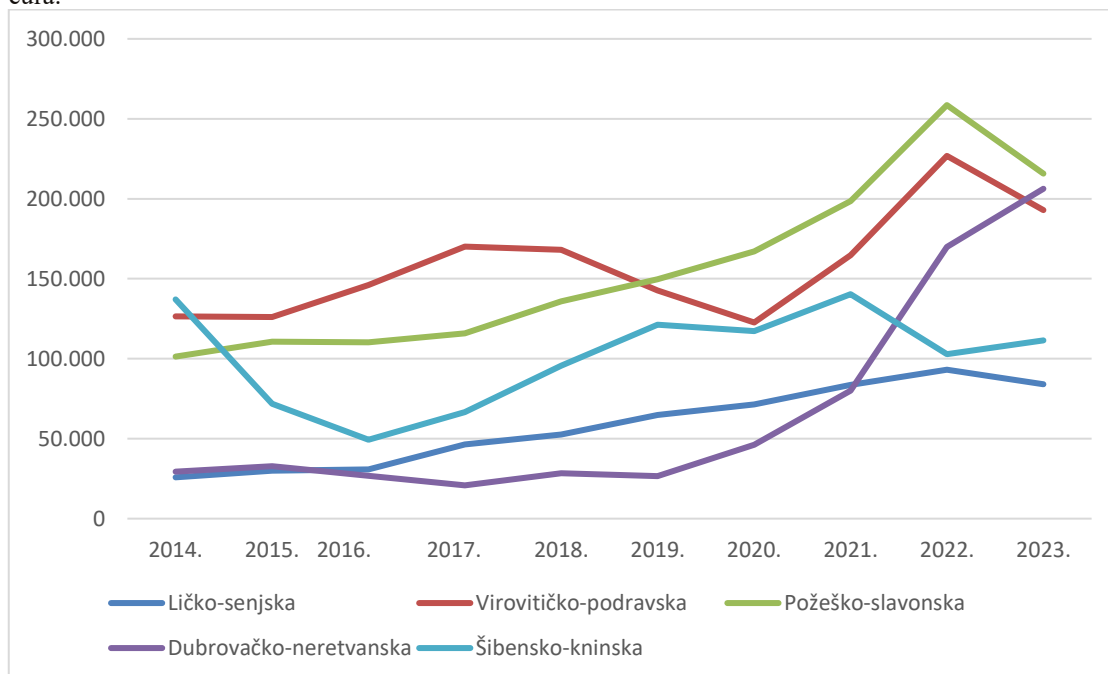

³⁰ Zupan.hr. <https://zupan.hr/aktualno/u-2023-godini-12-je-zupanija-imalo-veci-izvoz-od-uvoza-evo-gdje-i-najveci/>

Izvor: obrada autora prema podacima dzs.hr

Grafikonom 3. prikazano je kretanje izvoza u 5 županija koje su kroz razdoblje od 2014. do 2023. godine ostvarile u zbroju najveći udio izvoza. To su Grad Zagreb, Varaždinska, Zagrebačka, Međimurska i Istarska županija. U promatranom razdoblju kroz godine ove županije bilježe porast izvoza. Grad Zagreb je najjača županija u udjelu izvoza Republike Hrvatske te čini približno 20% ukupnog izvoza zemlje. Odmah nakon Grada Zagreba je dio neraspoređenog poreza koji je u kontinuiranom porastu od 2013. godine te čini veliki udio ukupnog izvoza RH oko 7% u 10 godina. Odmah nakon slijede ostale županije.

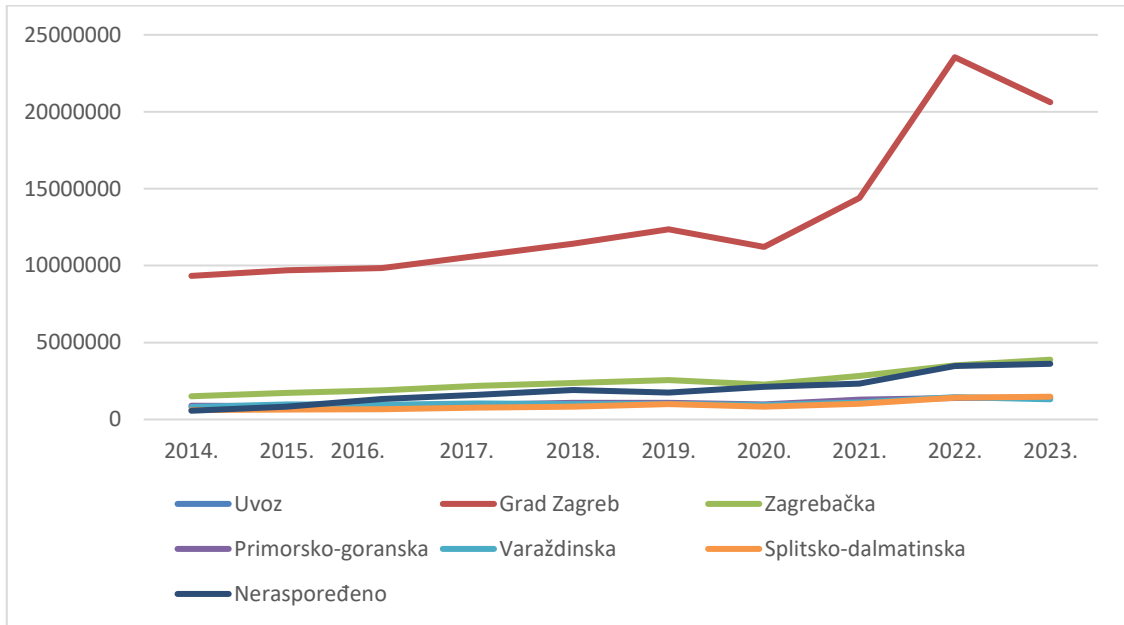
Grafikon 4. Prikaz kretanja 5 najslabijih županija u izvoznim vrijednostima u razdoblju 10 godina u tis. eura.

Izvor: obrada autora prema podacima dzs.hr

Promatrane županije u grafikonu 4. su županije koje su u razdoblju od 10 godina ostvarile najniže vrijednosti u izvozu, a to su Ličko-senjska, Dubrovačko-neretvanska, Šibensko-kninska, Virovitičko-podravska i Požeško-slavonska županija, čije su izvozne vrijednosti kroz godine bile manje od 300 milijuna eura.

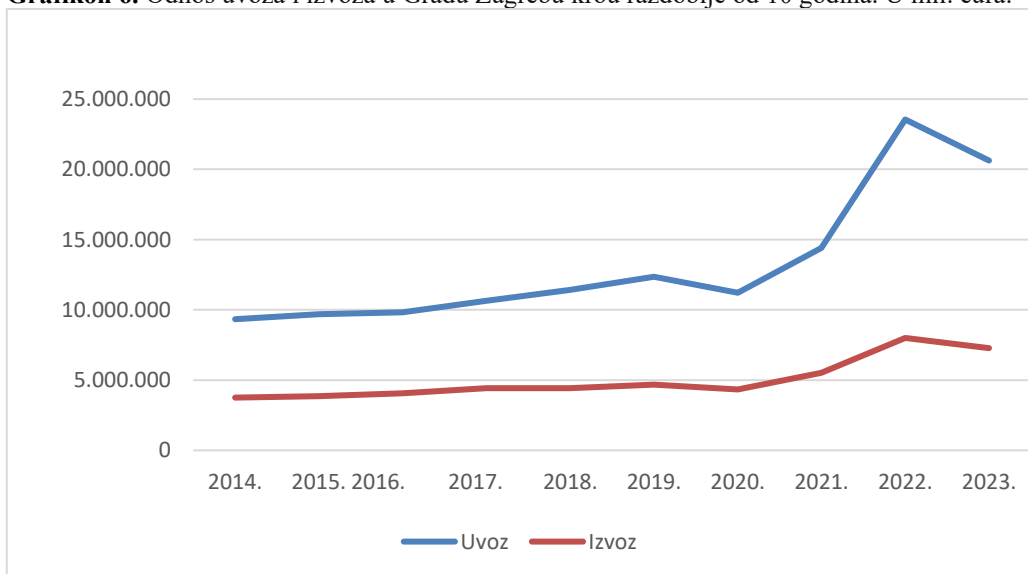
Grafikon 5. Prikaz kretanja 5 županija s najvećim uvozom u razdoblju 10 godina u tis. eura.

Izvor: obrada autora prema podacima dzs.hr

Najveći uvoz, poslije grada Zagreba bio je u Zagrebačkoj, dvije primorske županije te u Varaždinskoj županiji. Također je velik udio uvoza koji nije raspoređen unutar regija te on bilježi stalan rast, kao i ostale promatrane županije.

Grafikon 6. Odnos uvoza i izvoza u Gradu Zagrebu kroz razdoblje od 10 godina. U mil. eura.

Izvor: obrada autora prema podacima dzs.hr

Regionalni najrazvijeniji dio Hrvatske, odnosno županija Grada Zagreba ostvaruje najveću razinu izvezenih, ali i uvezenih dobara, pa je tako udio uvoza u robnoj razmjeni daleko iznad izvoza, iako je izvoz i dalje puno veći nego u ostalim županijama. Ova statistika nije za čuđenje s obzirom na potrebe infrastrukture i kapitala koncentriranih u središtu države.

3.3.5. Turizam

Tablica 7. Dolasci turista 2021.-2023.

ŽUPANIJA	2021.	2022.	2023.
Dolasci			
Zagrebačka	79 586	126 615	148 628
Krapinsko-zagorska	151 644	177 266	191 603
Sisačko-moslavačka	13 357	23 613	25 457
Karlovačka	219 858	292 865	345 613
Varaždinska	72 675	88 592	103 216
Koprivničko-križevačka	13 125	18 011	19 119
Bjelovarsko-bilogorska	15 327	22 387	28 975
Primorsko-goranska	2 212 424	2 918 929	3 071 852
Ličko-senjska	484 408	651 122	747 112
Virovitičko-podravska	10 292	15 359	16 000
Požeško-slavonska	14 858	22 763	24 559
Brodsko-posavska	25 150	36 754	42 152
Zadarska	1 299 326	1 670 127	1 791 788
Osječko-baranjska	75 351	107 945	124 258
Šibensko-kninska	705 002	885 556	909 009
Vukovarsko-srijemska	36 069	75 513	93 801
Splitsko-dalmatinska	2 309 054	3 202 719	3 580 899
Istarska	3 372 081	4 583 914	4 832 877
Dubrovačko-neretvanska	967 361	1 688 945	2 000 763
Međimurska	64 051	87 294	94 556
Grad Zagreb	634 795	1 078 669	1 300 694

Izvor: obrada autora prema podatcima dzs.hr

Prema tablici može se uvidjeti da su županije Istre i Kvarnera te ostale županije duž Jadranske obale imale najveći broj dolazaka u 3 godine. Istarska županija prednjači u ovom poretku te su njeni dolasci domaćih i stranih turista sve tri godine bile između 3 i 5 milijuna. Najmanji dolazak turista je u Panonskoj i Sjevernoj Hrvatskoj. Tako je najmanje dolazaka u Virovitičko-podravskoj županiji sa manje od 20.000. Također, da se primijetiti da je porast broja dolazaka zabilježen u svim županijama.

Tablica 8. Noćenja turista 2021.-2023.

ŽUPANIJA	2021.	2022.	2023.
Noćenja			
Zagrebačka	150 760	229 238	265 018
Krapinsko-zagorska	315 268	383 672	414 222
Sisačko-moslavačka	32 801	55 490	57 887
Karlovačka	400 388	553 213	622 764
Varaždinska	148 509	202 467	241 220
Koprivničko-križevačka	27 561	36 987	44 950
Bjelovarsko-bilogorska	49 042	68 319	83 102
Primorsko-goranska	12 446 206	15 512 719	15 599 876
Ličko-senjska	2 213 140	2 815 862	2 903 811
Virovitičko-podravska	20 992	32 323	36 032
Požeško-slavonska	37 669	61 067	64 782
Brodsko-posavska	39 503	58 118	68 137
Zadarska	8 276 797	10 066 168	10 122 050
Osječko-baranjska	161 056	218 462	253 118
Šibensko-kninska	4 383 093	5 226 083	5 067 586
Vukovarsko-srijemska	67 903	123 683	150 735
Splitsko-dalmatinska	13 473 405	17 085 151	17 774 875
Istarska	21 734 119	27 690 426	28 121 131
Dubrovačko-neretvanska	4 704 438	7 210 748	7 762 485
Međimurska	144 061	203 937	215 597
Grad Zagreb	1 375 248	2 206 044	2 507 454

Izvor: obrada autora prema podacima dzs.hr

Sukladno broju dolazaka u svim županijama raste i broj noćenja, što je i vidljivo u tablici 8. Milijunska noćenja su osim u županijama Jadranske Hrvatske ostvarene i u Gradu Zagrebu

te u Ličko-senjskoj županiji. Na kontinentu Hrvatske bilježe se znatno niže brojke ostvarenih noćenja turista, iako i one bilježe primjetna povećanja.

Što se tiče turističkih kretanja u Republici Hrvatskoj, ona su karakteristična masovno na predjelu obale Jadrana, gdje Istra ostvaruje najviše dolazaka i noćenja, uz ostale predjele Jadrana. No, kroz godine se sve više razvija i turizam na kontinetu, a prisutan je, osim u većim gradovima, kroz razna događanja i manifestacije te podizanje standarda očuvanja kulturne baštine i raznolikosti ponude u unutrašnjem dijelu gdje se sve više potiče ruralni turizam. To se može potvrditi, primjerice i činjenicom da je Požeško-slavonska županija prvih pet mjeseci u 2022. godini bila vodeća u broju rasta noćenja u kontinentalnom dijelu Hrvatske. Tako je ona 2022. godine, u prvih pet mjeseci zabilježila povećanje broja noćenja u iznosu od 83,75% u odnosu na 2018. godinu, a u odnosu na 2019. godinu zabilježeno povećanje od 40,67%.³¹

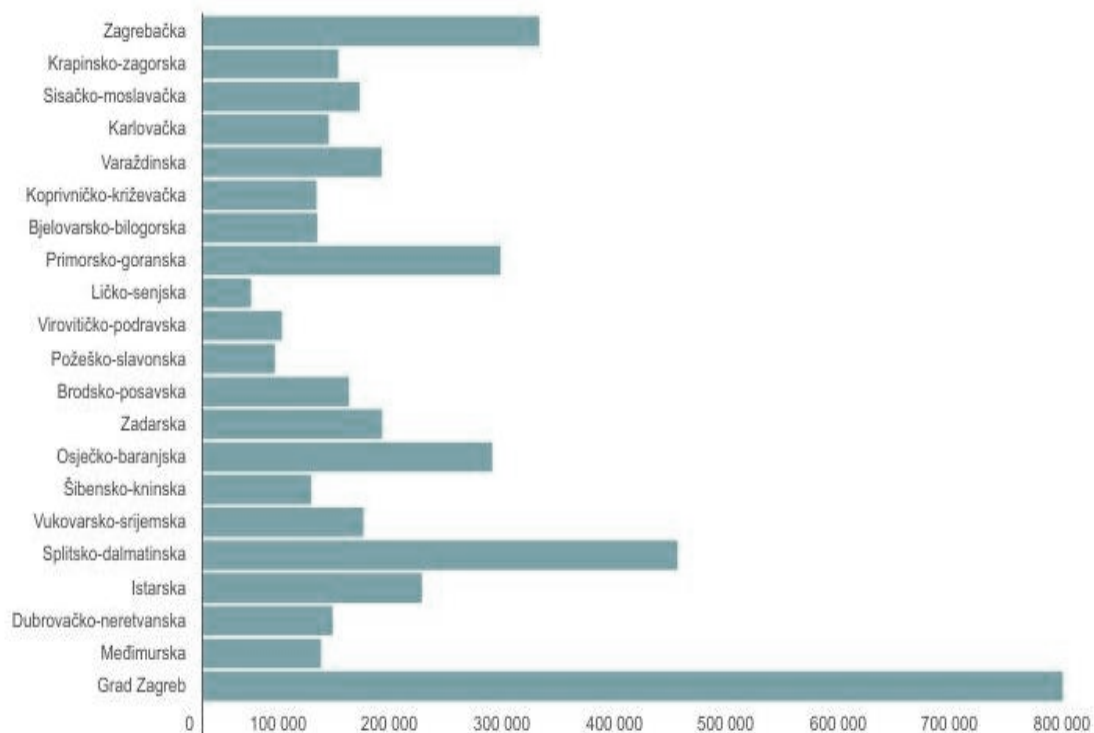
3.4. Demografski pokazatelji

Najnoviji popis stanovništva bio je 2021. godine, stanovništvo u Hrvatskoj broji 3.888.529 stanovnika, što čini smanjenje u iznosu od 9,25% u odnosu na popis iz 2011. godine. Prema tom popisu, primjetno je smanjenje ukupnog broja stanovnika u svim županijama. U 12 županija smanjen je broj stanovnika za više od 10%, a čak 5 županija s najvećim padom broja stanovnika čine slavonske županije. Tako je ukupan broj stanovnika u Slavoniji i Baranji u odnosu na 2011. manji je za 136.217 stanovnika. Broj kućanstava u 5 županija je smanjen za više od 10%, dok se broj stambenih jedinica u 4 županije povećao za 10%.

Nadalje, prema aktualnom popisu:

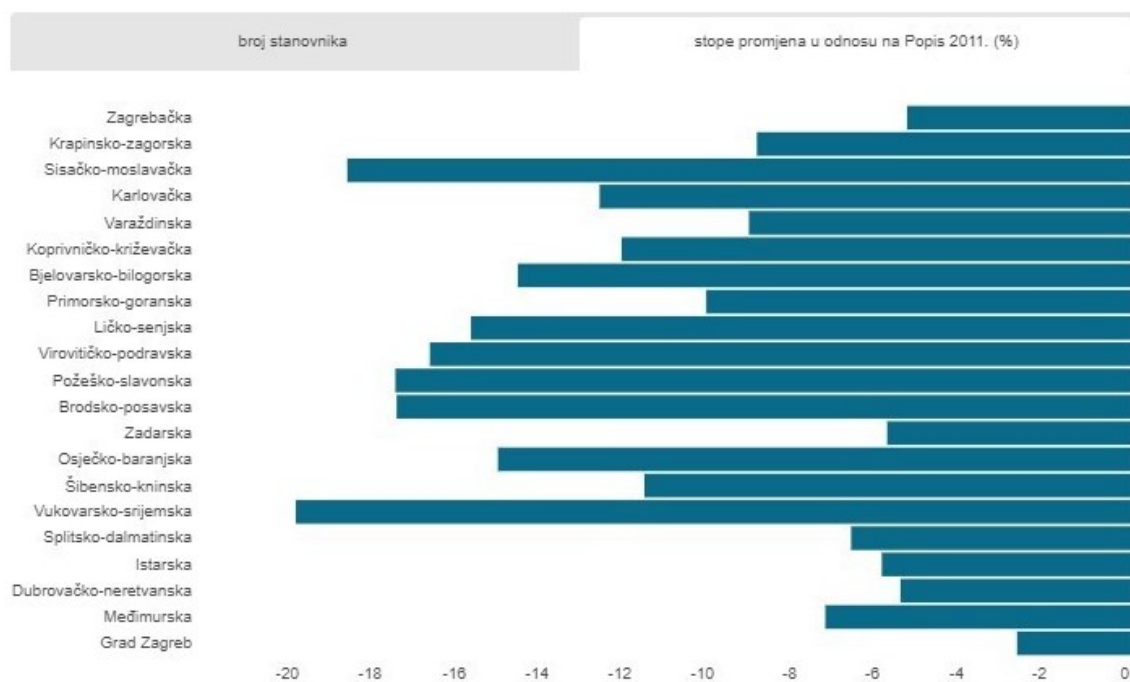
- 0 do 14 godina → 14,27% stanovništva
- srednja dob 35-49 → 20,23% stanovništva
- 65 i više godina → 22,45% stanovništva
- hrvatskih državljana → 99,24%
- stranih državljana → 0,74%

³¹ <https://visitslavonia.hr/novosti/sve-veci-broj-turista-posjecuje-zlatnu-slavoniju/>

Slika 23. Broj stanovnika po županijama prema popisu iz 2021.
Izvor: dzs.gov.hr

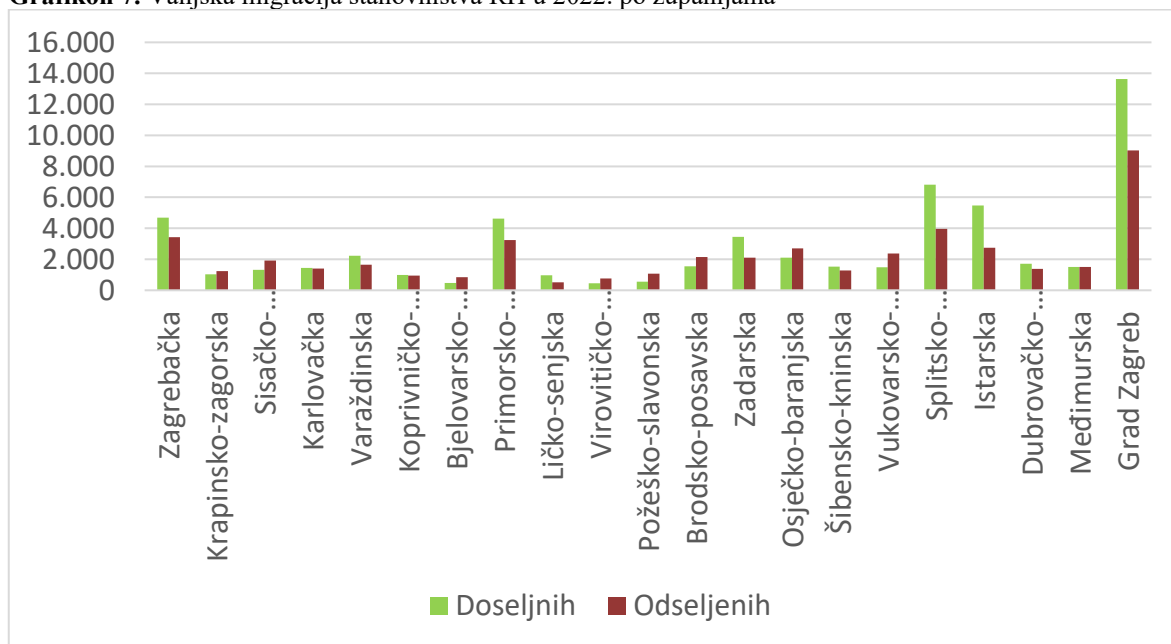
Na slici 23. prikazan je broj stanovnika po županijama. Grad Zagreb bilježi izrazito veliku koncentraciju stanovništva u RH te je on u iznosu od 800 tisuća, zatim slijede Zagrebačka te primorske županije. Najmanje je stanovnika u Ličko-senjskoj te slavonskim županijama, izuzev Osječko-baranjske, koja je u Panonskoj Hrvatskoj ima najviše stanovnika, blizu pola milijuna.

Slika 24. Stope promjene stanovništva 2021. u odnosu na 2011. godinu
Izvor: dzs.gov.hr

Najveći relativni pad ukupnog broja stanovnika prisutan je u Vukovarsko-srijemskoj županiji s 20,28%, zatim slijede Sisačko-moslavačka, Požeško-slavonska, županiji Brodsko-posavska i Virovitičko-podravska županija s nešto nižim postotcima.

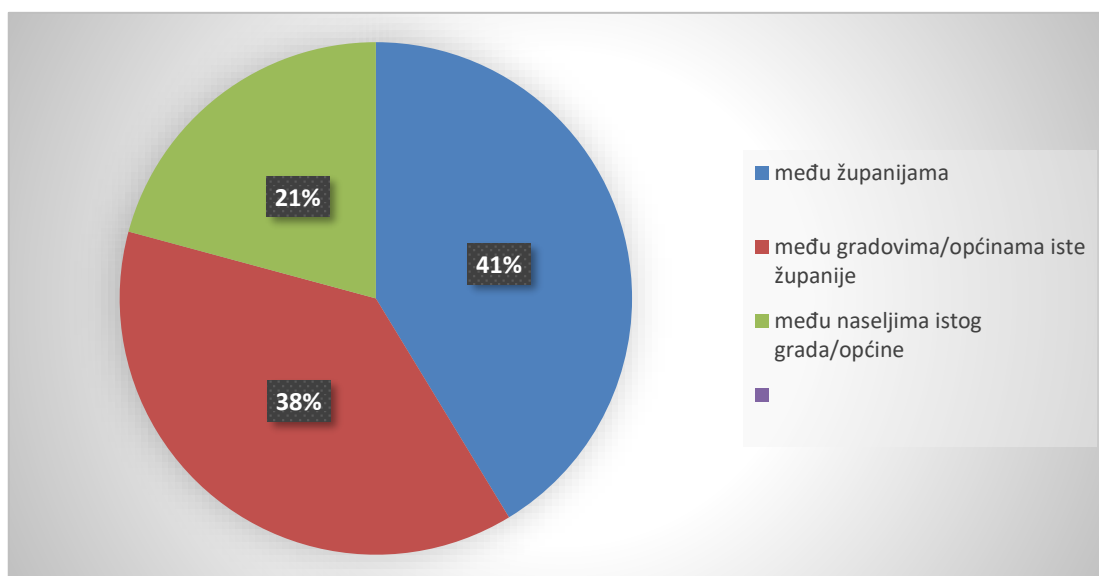
Grafikon 7. Vanjska migracija stanovništva RH u 2022. po županijama

Izvor: obrada autora prema dzs.hr

U gore navedenom grafikonu vidljivo je migracijsko kretanje stanovništva s inozemstvom u 2022. godini. Najviše je doseljenog stanovništva u Gradu Zagrebu, priobalnim županijama te Zagrebačkoj županiji, koje bilježe veći broj doseljenih nego odseljenih s inozemstvom. U kontinentalnome dijelu je veći broj odseljenih nego doseljenih posebice u panonskome dijelu. Velik broj doseljenog stanovništva zadnjih godina može se pripisati ponajviše kriznim situacijama u svijetu, među glavnim su razlozima ratovi, klimatske promjene te inflacija. Ukupan broj doseljenih i odseljenih osoba čine i stranaci u okviru izdanih dozvola za boravak i rad. Također, broj doseljenih osoba iz inozemstva uključuje uvelike i raseljeno stanovništvo Ukrajine s odobrenim privremenim zaštitama u Republici Hrvatskoj.³²

Grafikon 8. Migracija stanovništva unutar RH 2022. prema području preseljenja

Izvor: obrada autora prema dzs.hr

Najviše je onih koji su unutar države selili među županijama, oko 41%, zatim onih među gradovima/općinama iste županije s 38% te je oko 21% onih koji su promijenili naselje u istome gradu ili općini. Najčešći razlozi ove statistike jesu oni koji su vezani za tržište rada, odnosno fluktuacije radne snage i školovanja.

³² Dzs.hr

4. Analiza regionalne nejednakosti među hrvatskim županijama

U ovome poglavlju će biti analizirani skupovi parametra obrađenih u prethodim poglavljima, a koji se tiču regionalne nejednakosti, oni u principu obuhvaćaju pokazatelje koju prikazuju ekonomski, socijalni i infrastrukturni razvoj među županijama, njihove odnose i razlike. Uočljivi disparitet regionalnog razvoja moguće je razumjeti s obzirom na ključne probleme s kojima se pojedine županije suočavaju i s obzrom na trendove koje prate, s kojima rastu i po kojima su specifične.

4.1. Ključni čimbenici nejednakosti

Razlike u nejednakosti hrvatskih županija prouzrokuje skup čimbenika koji mogu biti međusobno povezani ili promatrani odvojeno. Oni se nerijetko ogledaju kroz ekonomski aspekt. Gospodarenje unutar regija nije identično pa tako je koncentracija industrije primjerice u Gradu Zagrebu, Slavonsko-baranjske županije usmjerene su na poljoprivredne djelatnosti, dok je priobalju glavna djelatnost turizam. Samim time, uočljiva je i neravnomjerna raspoređenost resursa koja zatim rezultira prihodima u županijama pa tako i samome razvoju.

Nadalje, bitno je za napomenuti da su razlike bitne i kada se gleda kvaliteta infrastrukture, primjerice prometovanje cestama, lukama, željeznicom ili telekomunikacijama nije jednako razvijeno u svim regijama. Tako nedostatna infrastruktura u pojedinim regijama nerijetko ograničava rast i razvoj.

Tržište rada neizostavan je segment u kreiranju bogatog ili kvalitetnog gospodarsko-ekonomskog i socijalnog okružja nekog područja. Za pripremu adekvatne radne snage i njeno plasiranje na tržište rada, utječe i obrazovanje. Kvaliteta obrazovnih ustanova i njihovih programa nije jednaka među županijama, pa će tako županije s manje razvijenim obrazovnim sustavom rezultirati i većim stopama nezaposlenosti te nižim prinosima.

Hrvatska je poznata po velikom udjelu starog stanovništva, što možemo i zaključiti s obzirom na vrlo velik udio neaktivnog stanovništva, osim toga, niske stope nataliteta i migracije stanovništva, bilo u inozemstvo, bilo u drugi grad ili županiju, također rezultiraju

nižem razvoju regije/županije, u takvim županijama gube se ljudski resursi te sam razvoj nema na čemu počivati.

Ne manje bitne razlike u razvoju pridonosi i geografski položaj županija. Nerijetko je slučaj, da su manje urbane ili daleko udaljene županije od urbanih središta, ili pak županije koje imaju otežan pristup poput planinskih područja, neprivlačne u smislu investiranja i privlačenja sila koje potiču razvoj.

4.2. Podjela županija prema razinama i trendovima razvoja

Županije možemo podijeliti i prema razinama razvoja kao i prema trendovima koji prate njihov razvoj, a oni su najčešće vezani za gospodarske trendove.

Razvijene županije su one koje prate visok BDP per capita, imaju jaku industriju, gospodare kvalitetnom infrastrukturom i javnim uslugama odnosno imaju dobro razvijene obrazovne i zdravstvene sustave, ali i one čije je gospodarstvo bazirano na turističkim djelatnostima, obzirom da turizam u Republici Hrvatskoj ima ključan značaj u konkurentnosti cjelokupne države.

Među takvim se županijama prvenstveno ističe Grad Zagreb i Zagrebačka županija, a zatim slijede Istarska, Primorsko-goranska i Dubrovačko-neretvanska županija. Ove županije, može se reći, prati status najrazvijenijih u Hrvatskoj. Ove županije spadaju pod IV. skupinu jedinica područne (regionalne) samouprave, odnosno to su iznadprosječno rangirane jedinice regionalne/područne samouprave, a koje se dokazuju kroz vrijednosti indeksa razvijenosti. Indeks razvijenosti je pokazatelj prosječnih standardiziranih vrijednosti društveno-gospodarskih pokazatelja u korist mjerenja stupnja razvijenosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u određenom razdoblju.³³ Pokazatelji vrijednosti Indeksa razvijenosti su: stopa nezaposlenosti, dohodak po stanovniku, proračunski prihodi jedinica lokalne/ (regionalne) samouprave po stanovniku, opće kretanje stanovništva, stopa obrazovanja te indeks starenja.

³³ Hgk.hr. Ocjenjivanje i razvrstavanje jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave prema stupnju razvijenosti. 1.

Umjereno razvijene županije su one koje imaju solidne i održive gospodarske pokazatelje, no prate niže stope BDP te koncentraciji stanovništva i industrije. To su primjerice županije jakim turističkim sektorom poput Splitsko-dalmatinske i Šibensko-kninske, zatim Varaždinska i Međimurska županija, poznate po prerađivačkoj industriji te izveznoj orijentiranosti.

Slabo razvijene županije smatraju se Ličko-senjska, Virovitičko-podravska, Vukovarskoj srijemska te ostale županije u Panonskoj Hrvatskoj, a čije se gospodarstvo pretežito temelji na prehrambenoj industriji i poljoprivredi. Njih obilježavaju niske stope BDPa, veća nezaposlenost te nedostatak investicija, kao i nedovoljno iskorištavanje kohezijskih fondova.

	Županija	Razvojna skupina	Indeks razvijenosti
1	Grad Zagreb	4	120,517
2	Zagrebačka	4	108,271
3	Istarska	4	107,250
4	Dubrovačko-neretvanska	4	105,303
5	Zadarska	4	104,439
6	Primorsko-goranska	3	103,860
7	Varaždinska	3	103,030
8	Splitsko-dalmatinska	3	102,102
9	Međimurska	3	101,841
10	Krapinsko-zagorska	3	101,297
11	Koprivničko-križevačka	2	99,622
12	Karlovačka	2	97,951
13	Ličko-senjska	2	95,575
14	Šibensko-kninska	2	95,396
15	Osječko-baranjska	2	94,440
16	Bjelovarsko-bilogorska	2	93,681
17	Požeško-slavonska	1	92,990
18	Sisačko-moslavačka	1	91,591
19	Brodsko-posavska	1	90,913
20	Vukovarsko-srijemska	1	90,843
21	Virovitičko-podravska	1	89,745

Slika 25. Indeksi razvijenosti po županijama u razdoblju 2020.-2022. godine
Izvor: dzs.hr

Na slici 25. vidljiv je poredak razvijenosti županija, gdje iznad prosjeka RH je čak 10 županija, a na prvome mjestu s najvećim indeksom od 120,5 je grad Zagreb. Uz njega su i Zagrebačka, Istarska, Dubrovačko-neretvanska te Zadarska županija kao natprosječno razvijene JLS, uz nešto niži indeks. Kroz godine se ovi indeksi rangovi kreću za mjesto gore-dolje, osim Grada Zagreba, koji je uvijek na 1. mjestu te Virovitičko-podravske županije koja bilježi zadnje mjesto unazad par godina. Polovina županija smatra se potpomognutim

područjima, jer se nalaze ispod prosjeka, što je vrlo značajno i problematično u strukturi regionalnog razvoja RH.

Iako su i dalje naglašene nejednakosti među jedinicama lokalne (regionalne) samouprave s obzirom na pokazatelje prošlih godina, može se reći da se stanje u regionalnom razvoju poboljšava te je sve više iznadprosječno razvijenih samoupravnih lokalnih jedinica, dok se broj onih koje su ispod prosjeka smanjuje.

Prema gospodarskim trendovima najviše se ističu:

- Rast turizma na obali odnosno povećana turistička potražnja, koja je masovna te sezonski uvelike utječe na gospodarstvo cijele zemlje. Rast turizma zahtijeva i sve veća ulaganja u infrastrukturu, potragu za radnom snagom te promociju turističkih usluga ne bi li se održao, točnije povećao broj turističkih dolazaka i noćenja te ostalih usluga vezanih za turistička kretanja. Istarska, Primorsko-goranska, Zadarska i Dubrovačko-neretvanska županija, primjeri su dobre prakse poslovanja vezanih za turizam od kojih žive, opstaju i održavaju svoj stalni rast i razvitak kroz raznolikost ponude i kvalitetu usluga kojima se ponose.
- Industrija u urbanim središtima poput Grada Zagreba, Zagrebačke i Varaždinske županije gdje je značajan i snažan rast automobilske, farmaceutske i tehnološke industrije, kao i proizvodnja i distribucija dobara i usluga. Tu su najveće koncentracije ulaganja u istraživanje i razvoj, robne razmjene kao i ljudskog kapitala. Investicijski privlačne zone koje teže inovativnome razvoju i rastu.
- Proizvodnja poljoprivrednih dobara karakteristična je za Slavoniju i Baranju, a uključuju uzgoj žitarica, voća, povrća te stočni uzgoj. Vrlo bitna je i prehrambena industrija pa se tako ovaj dio Hrvatske smatra ključnim u agroindustriji.
- Sve više se potiče i razvoj etno i ruralnog turizma, uz predjele Slavonije i Baranje, velik značaj ima i u Ličko-senjskoj i Karlovačkoj županiji te u Dalmatinskoj Zagori, a oslanja se na razvoj seoskih domaćinstava, eko poljoprivrede te aktivnog turizma kao alternativa tradicionalnog gospodarskog sektora.
- Nova tehnološka orijentiranost te razvoj inkubatora, tehnoloških parkova uz startup poticaje i suradnju s obrazovnim institucijama u smjeru razvoja digitalnog gospodarstva, sve više je prisutan u Osječko-baranjskoj, Varaždinskoj i Bjelovarsko-bilogorskoj županiji.

- Županije Sjeverne Hrvatske kao eco-friendly destinacije, sve više prihvaćaju inicijative koje naglašavaju održivost u razvoju, poput eko poljoprivrede, recikliranja, obnovljivih izvora energije i slično.
- U slabije razvijenim županijama provode se programi poticanja razvoja malih i srednjih poduzeća kroz sufinanciranje projekata zapošljavanja ili osnivanja poduzeća. Također se bilježi i rast znanstveno-istraživačkih centara koji omogućuju daljnji napredak kroz transfer znanja i inovacije.

4.3. Prostorna analiza regionalne nejednakosti županija

Što se tiče osnovne prostorne analize, a koja obuhvaća regionalnu podijeljenost Republike Hrvatske, govori se o podjeli većeg prostora na neke manje (logične i suvisle) cjeline te njima pripadajuće značajke i obilježja koje daju smisao i svrhu istima te obiluju kulturnom i prirodnom baštinom.

Tako u Hrvatskoj razlikujemo dio Jadranske Hrvatske NUTS2 regije s pripadajućim županijama (Primorsko-goranska, Ličko-senjska, Zadarska, Šibensko-kninska, Splitsko-dalmatinska, Istarska i Dubrovačko-neretvanska županija). Ovaj prostor, duž obale Jadranskog mora, obuhvaća županije koje se prostiru na 24.704,11 km² ili 43,7% ukupne površine Hrvatske, a što je čini i najrasprostranjenijom regijom koja broji i najveći broj stanovnika 1.297.222 odnosno 33,5% ukupnog stanovništva RH s gustoćom naseljenosti od 52,5 stanovnika po km². Jadranska obala obiluje mnoštvom otoka među kojima su najistaknutiji Krk, Hvar, Brač, Korčula i Vis. Glavni važniji gradovi jesu Rijeka, Pula, Krk, Rovinj, Split i Dubrovnik. Klima Jadranske Hrvatske je uglavnom mediteranska ili umjerena. U primorskim krajevima prevladava kršni reljef odnosno većinski kamenjari s malo obradivih površina s tlom zvanom crvenica koja se nalazi u malobrojnim poljima u kršu. Neka veća polja su Sinjsko, Imotsko i Vrgorsko polje. U primorju se izmjenjuju područja planina, gora, brežuljaka i nizina pa su tako neki dijelovi obale niski poput zapadne obala istre i Ravnih kotara, a negdje se planine strmo spuštaju do mora. Planine primorskog područja su Velebit (najveća i najduža hrvatska planina), Učka, Čićarija, Dinara (najviša planina Hrvatske), Kozjak, Mosor, Biokovo i Sniježnica. Od važnijih rijeka mogu se navesti Neretva, Cetina, Zrmanja, Krka, Mirna i Raša. Uglavnom služe za

navodnjavanje poljoprivrednih površina, za vodoopskrbu te u svrhu dobivanje električne energije u hidroelektranama, glavna i najpoznatija hidroelektrana je Peručko jezero na rijeci Cetini. Najvažnije djelatnosti ovoga prostora su turizam, obrazovanje javna uprava i obrana, djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi, poslovanje nekretninama te trgovina na malo i veliko kao prerađivačka industrija. Bitno je za istaknuti i maslinarstvo, vinogradarstvo, pomorski promet i ribarstvo.

Druga regija NUTS2 po veličini prostora jest Panonska Hrvatska koju obuhvaća 8 županija (Bjelovarsko-bilogorska, Virovitičko-podravska, Požeško-slavonska, Brodsko-posavska, Osječko-baranjska, Vukovarsko-srijemska, Karlovačka i Sisačko-moslavačka županija), prostire se na 23.217,7 km² s udjelom od 41% ukupne površine države te 26,4% stanovništva, točnije 1.005.753 26 stanovnika. Gustoća naseljenosti je 43 stanovnika na km². Prostire se na velikom dijelu kontinenta od istoka prema zapadu, poznata je po svojem nizinskom krajoliku, a ističe se i svojom kulturnom i povijesnom baštinom. Veći dio prostora nizinske Hrvatske oko 70% niže je od 200 metara nadmorske visine, a preostali dio čine niže ili više uzvisine. Uzvisine nizinske Hrvatske su brežuljci i gore s plodim tlom crnicom. Nizine su uglavnom smještene uzduž velikih rijeka, Save, Drave i Dunava. Upravo zbog nizina i umjerene klime ovaj dio Hrvatske je gušće naseljen te se pretežito bavi poljoprivredom, preradom hrane, uzgojem stoke ali sve više i ruralnim turizmom. U nizinskoj Hrvatskoj prevladavaju seoska naselja smještena uz prometnice. Iz toga razloga ovaj se dio Hrvatske može pohvaliti dobro razvijenim cestovnim prometom. U selima najčešće se vode obiteljska poljoprivredna gospodarstva. Nizinski reljef bogat je šumama pa je i šumarstvo jedna od razvijenijih gospodarskih djelatnosti. U ovom se području nalazi i velik broj gradskih središta. Veći gradovi smješteni su u nizinama uz velike rijeke i važne prometnice. Važniji gradovi su Osijek, Slavonski Brod, Karlovac, Bjelovar, Požega i Vukovar. Osijek je najveći grad u istočnome dijelu nizinske Hrvatske. Manji gradovi smješteni su na obroncima i u podnožju uzvisina.

Sjeverni dio Hrvatske je također jedna od 4 regije Hrvatske, s površinom od 8.028,81 km² odnosno 14,2 % ukupne površine Hrvatske. Broji 785.221 stanovnika, ili 20,3% ukupnog stanovništva RH. Unutar regije, nalazi se 5 županija (Međimurska, Varaždinska, Koprivničko-križevačka, Krapinsko-zagorska i Zagrebačka). Ova regija bogata je planinskim krajobrazima, od kojih se ističu Zagrebačko gorje, Medvednica i Sljeme. Uz gorje, ponosi se i rijekama Savom, Dravom i Kupom. Vrlo je gusto

naseljena s oko 98 stanovnika po km² te je po veličina treća po redu statistička regija. Najveći gradovi su ujedno i sjedišta županija: Zagreb, Varaždin, Krapina, Čakovec, Koprivnica, te manji gradovi Đurđevac, Križevci, Zabok i drugi s vrlo dobrom prometnom povezanosti. Gospodarski je vrlo razvijeno područje Hrvatske, posebice u industriji i obrtništvu, ali i u poljoprivredno-prehrambenom smislu, vrlo bitna je i izvozna orijentacija. Također je i turistički razvijen kraj, dijelom zbog dobre prometne povezanosti, a dijelom zbog bogatog prirodnog, povijesnog i kulturnog nasljeđa.

Grad Zagreb, uz status glavnog grada nosi status regije. Samim time najmanja je statistička regija u RH, prostire se na svega 641,33 km² sa udjelom od 1,1% ukupne površine zemlje. S obzirom na površinu, vrlo je gusto naseljen te broji 767.445 stanovnika, točnije 19,8% ukupne populacije Republike Hrvatske živi na ovom području, a gustoća naseljenosti je 1.198 stanovnika po km². Grad je na izuzetno zavidnom položaju, u sru Hrvatske između alpskog, dinarskog, jadranskog i panonskog područja, koji spaja srednje-europsko i jadransko područje. Ovo je najrazvijeniji dio Hrvatske sa statističkim pokazateljima razvijenosti, daleko višim od ostatka Hrvatske. Razlog tome su upravo koncentracija stanovništva, kao i poduzetnika, tvrtki i korporacija. Ima vrlo razvijenu gospodarsku mrežu te se u njemu ostvaruju većinski ekonomski i socijalni uvjeti za razvoj i ostatka države. Čvorište je i svih hrvatskih autocesta, kao i željezničko čvorište, a koridor je transeuropske cestovne mreže. Privlačan je za investitore, turiste, domaće i strane državljane s najvećom koncentracijom kapitala u RH.

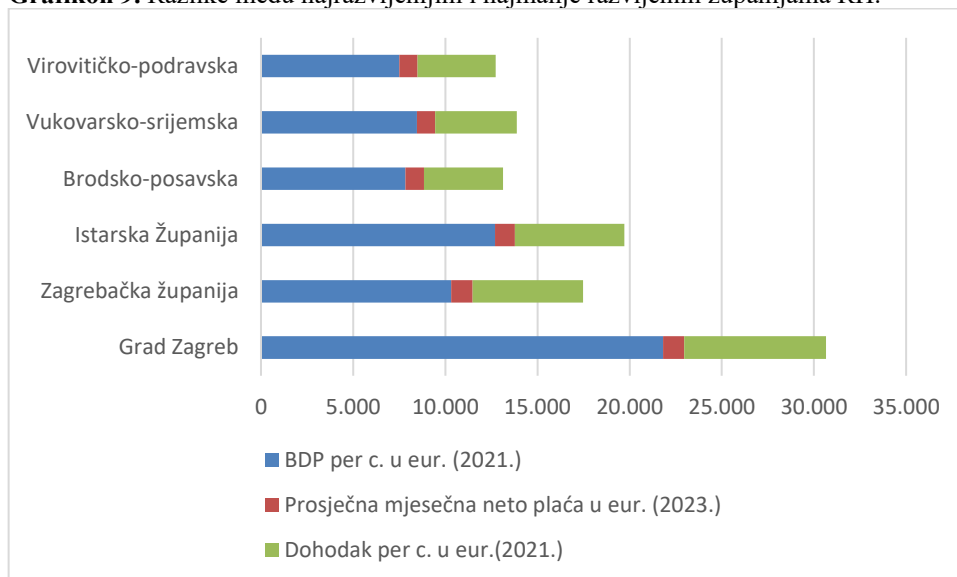
4.4. Usporedba najrazvijenijih i najmanje razvijenih županija u Republici Hrvatskoj

Među najrazvijenijim županijama Republike Hrvatske nalaze se, osim Grada Zagreba, i Zagrebačka županija te Istarska županija. Iznadprosječno razvijene županije su i Dubrovačko-neretvanska, Primorsko-goranska te Zadarska županija, dakle, pretežito županije priobalja čiji pokazatelji razvijenosti uglavnom ovise o turističkim djelatnostima ili su s turizmom usko povezani. Također, u ovim se krajevima ističe i velika koncentracija

stanovništva, gospodarskih subjekata te kapitalnih ulaganja i resursa koji podižu standard države.

Županije koje se ne mogu pohvaliti visokim pokazateljima razvijenosti te zaostaju od prosjeka države, ali i daleko su ispod županija Jadranske Hrvatske i Grada Zagreba su županije Panonske Hrvatske, točnije one u predjelu Slavonije i Baranje, a to su Požeško-slavonska, Brodsko-posavska, Vukovarsko-srijemska i Virovitičko-podravska županija. Koncentracija gospodarskih subjekata u Gradu Zagrebu diže prosjek kontinentalnome dijelu Republike Hrvatske, no jednako tako i onemogućava ili sprječava pristizanje kapitala i ulaganja u ostale dijelove na kontinentu. Razlog slabo razvijenih županija na kontinentu su i nedovoljna iskorištenost kohezijskih fondova kao i migracije koje su sve intenzivnije.

Grafikon 9. Razlike među najrazvijenijim i najmanje razvijenim županijama RH.

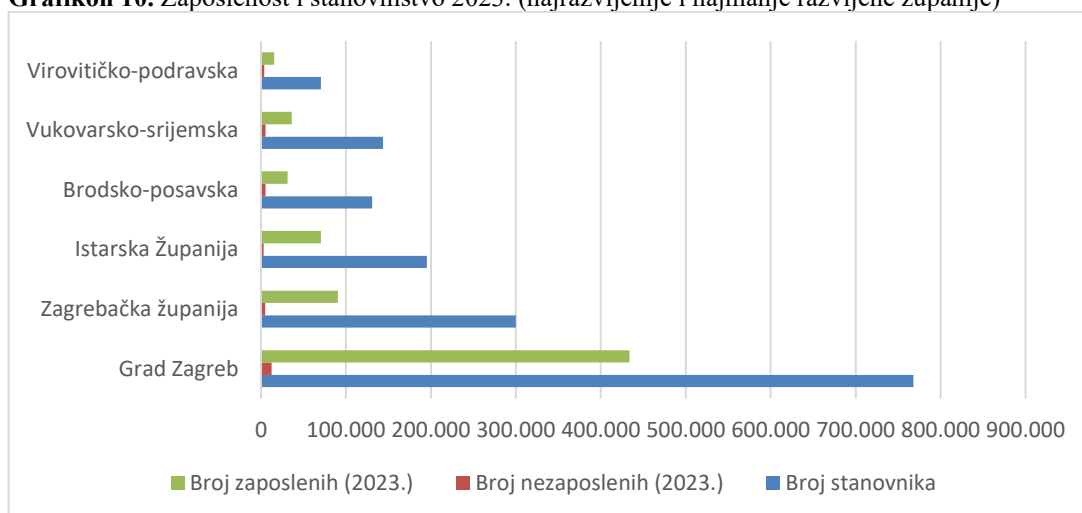

Izvor: obarda autora prema podatcima dzs-a.

Temeljem važnijih pokazatelja kretanja poput BDPa, dohotka i prosječnih plaća, kao i broja nezaposlenih, prikazuje se stanje gospodarstva i nacije. Među najrazvijenijima po BDP per capita pokazatelju su Grad Zagreb, Istarska i Zagrebačka županija, čiji su iznosi iznad 10.000 eura, u Zagrebu preko 20.000 eura. U slabije razvijenim županijama su oni ispod 10.000 eura → u Virovitičko-podravskoj, Vukovarsko-srijemskoj i Brodsko-posavskoj. Prosječne neto plaće su u svim promatranim županijama više od 1.000 eura, osim u Virovitičko-podravskoj županiji, koja je nešto niža. Najveće su prosječne plaće u Gradu Zagrebu i Zagrebačkoj županiji → iznad 1.100 eura. Dohodak per capita u razvijenijim

županijama, 2021. godine se kretao između 6.000 i 7.000 eura, dok je u slabo razvijenima bio niži od 4.500 eura.

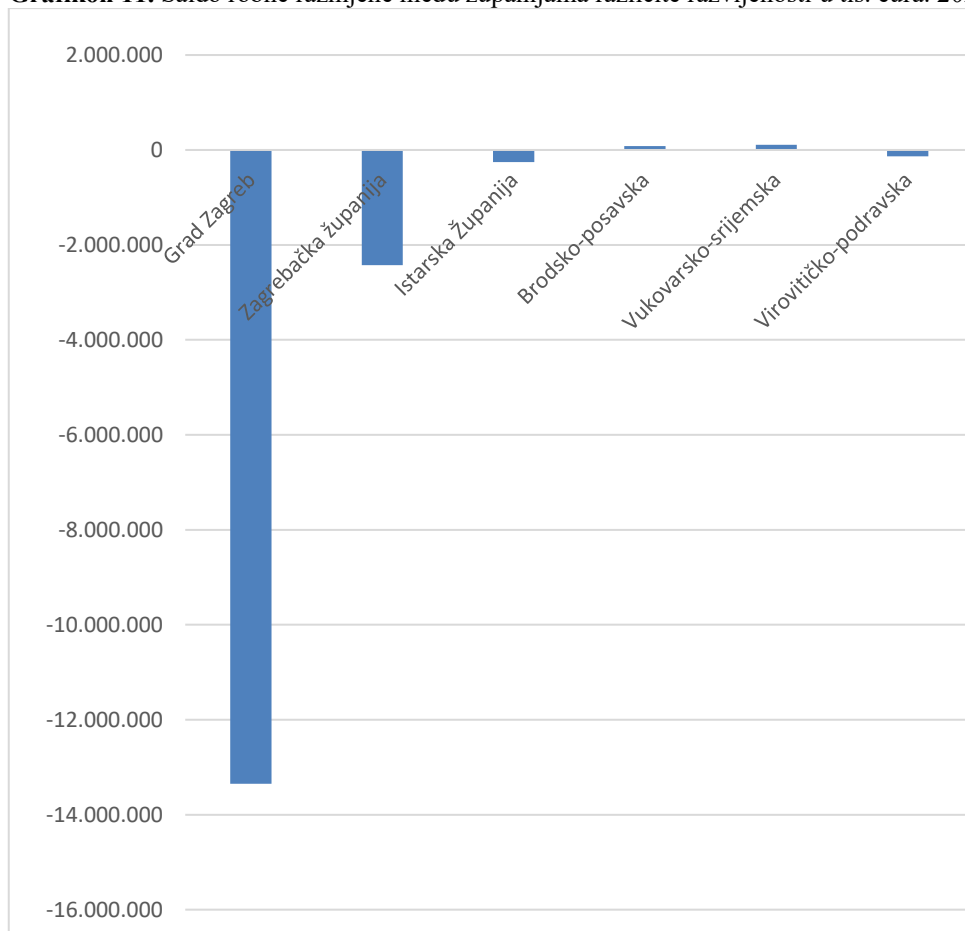
Grafikon 10. Zaposlenost i stanovništvo 2023. (najrazvijenije i najmanje razvijene županije)

Izvor: obrada autora prema podacima dzs.hr

Temeljem navedenog grafikona, prikazana je razlika stanovništva te broja zaposlenih i nezaposlenih u 2023. godini. Tri promatrane visokorazvijene županije broje veći broj stanovnika i veći broj zaposlenih, od manje razvijenijih županija. Grad Zagreb, s obzirom na velik broj stanovnika ima i veći broj nezaposlenih od svih promatranih županija, a nakon njega su Brodsko-posavska i Vukovarsko-srijemska županija. Dakle, županije s manjim brojem stanovništva bilježe manji broj zaposlenih, dok je u slabije razvijenijim županijama s obzirom na zaposleno stanovništvo, veći udio nezaposlenih nego u pojedinim županijama s većim brojem stanovnika i većom zaposlenošću. Primjerice, slabije razvijena županija od prosjeka RH je Vukovarsko-srijemska koja ima manji broj stanovnika i zaposlenih, ali joj je nezaposlenost veća od Istarske županije s većim brojem zaposlenih i većim brojem stanovništva.

Grafikon 11. Saldo robne razmjene među županijama različite razvijenosti u tis. eura. 2023.

Izvor: obrada autora prema podacima dzs.hr

Saldo robne razmjene prikazuje da je uvoz u razvijenijim županijama veći od izvoza i to u iznosu nekoliko milijardi eura s posebnim naglaskom na Grad Zagreb. U slabije razvijenim županijama poput Brodsko-posavske i Vukovarsko-srijemske, vidljiv je i pozitivan saldo, a u Virovitičko-podravskoj izvoz je za milijun eura manji od uvoza. Ovakvo kretanje robne razmjene logično je s obzirom na zahtjeve proizvodnje, obrade dobara i infrastrukture koji su kompleksniji i zahtjevniji u razvijenijim županijama te samim time manjkaju vlastitih resursa.

Što se tiče razlika u gospodarskim djelatnostima, županije Panonske Hrvatske, većinski udio BDV ostvaruju kroz :

1. Javnu upravu i obranu, zdravstvo, obrazovanje i soc. skrb
2. Prerađivačku industriju, rudarstvo i vađenje
3. Trgovinu na veliko i malo, prijevoz, skladištenje, smještaj i restoraterstvo
4. Građevinarstvo

U županijama Sjeverne Hrvatske, glavne gospodarske grane su:

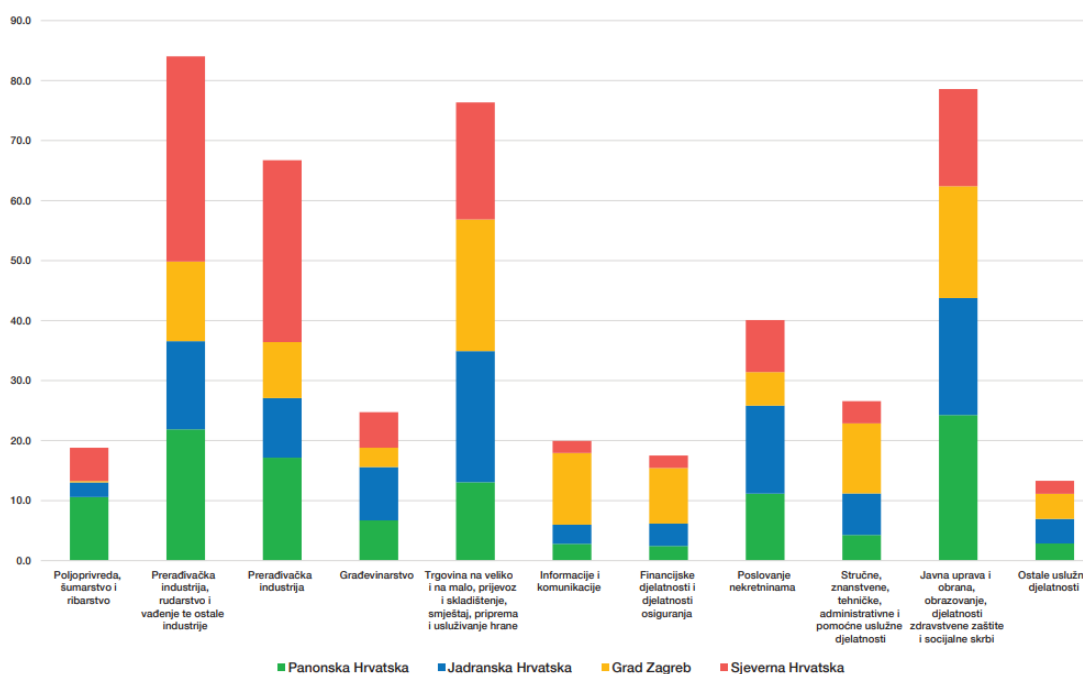
1. Prerađivačka industrija, rudarstvo i vađenje
2. Trgovina na veliko i malo, prijevoz, skladištenje, smještaj i restoraterstvo
3. Javna uprava i obrana, zdravstvo, obrazovanje i soc. skrb
4. Poslovanje nekretninama

U županijama Jadranske Hrvatske:

1. Trgovina na veliko i malo, prijevoz, skladištenje, smještaj i restoraterstvo
2. Javna uprava i obrana, zdravstvo, obrazovanje i soc. skrb
3. Poslovanje nekretninama
4. Prerađivačka industrija, rudarstvo i vađenje

U Gradu Zagrebu, kao županijskoj jedinici, gospodari se ponajviše:

1. Trgovinom, prijevozom, skladištenjem, smještajem i restoraterstvom
2. Javnom upravom i obranom, zdravstvom, obrazovanjem i soc. skrbi
3. Poslovanjem nekretninama
4. Informacijama i komunikacijama
5. Financijskim djelatnostima

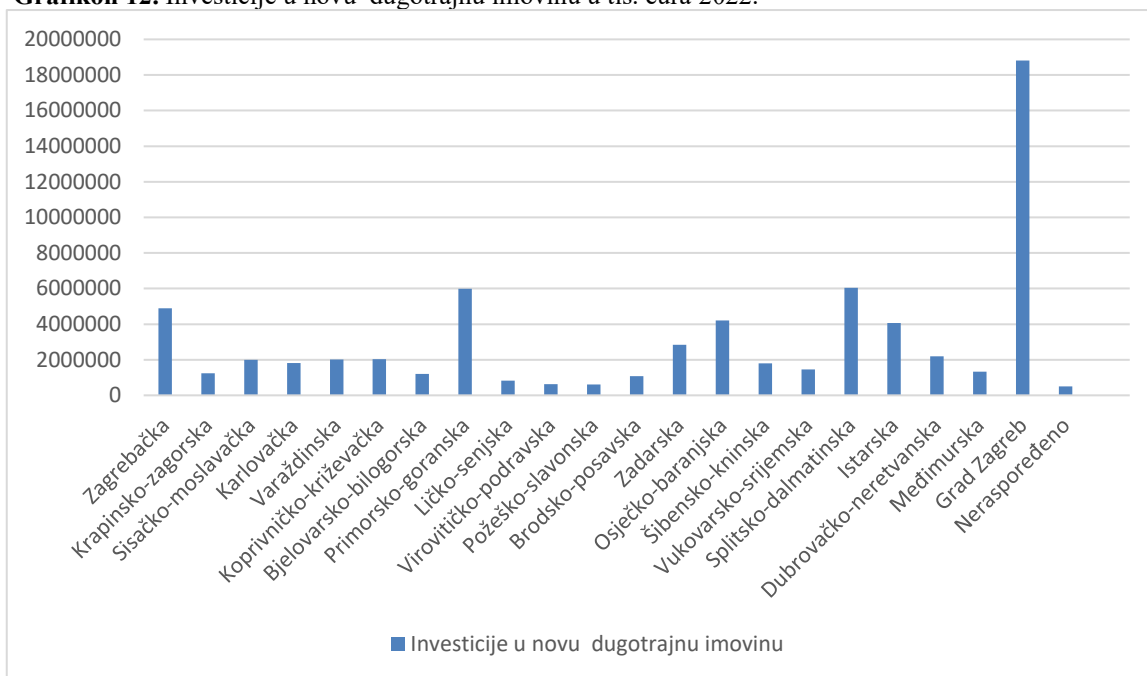
Slika 26. Udio bruto dodane vrijednosti djelatnosti u bruto dodanoj vrijednosti RH, NUTS2 bazične cijene, u tisućama EUR, 2020., %

Izvor: Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije. (2023). Regionalni razvoj u Hrvatskoj. 14.

Razlike u gospodarskim granama te njihov udio u BDVu vidljive su slikom 26. Prikazano je da su u slabije razvijenim regijama poput Panonske i Jadranske Hrvatske većinom industrijski i prerađivački pogoni na kojima se temelji gospodarska struktura, dok su u razvijenijim regijama poput Jadranske Hrvatske i Grada Zagreba bitni i poslovanje nekretninama, financijama te veći udio BDVa u obrazovnom i zdravstvenom sektoru i ostalim javnim institucijama.

Još jedan od pokazatelja razvijenosti su investicije u imovinu. U Grafikonu 10. One su prikazane po županijama.

Grafikon 12. Investicije u novu dugotrajnu imovinu u tis. eura 2022.

Izvor: obrada autora prema podacima dzs.hr

Prema grafu, vidljivo je da su županije Grad Zagreb, Zagrebačka, a zatim županije Jadranske regije ostvarile u 2022. godine najviše investicijskih ulaganja u novu imovinu, dok su najmanja ulaganja bila u županijama Sjeverne i Panonske Hrvatske, poput Virovitičko-podravske i Požeško-Slavonske županije.

4.5. Identifikacija ključnih problema regionalnih nejednakosti

Obradom i analizom svih temeljnih statističkih podataka, vezano za županijsku i regionalnu razvijenost odnosno nejednakost u razvijenosti, županijske razlike i nedostake, mogu se navesti temeljni problemi. Tako problemi nejednakog razvoja mogu biti popraćeni skupinom faktora gledanih s ekonomskog, gospodarskog, socijalnog, političkog i geografskog aspekta.

Raznolika industrijska orijentiranost poput usluga turizma, proizvodnje i trgovine, kao i investicijskih ulaganja koncentrirana je u većim gradovima poput Zagreba, Rijeke, Pule, Varaždina. To su i sjedišta financijskih baza velike novčane moći, ali i centri s povoljnom poduzetničkom klimom. Bolji pristupi financijskim resursima i tržištu rada gdje se dobivaju veći poticaji i ulaže se u inovacije koriste upravo ti veći gradovi i zone gdje je veći prinos stranog i domaćeg kapitala. Obrnuto je u ruralnim sredinama, koje su karakteristične za većinski dio na kontinentu Hrvatske, a posebice u dijelu Slavonije i Baranje, koji su prvenstveno orijentirani ka poljoprivredi koja je nerijetko ograničena te industriji tradicionalne proizvodnje poput drvne i prehrambene industrije. Razlog ovih nedostataka u pojedinim regijama proizlaze iz neusklađenih regionalnih politika poticanja razvoja, što pridonosi i sve većoj stagnaciji gospodarstva kao i migracijama stanovništva.

Nadalje, problem se javlja i kod pristupa javnim institucijama. Primjerice, u urbaniziranim područjima veći je izbor obrazovnih institucija, a koje su bolje opremljene, radna snaga je više kvalificirana te obično imaju više resursa i bolji pristup obrazovanju, nego što je slučaj za manje urbane ili ruralne sredine, čija je obrazovna ponuda ograničena.

U slabije razvijenim, teže dostupnim ili zabačenim krajevima, tzv. ruralnim sredinama, manjak je i zdravstvenih ustanova koji otežavaju pristup medicinskim uslugama. Nedostatak ustanova i kadra za prevenciju i liječenje bolesti, u takvim područjima povećava mogućnosti obolijevanja, starenja i bijega stanovništva za boljim uvjetima.

Problemi nastaju i kod nejednakih prilika pri zapošljavanju. Ograničena ponuda poslova i manjak mogućnosti za napredak čest su problem u županijama koje nemaju dovoljno razvijeno poduzetništvo te manjkaju kvalificirane obrazovne snage i kadra za pozicije koje bi pridonijele razvoju. Razlozi tomu su često nedostatak mladog obrazovnog stanovništva, loši uvjeti rada, male plaće, slaba industrija i slično.

Problem razvoja može biti i u infrastrukturi, primjerice prometna povezanost je oko velikih urbanih sredina vrlo dobra ili odlična, osigurane su razne mogućnosti javnog

prijevoza poput tramvaja, gradskih autobusa, troleja pa i željezničkog i zračnog prometovanja, dok je u ruralnim područjima ona često loša i nedovoljna. Nedostatak opskrbe električnom energijom, vodom i kanalizacijom također rezultiraju lošijoj kvaliteti života i slabijoj razvijenosti.

Zbog navedenih problema sve je veći trend kretanje stanovništva iz ruralnih u urbana područja gdje se obrazuju, rade, napreduju te stvaraju život i doprinose osobnome razvoju i široj zajednici. U ruralnim sredinama ostaje potom staro i manje radno sposobno stanovništvo, što u konačnici dovodi do smanjenja ekonomičnost poslovanja jer područja počinju polako izumirati, nisu privlačna za industrijalizaciju, investiranje ili bilo kakvo drugo poslovanje.

Najveći problem neravnomjernog razvoja u regijama Republike Hrvatske je centralizacija političke i gospodarske - ekonomske moći u glavnome gradu Zagrebu. On nosi status i statističke regije, kao i županije, državni centar s najvećom koncentracijom resursa, stanovništva, radne snage, kapitala, investitora, financija i vlasništva i koji daleko prednjači pred svim županijama prema pokazateljima razvijenosti.

Svi navedeni problemi očituju se zbog nedostatnog promicanja i provedbe politika ravnomjernog gospodarskog rasta i razvoja te loše regionalne suradnje kao i manjka educiranog kadra u rješavanju problema vezanih za lokalnu/regionalnu i nacionalnu koordinaciju, upravljanje i održavanje.

Zaključak

Promatrajući sve parametre uključene u analizu razlika među regionalnom razvijenosti, njihovim nejednakostima u razvoju te promatranjem faktora razvoja pojedinih županija, došlo se do spoznaje da su razlike između regija, odnosno županija Republike Hrvatske, duboke i dugotrajne. To bi značilo znatne razlike prvenstveno u kretanju vrijednosti BDP-a a zatim i ostalih gospodarskih i ekonomskih kretanja. Značajne su razlike u demografskim kretanjima poput odljeva stanovništva u razvijenije krajeve, koncentracija industrije, resursa i kapitala u urbanističkim područjima te znatna zaostajanja u razvoju ruralnih, planinskih i potpomognutih dijelova Hrvatske. Na te razlike velik utjecaj ima monocentrično gospodarstvo sa sjedištem u Gradu Zagrebu, točnije visoka koncentracija stanovništva i ekonomske aktivnosti. Razlog tomu su, u odnosu na druge županije, da je u Gradu Zagrebu najveći broj registriranih poduzeća koja posluju diljem zemlje, a sjedište im je u Zagrebu, kao i velika koncentracija stanovništva i kapitala općenito. To naposljetku rezultira porastom oportunitetnih troškova u manje razvijenim regijama te višak potražnje za razvojnim resursima u Gradu Zagrebu što poskupljuju ukupne troškove takvoga modela razvoja te se smanjuje konkurentnost hrvatskoga gospodarstva. Na zaostajanja u razvoju slabije razvijenih regija poput Panonske i Sjeverne Hrvatske utječu i nedovoljni naporu realizacije planova razvoja, a koji mogu biti ostvareni korištenjem kohezijskih fondova razvoja iz Europske Unije. Upravljanje politikom razvoja te manjak osposobljenog kadra za provedbu istih, problem je u ovim regijama te su one tzv. nepopularne i neprivlačne, kako za investitore i razvoj industrije i inovacija, tako i za lokalno stanovništvo. Iako se kroz godine stanje u nerazvijenim regijama države poboljšava, još uvijek su prisutne znatne razlike u razvijenosti u odnosu na Grad Zagreb te Jadransku Hrvatsku, koja promiče svoju regiju ponajviše ostvarajem turističkih kretanja kroz glavni resurs- Jadransko more, a koje godinama privlači i domaću i stranu potražnju te se u skladu s njom razvija i raste iz godine u godinu. Koliko je to pozitivan trend razvoja za nacionalno gospodarstvo, toliko i zasjenjuje gospodarstvo i ekonomiju regija u kontinentalnome dijelu države. Stoga se ovom analizom utjecaja na čimbenike razvoja u regijama i županijama Republike Hrvatske, došlo do prepoznavanja potrebnih planova, akcija i instrumenata koji bi pridonijeli smanjenju njihovih razlika. Samim time može se potvrditi radna hipoteza: *Istraživanje utjecaja raznih čimbenika omogućit će identifikaciju ključnih instrumenata za smanjenje regionalnih*

nejednakosti. Također, potvrđena je i pomoćna hipoteza: Jačanje lokalnih ekonomija i implementacija poticajnih gospodarskih mjera i razvojnih programa u slabije razvijenim županijama doprinjet će smanjenju regionalnih nejednakosti, koja kroz detaljnu analizu rada ukazuje na probleme slabe lokalne angažiranosti za poticanje gospodarskih aktivnosti kao i razvojnih programa u slabije razvijenim županijama.

Bibliografija

Bogunović, A. *Regionalna ekonomika i politika*. Zagreb: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2011.

Braičić, Zdenko, i Jelena Lončar. "Prostorna koncentracija i regionalna raspodjela gospodarskih djelatnosti u Republici Hrvatskoj." *Croatian Geographical Bulletin* 80.2 (2018). <https://pdfs.semanticscholar.org/ec85/0cd4a4b8a4e53a0f5b721b7782282020fe49.pdf> (pristupljeno 3. travnja 2024.)

Čavrak V. *Gospodarstvo Hrvatske*. Zagreb: Politička kultura, 2011.

Družić I. *Hrvatski gospodarski razvoj*. Zagreb: Politička kultura, 1998.

Družić I. *Hrvatsko gospodarstvo*. Zagreb: Politička kultura, 1998.

Državni zavod za statistiku. *Broj i struktura poslovnih subjekata u 2023. po županijama, stanje 30. Lipnja 2023*. Zagreb: Državni zavod za statistiku, 2023. . <https://podaci.dzs.hr/2023/hr/58277> (pristupljeno 10. travnja 2024.)

Državni zavod za statistiku. *Bruto domaći proizvod za Republiku Hrvatsku, HR_NUTS 2021. – HR NUTS 2 i županije u 2021*. Zagreb: Državni zavod za statistiku, 2024. [NR-2024-2-1 Bruto domaći proizvod za Republiku Hrvatsku, HR_NUTS 2021. – HR NUTS 2 i županije u 2021. | Državni zavod za statistiku \(dzs.hr\)](#) (pristupljeno 03. travnja 2024.)

Državni zavod za statistiku. *Investicije u 2022*. Zagreb: Državni zavod za statistiku, 2023. [dzs.hr, https://podaci.dzs.hr/2023/hr/58261](https://podaci.dzs.hr/2023/hr/58261) (pristupljeno 20. travnja 2024.)

Državni zavod za statistiku. *Zaposleni prema područjima djelatnosti i po županijama stanje 31. Ožujka 2021*. Zagreb: Državni zavod za statistiku, 2022. <https://podaci.dzs.hr/2021/hr/10063> (pristupljeno 10. travnja 2024.)

Državni zavod za statistiku. *Zaposleni prema područjima djelatnosti i po županijama stanje 31. Ožujka 2021*. Zagreb: Državni zavod za statistiku, 2022. [RAD-2021-2-4 Zaposleni prema područjima djelatnosti i po županijama, stanje 31. ožujka 2021 | Državni zavod za statistiku \(dzs.hr\)](#) (pristupljeno 20 .04.2024.)

Dubrovački dnevnik.net.hr. *Kolike su plaće po županijama i gdje se najviše isplati živjeti?* Dubrovnik, 2024. <https://dubrovackidnevnik.net.hr/vijesti/hrvatska/kolike-su-place-po->

zupanimama-i-gdje-se-najvise-isplati-zivjeti-evo-sto-kazu-strucnjaci. (pristupljeno 3. svibnja 2024.)

Ekonomska baza.hr. *Koja je hrvatska županija najmoćnija*. Zagreb? 2022. <https://ekonomskabaza.hr/makro/koja-je-hrvatska-zupanija-najmocnija/> (pristupljeno 3. svibnja 2024.)

EU fondovi.gov.hr. *Regionalni razvoj u Hrvatskoj*. Zagreb: Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, 2023. <https://eufondovi.gov.hr/wp-content/uploads/2023/12/MRRFEU-Brosura-A4-Regionalni-razvoj-u-Hrvatskoj-2023.pdf> (pristupljeno 4. Svibnja 2024.)

Europski fond za javno zdravstvo. *Europski fond za regionalni razvoj (EFRR)*. <https://www.hzjz.hr/programi/europski-fond-za-regionalni-razvoj-efrr/>(pristupljeno 20.04.2024.)

Europski strukturni i investicijski fondovi. *EU fondovi 2021.-2027*. Zagreb, 2021. [Europski strukturni i investicijski fondovi \(strukturfondovi.hr\)](http://strukturfondovi.hr) (pristupljeno 19. travnja 2024.)

Hrvatska Gospodarska komora. *Ocjenjivanje i razvrstavanje jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave prema stupnju razvijenosti*. <https://www.hgk.hr/documents/potpomognuta-podrucjapo-zupanimama5adf24a09fb4e.pdf> (pristupljeno 5. svibnja 2024.)

Hrvatska Gospodarska komora. *Plaće po županijama*. Zagreb: Sektor za financijske institucije i ekonomske analize, 2019. [Plaće po županijama.indd \(hgk.hr\)](http://hgk.hr) (pristupljeno 3. svibnja 2024.)

Hrvatska Gospodarska komora. *ŽUPANIJE – razvojna raznolikost i gospodarski potencijali*. Zagreb, Odjel za strateški razvoj i analize, 2021. [Analiza zupanija 2021 korice v3 \(hgk.hr\)](http://hgk.hr) (pristupljeno 3. svibnja 2024.)

Kersan – Škabić, I. *Ekonomija Europske Unije*. Pula: Fakultet ekonomije i turizma Dr. Mijo Mirković, 2015.

Ministarstvo regionalnog razvoja i fonova Europske unije. *Vrijednost indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti 2024*. <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1939/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/vrijednost-indeksa-razvijenosti-i-pokazatelja-za-izracun-indeksa-razvijenosti-2024/5508>. (pristupljeno 21. travnja 2024.)

- Mudrovčić, Borna. " Implikacije strukturne pomoći EU zemljama Središnje i Istočne Europe na regionalne razlike." *Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku: Ekonomski fakultet* (2023) <https://repozitorij.unios.hr/islandora/object/efos:5684> (pristupljeno 20. travnja 2024.)
- Obadić, Alka, i Josip Tica. *Gospodarstvo Hrvatske*. Zagreb: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2016.
- Penava, M. *Makroekonomija hrvatske deindustrijalizacije*. Zagreb: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2014.
- Puljiz, J. *Čimbenici regionalnog razvoja i regionalnih nejednakosti u Republici Hrvatskoj*. Sveučilište u Splitu: Ekonomski fakultet., 2009.
- Razvoj.gov.hr. *Strategija regionalnog razvoja republike hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine*. Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, 2017. https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/razvojne%20strategije/Strategija%20regionalnog%20razvoja%20Republike%20Hrvatske%20za%20razdoblje%20do%20kraja%202020._HS.pdf. (pristupljeno 20. travnja 2024.)
- Razvoj.gov.hr. *Strategija regionalnog razvoja republike hrvatske, 2011. – 2013. godine*. RH: Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnoga gospodarstva, 2010. https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages//arhiva//STRATEGIJA_REGIONALNOG_RAZVOJA.pdf. (pristupljeno 21. ožujka 2024.)
- Republike Hrvatska; Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja. *Investicijske mogućnosti*. <https://investcroatia.gov.hr/o-hrvatskoj-2/> (pristupljeno 3. svibnja 2024.)
- Šimulčik, Damir. "Eksterna ekonomija i disekonomija u investicijama prometne infrastrukture." *Promet-Traffic&Transportation* 3.2 (1991): 93-96. <https://traffic.fpz.hr/index.php/PROMTT/article/view/432> (pristupljeno 3. travnja 2024.)
- Turistička zajednica Požeško-slavonske županije. *Zlatna Slavonija*. 2022. <https://visitslavonia.hr/novosti/sve-veci-broj-turista-posjecuje-zlatnu-slavoniju/> (pristupljeno 4. Svibnja 2024.)
- Tušek, Tina, and Tomislava Majić. "Kretanja na tržištu rada Republike Hrvatske kao posljedica pandemije Covid-19." *Obrazovanje za poduzetništvo-E4E: znanstveno stručni časopis o obrazovanju za poduzetništvo* 13.1-2 (2023): 233-247. <https://hrcak.srce.hr/312801> (pristupljeno 18. ožujka 2024.)

Vlada.gov.hr. *Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine*. Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, 2023. <https://hrvatska2030.hr/> (pristupljeno 3. svibnja 2024.)

Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi. Narodne novine, 2020, br. 33/01, 60/01, 129/05, 109/07, 125/08, 36/09, 36/09, 150/11, 144/12, 19/13, 137/15, 123/17, 98/19, 144/20 <https://www.zakon.hr/z/132/Zakon-o-lokalnoj-i-podru%C4%8Dnoj-%28regionalnoj%29-samoupravi> (pristupljeno 20.03.2024.)

Župan.hr. *Aktualno 2023. godini*. Zagreb, 2024. <https://zupan.hr/aktualno/u-2023-godini-12-je-zupanija-imalo-veci-izvoz-od-uvoza-evo-gdje-i-najveci> (pristupljeno 25. travnja 2024.)

Popis ilustracija

Tablice

Tablica 1 Kriterij za određivanje NUTS razine prema broju stanovnika	9
Tablica 2. Klasifikacija NUTS u Republici Hrvatskoj.....	9
Tablica 3. Bruto domaći proizvod za Republiku Hrvatsku na razini klasifikacije HR NUTS 2021. – HR NUTS 2.....	12
Tablica 4. Bruto dodana vrijednost za Republiku Hrvatsku na razini klasifikacije HR_NUTS 2021. – HR NUTS 2.....	14
Tablica 5. Županije, površina, stanovništvo, gradovi, općine i naselja prema popisu iz 2021. godine.....	15
Tablica 6. Bruto investicije u novu dugotrajnu imovinu prema lokaciji investicijskih objekata i vrstama imovine u 2022. Godini (u tisućama kuna).....	26
Tablica 7. Dolasci turista 2021.-2023.	62
Tablica 8. Noćenja turista 2021.-2023.	63

Grafikoni

Grafikon 1. Statistika podataka o pravnim osobama prema djelatnostima u 2023. godini	23
Grafikon 2. Vrijednosti indeksa razvijenosti na županijskoj razini (razdoblje 2020.-2022.).....	40
Grafikon 3. Prikaz kretanja 5 najjačih županija u izvoznim vrijednostima u razdoblju 10 godina u tis. eura.	59
Grafikon 4. Prikaz kretanja 5 najslabijih županija u izvoznim vrijednostima u razdoblju 10 godina u tis. eura.	60
Grafikon 5. Prikaz kretanja 5 županija s najvećim uvozom u razdoblju 10 godina u tis. eura.	61
Grafikon 6. Odnos uvoza i izvoza u Gradu Zagrebu krou razdoblje od 10 godina. U mil. eura.	61
Grafikon 7. Vanjska migracija stanovništva RH u 2022. po županijama	66
Grafikon 8. Migracija stanovništva unutar RH 2022. prema području preseljenja.....	67
Grafikon 9. Razlike među najrazvijenijim i najmanje razvijenim županijama RH.....	75
Grafikon 10. Zaposlenost i stanovništvo 2023. (najrazvijenije i najmanje razvijene županije).....	76
Grafikon 11. Saldo robne razmjene među županijama različite razvijenosti u tis. eura. 2023.	77
Grafikon 12. Investicije u novu dugotrajnu imovinu u tis. eura 2022.....	79

Slike

Slika 1. Regionalna podjela Hrvatske	5
Slika 2. Zaposleni po županijama i prema spolu (ožujak 2023.)	21
Slika 3. BDP per capita po županijama 2021. (u kunama)	22
Slika 4. Struktura aktivnih pravnih osoba po županijama 2023. godine	23
Slika 5. Poslovni objekti po županijama 2023.	24
Slika 6. Struktura aktivnih pravnih osoba prema oblicima vlasništva 2023. godine	25
Slika 7. Razvojni ciljevi Nacionalne razvojne strategije Republike hrvatske do 2030. Godine	32
Slika 8. Iskorištenost strukturne pomoći u Hrvatskoj	35
Slika 9. BDP Republike Hrvatske po regijama i županijama, u tis. eura prema fiksnom tečaju.....	46
Slika 10. Bruto domaći proizvod po stanovniku Republike Hrvatske po regijama i županijama u EUR., prema fiksnom tečaju.....	47
Slika 11. Nominalni BDP za 10 najjačih županija u 2018. i 2019. godini.....	48
Slika 12. Nominalni BDP za 11 preostalih (manje razvijenijih) županija u 2018. i 2019. godini	49
Slika 13. Radno sposobno stanovništvo (15 - 89) prema aktivnosti i regijama 2023. u tisućama	50
Slika 14. Nezaposlenost po županijama (2022. i 2023.)	51
Slika 15. Županije s najviše povučениh sredstava za potpore samozapošljavanja u razdoblju 2016. – 2021 ..	52
Slika 16. Kretanje neto plaće u županijama Kontinentalne Hrvatske	52
Slika 17. Kretanje neto plaće u županijama Jadranske Hrvatske	53
Slika 18. Prosječna neto plaća u eurima u razdoblju 2019.-2023.	54
Slika 19. Izravna inozemna ulaganja u Hrvatskoj posljednjih 30 godina	55
Slika 20. Izravna inozemna ulaganja u Hrvatskoj posljednjih 30 godina	56
Slika 21. Inozemna izravna ulaganja (FDI) 2019. i 2020. godine.....	56
Slika 22. Vanjskotrgovinska bilance u županijama Republike Hrvatske 2023.	58
Slika 23. Broj stanovnika po županijama prema popisu iz 2021.	65
Slika 24. Stope promjene stanovništva 2021. u odnosu na 2011. godinu	66
Slika 25. Indeksi razvijenosti po županijama u razdoblju 2020.-2022. godine.....	70
Slika 26. Udio bruto dodane vrijednosti djelatnosti u bruto dodanoj vrijednosti RH, NUTS2 bazične cijene, u tisućama EUR, 2020., %	78